

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

3

marec 1984

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

marec 1984

3

letnik LXXXIV izhaja od leta 1895

vsebina

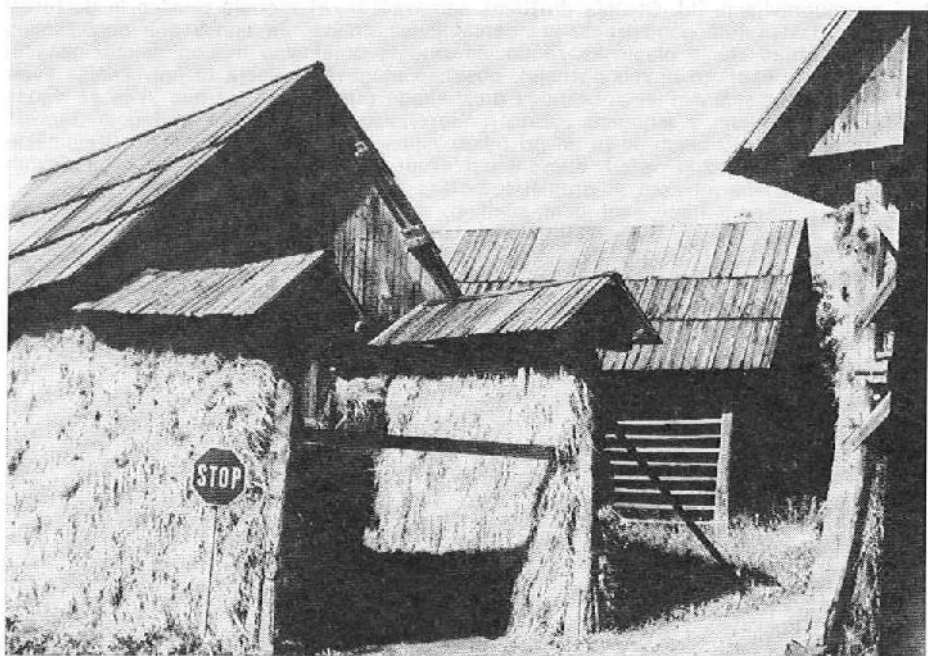
Prof. Evgen Lovšin	Odgovor na razmišljanje o planinstvu	97
Marjan Lipovšek	Nekaj pripomb, pojasnil in spominov, III. del	101
Janez Bizjak	Letu 1983, letu jubilejev — v slovo	109
Stane Belak	»Gangapurna 83«	112
Matevž Lenarčič	Annapurna I '83	115
Janez Pretnar	Bolivia '83 — Po inkovskih poteh	119
Matej Šurc	Kamenček planine v mozaiku življenja, II. del	123
Božo Jordan	Po 25 letih	127
Dr. Lev Svetek	Glorija na Triglavu	129
Miša Felle	Raduha, Parlamajs in Fika	131
	Skozi objektiv fotografskega aparata	133
	Društvene novice	135
	Varstvo narave	137
	Iz planinske literature	138
	Alpinistične novice	142
	Razgled po svetu	142
	Na kratko ...	143

Naslovna stran:

Jutro — Avtor Miha Debevo

uredniški odbor

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana — Glavni in odgovorni urednik: Marjan Krišelj, p. p. 44, 61109 Ljubljana. Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, ing. Janez Bizjak (alpinizem), ing. Aleš Doberlet (fotografija), Stanko Hribar, dipl. oec. Božidar Lavrič, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Nada Praprotnik (varstvo narave in okolja), Janez Pretnar, Franci Savenc (alpinizem), ing. Albert Sušnik (fotografija), ing. Pavle Segula (tehnični urednik), Franc Vogelšek, dr. Tone Wraber (varstvo narave in okolja). Izdajateljski svet pri PZS: Božo Jordan (predsednik), Matjaž Černa, Viktor Pergar, Zoran Naprudnik, Stanko Klinar, Milan Cilenšek, Marjan Krišelj, Milan Naprudnik. Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvorakova 9, Ljubljana, p. p. 214 — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon (061) 312 553 — Planinski vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina je 1000 din, plačljiva tudi v dveh obrokih in sicer do 31. marca in do 30. septembra; za tujino 30 \$. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila; navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismena odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

Bohinjska Srednja vas — stop za kmečko arhitekturo?

Foto F. Sluga

ODGOVOR NA RAZMIŠLJANJA O PLANINSTVU

(Prof. Evgenu Lovšinu na rob ob njegovi 88-letnici, PV 1984/1)

PROF. EVGEN LOVŠIN

Marijan Krišelj je od leta 1980 glavni in odgovorni urednik Planinskega vestnika. Je peti po vrsti; pred njim so urejevali list: dež. rač. oficial Anton Mikuš (1895—1908); dr. Josip Tominšek (do všt. 1940); dr. Arnošt Brilej (do všt. 1946) in prof. Tine Oreš (do všt. 1979). Znana imena ne samo v planinski literaturi!

Krišlju teče zdaj peto leto urejevanja lista. Zaveda se, da se obetajo še burni časi in da jih je treba pričakati pripravljen. Zato razglablja v svojih »Razmišljanjih« o bistvenih vprašanih slovenskega planinstva danes, nekoč in v bodoče. Vprašuje se, ali bodo gore ostale Slovincem še vedno »njihova srčna zadeva«. Naše planinstvo se je znašlo iz oči v oči s celotnimi dogajanjmi tako v ekonomskem kot v kulturnem in političnem pogledu. Živimo v času, ko se je porodilo v človeku nekakšno drugačno čustvo in odnosu do naravnega fenomena, do gore. Ali gre morda le za odkrivanje vsega neznanega? Ali res postajajo gore, ki smo jih odkrili, za nas puste in povsem nezanimive? Kje je našemu planinstvu mesto v slovenski literaturi? Smo se približali sodobni tovrstni književnosti zunaj naših meja? In končno urednik postavlja važno vprašanje: Ali je vaše osebno mišljenje in prepričanje tako, da dopušča ugotovitev, da slovenska planinska zgodovina zmore objektivno in poglobljeno označiti dejstvo, da je planinstvo družbeni pojav, da je torej pojav v družbi, ki ga potrjuje zgodovinski vidik?

Na zadnje vprašanje o družbi in planinstvu bom najprej odgovoril: Družba je organizirana skupnost ljudi. Ta miselna tvorba ima zelo veliko uporabo. Kaj vse je lahko družbeno! Družbena nadgradnja, družbena razmerja, posebno v gospodarstvu, politiki in kul-

turi, samoupravljanju itd. Obstaja družbena samozaščita, ki vsebuje pravico in dolžnosti občanov, da varujejo neodvisnost in nedotakljivost države. Je danes ena najvažnejših definicij! Menim, da je planinska zgodovina zmogla objektivno in poglobljeno označiti dejstvo, da je šport (o pojmu pozneje), posebno njegova največja in najvažnejša zvrst ali panoga — planinstvo — posebnega družbenega pomena, saj je bilo in je še danes zvezano s človekom z mnogimi vezmi, s Slovencem ne samo kot gorjanom, temveč tudi kot alpskim človekom, ki je bil pri odkrivanju visokega gorovja Julijcev, Kamniških planin in njihovih nižjih oprod, bistveni udeleženec, vodnik, obveščevalec o krajevnih zanimivostih znanstvenikom in drugim hribovlazcem. Domačin je iskreno ljubil svoj dom, planino, polje in gozd. V ljudski pesmi pa tudi v umetni, ponarodeli, je našel najpristnejši izraz svoje notranjosti.

Od nekdanj odmeva planinska pesem:

Bom šel na planine
na strme vrhé,
bom slišal od daleč
zagorske zvoné.

Čez tri gore, čez tri vodé
čez tri zelene travnike
moj ljubi hodi k meni v vas
in vriska in poje naglas.

Življenje na gorah ni bilo vedno brez truda:

Ne bom se možila
na v'soke goré,
ne bom je nosila
na glav'ci vodé.

Jaz bom se možila
na ravno polje,
k' so bistri studenci
in gladke steze.

Mnoge umetne pesmi so že ponarodele. Neredko slišimo Aljaža:

Oj, Triglav moj dom, kako si krasan...

Lepa je Gregorčičeva pesem:

Zakrivljeno palico v roki,
za trakom pa šopek cvetic,
ko kralj po planini visoki,
pohajam za tropom ovčic.

Oton Župančič:

A jutri pojdem na goro,
da se oči mi napijo
višin, daljin...

Kaj pa pravijo organizatorji planinstva, propagatorji s peresom ali z glasno besedo, znanstveniki, zaslužni hodci, izkušeni planinci, izletniki?

Postavimo jih v red po času:

Janez Vajkard Valvasor (1641—1693) naš veliki polihistor (v Krmi hudič z bičem povzroči nevihto),

Ivan Fiorijančič, astronom in geograf, izda leta 1744 zemljevid vojvodine Kranjske, na njem je Triglav (Mons Terglou),

Baltazar Hacquet, prvi raziskovalec naših Alp, prvi poskus povzpeti se na vrh Triglava leta 1777,

Lovrenc Willomitzer, Luka Kos, Matevž Korošec, Štefan Rožič dosežejo leta 1778 Triglavov vrh.

Razsvetljenci (preporoditelji) Žiga Zois, mecen, Anton Tomaž Linhart, dramatik, zgodovinar, Valentin Vodnik, pesnik, jezikoslovec, gorohodec.

Vodnikovo znamenito pesem »Vršac« ima Joža Rus (bibliotekar NUK, † 1943 v Dachauu) za »našo najstarejšo visoko pesem goram!«

Na Vršac mi stopi in sedi,
neznan svet se teb odpre
glej, med sivo plešo v sredi
zarod žlahtnih zelj cvete.

Sklad na skladu se vzdiguje
golih vrhov kamni zid;
večni mojster ukazuje:
»Prid, zidar se les učiti!«

Valentin Stanič, predhodnik alpinizma, z gorskim vodnikom Kosom leta 1808 na vrhu Triglava: »Moje oči so strmele z velikim hrepenenjem proti severu, kjer so se visoki snežniki s svojimi vrhovi dotikali neba.«

Brata Dežman sta bila isto leto na Triglavu, kakor Stanič. *Janez Dežman* je napisal na listek (v stari slovenščini) naslednje: »Sem bil tako korajžen, to pisemce naj na vrhu tukaj ostane, nikar ga ne vzemi, največje moje veselje je na gorah.«

Ivan Žan, kaplan v bohinjki Srednji vasi, vodi »Triglavske prijatelje«, skrbi za postavitve prve triglavske bajtice, začne akcijo ustanovitve planinskega društva, ki ga pa Kranjska deželna vlada prepove. Žan je bil na hitro prestavljen iz Bohinja (po sodni obravnavi preganjanih kmetov) in komaj rojeno organizirano planinstvo je usahnlo.

Preveč bi imel na vesti, če ne bi omenil vsaj nekaterih znamenitih mož tega časa, zaslužnih za razvoj planinske kulture in organizacije. Vsi so bili krepki in mnogim v hoji ni bilo para.

Ivan Tušek, profesor prirodoslovja, *Henrik Freyer*, farmacevt in naravoslovec, *Marko Pernhart*, slovenski koroški slikar, *France Kadičnik*, mecen slov. planincev, *Alojzij Knafejc*, marker potov, *Jože Abram*, župnik in zgodovinar Trente.

V knjigi *Gorski vodniki v Julijskih Alpah* in v Režkovi knjigi *Vodniki v Kamniških Alpah*, je omenjenih nekaj sto gorskih vodnikov, večinoma domačinov.

Piparji Henrik Lindtner, *Karel Seunik*, *Jože Hauptman*, *Anton Škof*, *Ivan Korenčan*, *Bogumil Kajzelj*, so bili planinska družčina, ki so si bili predani tovariši na mnogih planinskih turah. Že leta 1894 so našeli 179 izletnih potov in smeri. Ena od teh, na Stolu, je rodila misel o ustanovitvi prvega planinskega društva v Ljubljani. To prvenstvo si lastijo Škof, Korenčan in nadpipar Hauptman.

Bil je že skrajni čas! Nemštvo je bilo povsod prisotno, v dolini, na poteh, v gorah in v kočah. Že na železniških postojah si slišal najprej nemško ime: »Radmannsdorf — Radovljica, Karner Vellach — Koroška Bela, Assling — Jesenice, Lengenfeld — Dovje, aussteigen — Izstopite!«¹

Jakob Aljaž, triglavski župnik, je bival na Dovjem, odkoder je imel ves dan Triglav in njegove najbližje sosede pred očmi. Gradil je triglavske kočice, pomagal mu je zvesti *Klinar-Požganc*. Aljaž je postavil stolp na Triglavovem vrhu in napisal: »Pozdravljen popotnik! ... Ta stolpec s panoramo sem postavil po svojem načrtu in na svoje stroške ter na svojem svetu 7. VIII. 1896.« Aljaž je napisal tudi svoje spomine in jih priobčil v PV 1922. Iz njegovih spominov ni težko razvideti, da je bil poglaviti borec za slovenstvo Triglava in okolja.

Orožnovo, *Aljaževo*, *Finžgarjevo* in *Mikuševo kulturno izročilo pomeni po času prvega pristopa na Triglav in družbe razsvetljencev* (Vodnik), nov višek slovenskega planinstva. Začasen odbor slovenskega planinskega društva je prejel od c. kr. deželne vlade 10. januarja 1893 potrjena pravila *Slovenskega planinskega društva v Ljubljani*. Že 27. februarja je bil sklican ustanovni občni zbor za dobo treh let. Izbral je naslednji odbor:

Prof. *Fran Orožen*, načelnik, dr. *Josip Furlan*, namestnik, *Anton Mikuš*, tajnik, *Josip Hauptman*, namestnik, *Ivan Soklič*, blagajnik, *Fran Tavčar*, namestnik, *Fran Triller*, gospodar, *Ivan Hrasky*, odbornik, *Ivan Wölling*, odbornik.

Poleg glavnega odbora je posloval tudi markacijski odsek: *Vinko Borštner*, *Josip Hauptman*, *Ivan Hrasky*, *Ivan Korenčan*, *Anton Škof* in *Ljudevit Wölling*.

Za društvo so se posebej ogreli: profesorji *Simon Rutar*, *Ivan Macher*, *Vinko Borštner*, dr. *Vladimir Foerster* in drugi.

Društvo ni imelo namena samo buditi ljubezen do lepih slovenskih gora, ne samo krepiti zdravje in pripravljati dobro počutje gostom v planinskih kočah, temveč tudi pospeševati znanost o slovenskih gorah, vzgajati mladino v potrebnih veščinah v hoji in v plezi, opozarjati na nevarnosti, organizirati vodniške tečaje za domače gorske vodnike,

¹ Še danes, po 42 letih *Freytag-Berndt*ov zemljevid Koroške, nima nikjer niti enega mejnega slovenskega krajevnega imena. Tako je naš mejni Stol samo Hochstuhl in tako vsi obmejni vrhovi Karavank in Alp.

oskrbnike koč in podobno. Prvi vodniški tečaj Slovenskega planinskega društva je bil leta 1906. Že leta 1894 pa je bila zgrajena koča na Velem polju (Vodnikova).

Leta 1895 je izšla prva številka Planinskega vestnika.

Mesečnik je izhajal do leta 1914, med I. svetovno vojno se je pogreznil v kulturni molk in je molčal do leta 1921. Razlogi niso znani. Piscev sicer ni primanjkovalo, pač pa je zapihal drug veter, ustanovljena je bila vojaška zveza Avstrije in Nemčije (1909), narodno osvobodilni pa se je moral potajiti. Končno pa se je bilo treba le odločiti za Jugoslavijo.

Prvi letniki vestnika se po skromnem obsegu in slikovnem gradivu močno razlikujejo od današnjih. Kar pa se vsebine, idejnosti, znanstvenosti in gorohodstva tiče, so se ti pionirji kulturnega planinstva izkazali ne samo s peresom, ampak tudi s hojo po gorah. *Avtorji v letnikih pred prvo svetovno vojno:* Miakar, Wöfling, Mandel, Pavlin, Tuma, Badjura, Zankl, Chodounsky, Vodušek, Kocbek, Saidl, Švigelj, Roblek, Demšar, Pintar, Kogovšek, Abram, Aškerc, Finžgar, Orožen in drugi. O čem so pisali ti pionirji? O prirodi, turistiki in znanosti, obleki in opravi, o plezanju, o fotografiji, o vzrokih nesreč v planinah, o načrtih planinskih koč in upravljanju, o naravoslovju, o geologiji (zgradbi in geološki zgodovini Savinjskih in Kamniških Alp), o oknih v planinah itd. Posebej naj omenim zgodovinarja prof. Frana Orožna, ki je napisal že leta 1895 daljši članek o Valentinu Vodniku, turistu, turistu, pisatelju in pesniku, leta 1907 pa o Valentinu Staniču, prvemu veleturistu. Dr. Fran Tomišek je leta 1905 napisal poročilo z naslovom *Naše delo v Trentskem pogorju*.

Med najbolj pogoste sodelavce pri listu spada pesnik in pisatelj Fran S. Finžgar. Med leposlovjem je zabeležil kar z devetimi prispevki:

Visoko stavi gnezdo ptica siva,
sokolje gnezdo vrh pečine bele,
da sokoliče mlade in vesele
pred tata drzno roko varno skriva.

Poleg Finžgarja pa so prepevali v mladom Planinskem vestniku I. C. Oblak, Kristina Schuller, Anton Slomšek in že omenjeni Aljaž. Dr. H. Tuma pa se je oglasil s svojim prvim spisom: *Nekoliko morfologije in terminologije za alpiniste*. Fran Levcec nam je postregel z razlago zemljepisnih imen na Gorenjskem.

Naj omenim še nekaj važnejših in težjih tur v prvih časih organiziranega in literarnega planinstva (potopisi in opisi). Josip *Hauptman*, Planinskih piparjev izlet na Triglav (1894), A. L. *Knafelj*, Čez Mali Triglav na Kredarico (1897), F. R. *Kadilnik*, Na Triglav (1898), Fran *Finžgar*, Čez Triglav (1898), dr. H. *Tuma*, Po severni steni Triglava z J. *Komacem-Pavrom* (1910), Pavel *Kunaver in drugovi*, Čez severno steno Triglava (1912), dr. Fran *Tomišek* in gorski vodniki, Otvoritev poti na Triglav (1903), *Švigelj*, Škrlatica (1906). Naj ponovim, da gorskih vodnikov-domačinov, čeprav so najzaslužnejši, ne omenjamo med ravnokar omenjenimi turami. Nove triglavske ture so opisali še A. *Stres*, J. *Abram*, *Cilenšek*, F. *Tomišek*, *Setničar* (v vseh letnih časih).

Ob prelomu stoletij se je planinstvo srečevalo z velikimi dogodki. Avstrijska aneksija Bosne (1908), balkanske vojne (1912), revolucionarna jugoslovanska organizacija Preporod (1912—1914), slovenska Moderna v polnem cvetu. Stare oblike življenja se preživljajo, manjšina kopiči gospodarsko moč, nastaja obubožanost množic, rebija se socialna misel (Prepeluh, Tuma, Cankar), sarajevski atentat (1914), izbruh I. svetovne vojne.

Še malo, pa bi se izgubil v Westrovem Kazalu Planinskega vestnika.

Do konca 19. stoletja sem še nekako spremljal razvoj slovenskega telesnokulturnega planinstva in pazil, da ne bi izgubil sledov oseb, njihovih značajev in nravi in da bi opazil kaj jih je gnalo v gore, kaj so sami imeli od tega in kaj so dali človeškemu občestvu. Zdaj pa v drugem in tretjem desetletju že s prvo vojno težko preizkušene dvajsetega stoletja, kakor cvetje spomladi požene planinska misel in zamami množice ljudi v tišino gozda, skalovja in modrega neba. Saj zdaj ne grmijo več topovi, ne kričijo več težki ranjenci pred sovražnimi okopi, tudi vdove in otroci so potočili zadnje solze za očetom — vojakom. Mir v naravi, na planinski stezi pa — človek. Tisoči so našli naravo, številni tudi pero, ki je opisovalo doživljanje na gorskih izletih in nove dosežke v znanosti.

Slovinci korakamo po usodni poti življenja skupaj z drugimi jugoslovanskimi narodi. Kulturno in materialno bogatejša bodočnost delovnega človeka je naš skupni up in hrepenenje.

Slovenec je preстал prvo strašno preizkušnjo I. svetovne vojne. Ne samo del domovine — visoke planine in njihov nižji rod, temveč — vsa domovina se je po stoletjih suženjstva rešila nemške vrhovne oblasti in je Slovincu ostala »njegova srčna zadeva«.

(Dalje)

NEKAJ PRIPOMB, POJASNIL IN SPOMINOV, III. DEL

MARJAN LIPOVŠEK

Triglavski gorski vodniki

To poglavje deloma obnavlja, še bolj pa dopolnjuje gradivo o gorskih vodnikih v območju Triglava. Kakor je Lovšinova odlična študija o gorskih vodnikih temelj in izhodišče za vsa sporočila tega področja in ni le dragocena z zgodovinskimi navedbami in podatki, temveč je prvič jasno osvetlila vodniški delež pri gorskih vzponih, tako nadaljuje s tem pravičnim sporočilom tudi Hribarjev sestavek v tej jubilejni knjigi, sloneč deloma na njegovih dodatnih študiji v Lovšinih »Vodnikih«.

Posušeni rožmarin

Str. 301, prvi odstavek: (Triglav brez romantike)

Pripomba: Pretresen sem bil, ko sem bral Potočnikovo sporočilo, da so nekateri predlagali, naj bi bil Triglav ob 200-letnici vzpona opisan »brez romantike«. Triglav brez romantike? Prvič ti prenapeteži ne vedo, kaj je romantika. Drugič pa: Triglav z žičnicami, kajne, in Triglav z rekreacijskimi središči? Res, samo da ni romantika tista, ki govori proti temu, temveč pogled v prihodnost, ki se zaveda, da bo vsaka pod zemljo, ki ne bo »brez romantike«, dragocena kot največji zaklad.

»Atraktivno neopremljenega« gorskega sveta, takega, ki je večini gornikov sicer brez težav dostopen, bo namreč kmalu vse manj, njegovo področje se oži. Človek prihodnosti — na to nekatera znamenja že sedaj nedvoumno kažejo — pa bo vse bolj krčevito iskal in koprnel po krajih, kjer bo vladala mogočna gorska narava sama brez človekovih dodatkov. Že danes se nekateri odpravljajo v samote težkih sten — sicer res tudi zaradi želja, da bi v skrajnem tveganju odkrili novo zavest, novo osveščenje samih sebe — obenem pa se zatekajo tja, ker je tam samota nedotaknjena, kjer najdejo nemoteno, prvobitno snovanje narave in njenih sil. Ta skupina gornikov ima torej v doslej nepristopnih stenah svoj nedotaknjeni svet, toda večina drugih, ki jim v srcu še gori želja po takem svetu, v težke stene pa ne morejo, ga iščejo tam, kjer je še nekaj »romantike« — da povem to s to, za mnogo ljudi že tako zmedeno in napačno pojmovano besedo.

Toda kje lahko najdejo še kaj takega? Saj je marsikaj že danes tako, kakor da bi bila »romantika« v grozljivi pravljici skrivnosten svet, ki ga človek zaman išče in skrajno redko najde, tam kjer je steza le zasilna, kjer ni rdečo barve, ne žic, ne klinov, ne »gostoljubnih« koč, iz katerih se hrešče razlegajo pivske pesmi.

Oh, koča, kakšno rešilno, čudovito zavetišče si nam nekoč bila, ko smo romali k tebi skozi noč in vihar ali skozi snežni metež ob grmenju plazov ali skozi nepredirno nočno meglo ali pa smo dirjali skozi ploho in vihro in si nam bila zavetnica, rešiteljica! Ali pa si nas, vsa obsijana od sonca, prijazno pozdravljala z višav, najprej pritiklavo majhna, potem pa vsa bližnja, vse bolj obetajoča, dokler nismo čez prag stopili v tvoj objem! Koča, ki si nam bila v mislih in v srcu ljuba znanka, drugi dom, v naši zavesti pa skoraj kakor živo bitje, ki potrpežljivo in vztrajno čaka na gorskega popotnika, postavljena na prepadni rob, pod steno, v konec doline ali na viharni greben. Da, takih koč nam je treba.

Toda, človek jih je pokvaril. Je še kje kakšna koča s tako naravo, ki jo je človek večinoma sprevrgel in pregnal njeno dušo, ki je prej, tesno zvezana z gorami krog sebe, objela gornika, ko je prišel k njej? Sedaj je drugače. Ne le kože, tudi drugi svet se spreminja v procesu, ko eno z drugim kot verižna reakcija, spreminja okolje, v katerem edino lahko živimo. Mesta so zastrupljena, »tehnična atraktivnost« pa vse bolj sega v doslej neprizadeto naravo. Toda ves naš gorski svet bi morali očuvati pred posegi, ki jih zmaterializirani »ponoreli svet« skuša vihotapiti v gore, pred navidezno, samozvano vsevednostjo, ki misli, da s stvarnimi dokazi, katere našteva, edino prav ravna za prihodnje rodove.

Kadar gre za vprašanja tehničnega razvoja, jih gotovo ni lahko rešiti. Toda iz številnih javnih razprav, mnenj in nasprotnih mnenj, je videti, da se prav tisti, ki bi to morali, ne potrudijo poiskati drugih rešitev, kakor tistih po poti najmanjšega odpora — če odštejemo odpor osveščenih ljudi. Kadar pa je ureditev prostora glavno vprašanje, mora imeti odločujočo besedo bolj prediren in bister um, ki spoznava zakonite nujnosti človeškega razvoja v velikih časovnih obdobjih in ki je zmožen, da vidi tudi čez tehnične zahteve in predloge, ki so že po svoji naravi neogibno omejeni.

Potočnik se je po svojih močeh pošteno uprl tisti zahtevi po neromantičnem Triglavu. Ta zahteva je bila posledica umske preproščine, tedaj sicer le teoretična spodbuda, ki pa ji lahko sledijo praktična dejanja ali vsaj propaganda zanje. Saj smo se tudi v Planinskem vestniku navduševali za žičnice in za »studiozne sklice« prihodnjega razvoja Julijskih Alp z letališči na Komni in na Pokljuki.

Str. 308, tretji odstavek: (omemba planinskega dejanja leta 1872)

Popravek: Kronika Mire Marko Debelakove pravi: »F. Liebeskind in O. Welzer« (to je morda napaka; preveriti bi bilo treba opis v reviji »Der Alpenfreund« izdajatelja Amthorja ali je avtor opisa Welzer ali Welter, kakor večkrat in nedvoumno navaja Kugy) »sta z Janezom Klinarjem prvič turistično prehodila zahodno triglavsko ostenje. Po vzponu na vrh so sestopili na Prode, obšli Rjavca in sestopili s Triglavskih podov ... skozi žlebovje k steni čez Skok ter po nji dalje v Zadnico.«

Potočnik se torej moti, ko pravi: »... torej brez dvoma iz Mojstrane ... čez Luknjo in potem ali čez Komar ali nekje med Luknjo in Dollčem na Plemenice in za Planjo.« — Ne navzgor, temveč navzdol, so hodili po zahodnem triglavskem ostenju, saj so pristopili na vrh Triglava iz Krme. Treba je pač prebrati Welterjev opis.

Str. 323/324: (vprašanje vodnika in gospoda)

Pripomba: To seveda ne gre kar tako preprosto obrniti. Kratko povedano, prej je bil le gospod tisti, ki je veljal za zmagovalca, sedaj pa se stvar obrne in je le vodnik tisti, ki je zmagovalec.

O vodnikovem deležu in pomenu smo tudi pred zadnjo vojno, torej, preden je novi družbeni red skušal popraviti krive sodbe in opredelitve, precej med seboj govorili, a ostali smo pri »utečenem« imenovanju smeri. Vendar je treba o tem še nekoliko razpravljati.

Tudi če ne upoštevamo »... konvencije ali slepe, morda celo podtaknjene navade, ki so ji podlegali domači pisci ...« (M. Potočnik), je treba povedati, da so tedaj hodili v gore tudi pri nas po zgledu alpinistike drugod v Alpah. Seveda je bil vodnik tisti, ki je preplezal steno, splezal čez težavne prestopne pred turistom, »gospodom«, ki ga je imel na vrvi — za denar, za zaslužek. Za to je bil izurjen, za ta opravke poklican kot večšak, ker se je v gorah najbolj spoznal, največ o njih vedel, saj je bil tam doma. Zato je bilo človeku, ki ga ni slepilo družbeno razločevanje, že tedaj jasno, da so bili v fizičnem svetu le vodniki pravi zmagovalci. »Gospodje« alpinisti, kot vemo, večidel iz mest, so jim to priznavali, če so bili zadosti taktni in po srcu plemeniti, pa še tedaj jih je nemara motila privzgojena in privzeta navada. Toda ti vodniki so bili sloviti možje, za katere so se »gospodje« kar pulili in tudi v gorniški zgodovini so vodniška imena bolj znana kakor imena »gospodov«. Saj mi menda ni treba naštevati imen kakor so Croz, Carrel, Macquignaz, Burgener, Kederbacher, Lauener, Imseng pa Almer, Bohren, Biner, Taugwald, Zurbriggen, Gadin, Ranggetiner in seveda Kugyjevi Croux in toliko drugih, da jih skoraj ne moreš vseh pomniti, toda danes skoraj vedno prej ime vodnika kakor »gospoda«, razen pri najbolj znamenitih vrhovih, na primer pri Matterhornu, kjer je Whymperjevo ime s Crozom nerazdružljivo povezano. Ne moremo sicer vedeti, ali ne bi Croz nazadnje vendarle poskušal iz svoje volje zmagati Matterhorn — že zaradi tekme s Carrelom. Njegov nekdanji tovariš iz Chamonixa, Balmat, je to na Montblancu res storil in je bil kljub Saussurovi osebnosti odločilna gonilna moč. Toda Croza je zaradi navidezne in odbijajoče težavnosti gore spodbujal Whymper in oba skupaj sta zmagala goro. Prav podobno tudi Kugy pri nas, čeprav je v navedbah ravnal včasih neprimerno, kakor se vidi iz njegovega naštevanja prvih vzponov čez vzhodno steno Monte Rose, kjer vodnikov sploh ne omenja ... Vendar si Kugy ne izmišlja, ko pravi, da si je »zamisllil« to ali ono smer. Izpeljal in opravil pa jo je z vodniki, kar je tudi povedal. Toda Deržaj ima le deloma prav, ko z omenjenimi besedami vodnika Sukavnika v svoji ljudski povesti govori na splošno o takih dejanjih.

Če pomislimo na vzpone na zimski Jalovec ali na zimski vzpon na Poliški Špič, je pač malo smešna trditev, da se hoče gospod — v tem primeru Kugy — »brez truda povzpeti na vrh«. Nihče, kdor ni res dober, tudi kot drugi ne pride na take gore. Preprosto povedano: take so bile tedaj naveze, v katerih je vodnik plezal prvi, »gospod« pa drugi. Brez vodnika bi nobene od teh smeri ne bilo, dokler ne bi prišli v gore samostojni plezalci. Plezati pa sta morala — »s trudom« — oba, sicer ne bi zmogla vzpona.

Pri tem razpravljanju bi bilo napačno vse vzpone enako ocenjevati. Prav pogosto vodniki res »vlečejo« zaupane jim turiste navkreber, velikokrat pa sta oba enako ali vsaj enako sposobna, vodnik in vódenec. Kot dober primer je v našem gorniškem opisovanju Avčinovo poročilo o prečanju čez Grépon — vodnik »Ban-Ban« in dr. Francè Avčin, prav gotovo oba enako zmožna, le da je Ban-Ban poznal seveda vsak oprjemček na svojih domačih gorah. Zato pa je bil vodnik, kazal je pot, sicer bi Avčinu ne bilo mogoče tako hitro opraviti tiste pléze; toda da je bil in kako je bil zmogčen, se vidi iz tega, kako odlično je plezal.

Tudi Heinrich Harrer pravi o prvenstveni smeri v severovzhodni Eigerjevi steni, da so jo »začrtali najboljši švicarski gorniki in zmožni cepin najboljših švicarskih vodnikov«. S tem je dobro povedano, kako so potekali vzponi z vodnikom. To smer sta si zamislila dr. Hans Lauper in dr. Alfred Zürcher, vodnika pa sta bila Aleksander Graven in Josef Knubl. Jasno je, da so zmagovalci vsi štirje, čeprav je prav tako jasno, da bi bila vodnika nedvomno tudi sama zmogla steno, oba gospoda pa »prejkonce«. Brez vodnikov torej najbrž ne bi šlo, a tudi spodbude za vzpon je bilo treba. — Iz te vrste alpinistike se je razvila hoja po gorah »brez vodnika«. Najprej v gorniško najboljših možeh, npr. v bratih Zsigmondy in v Purtschellerju, a s ponosom lahko tu dodamo tudi našega Staniča — časovno še veliko bolj zgodnjega — čeprav je imel na svoji poti na Triglav s seboj vodnika za »kažipota«.

Imenovanje smeri pa je bilo res vseskozi napačno. Potočnikova misel, da so vodnika zaradi družbenega razlikovanja prezrli, pozabili, je pravilna in tudi sociološko prav prikazana. Vendar, vselej ni bilo tako, celo pri Kugyju ne. Na koncu opisa zimskega vzpona na Poliški Špič, kjer je vodil Ojčinger, pravi Kugy: Prvi kozarec Ojčingerju v čast! — In pozneje: Izvrstno, Ojčinger, vsa hvala tebi! — S tem ga prizna za zmagač zmagovalca. Če se pa vprašamo, ali bi se Ojčinger iz svoje pobude lotil zimskega Montaža, lahko kar zanesljivo rečemo, da tega ne bi nikoli storil. Samo Kugy je bil tisti spiritus agens, ki ga je pripravil do tega in ga pritegnil s seboj.

Slovenska smer v Triglavski steni je pravično Komačeva, tudi če bi je leto prej Pavr že ne preplezal. Toda Tuma se je prvi med slovenskimi »planinci« lotil tega vzpona. Opisal ga je, dodal skice in s tem vzdignil vzpon na tisto raven, ki v umskem svetu ustreza fizičnemu dejanju. Ne bi rekel, da je dejanje pobudnika nepomembno ali malo pomembno. Zmagovalec stene je nesporno Jože Komac, Tumi je pomagal z vrvjo ali mu vsaj dal občutek varnosti. V tem ima Komac prvenstvo. V tem pa, kar je Tuma temu vzponu dodal, ko je steno prikazal slovenskim »planincem«, jim jo v pojmovanju, kaj sploh je, približal, ko jo je kot prvi Slovenec opisal — res kot drugi v navezi, toda v gorniškem, celovitem pomenu na isti ravni s Komacem — in s tem osveščeno športno plezalstvo sploh začel, to pa je njegov delež, mimo katerega pri ocenjevanju vodnika in vodenca ne moremo. V tem primeru že ne.

Nikoli bi tudi ne rekel, da je bil Tuma kot tovariš v navezi kakšen »gospod« (še manj »maziljen« gospod). Če kdo, potem se je Tuma približal našemu preprostemu človeku. Preberimo si, kaj je povedal v pogovorih z Ojčingerjem! Bolj kakor Kugy, ki je naše ljudi »...pošteno in pravično ocenil...«, je Tuma tisti, ki je spoznaval in razumel naše gorjance, jim v razgovorih pojasnjeval razmere in razmerje med Nemci in Slovenci, med bogatimi in služabniki. Kot Slovenec se je čutil vodnikom po usodi enak, seveda pa je vedel, da jih kot šolan človek lahko pouči, kar je tudi poskušal. Nikoli ni svoj »čin« postavljaj nad »čin« vodnika, pač pa je z občudovanjem povedal, kako vodniki lahkotno in prožno hodijo po gorskih stezah in plezajo v stenah. Prav tako pa je z veseljem povedal, če je sam to ali ono težje mesto, to ali ono stran plezalske tehnike dobro obvladal. To pa pripovedujejo vsi gorniki od starih mojstrov do najmlajših in je tako prav. Kot vemo, so se celo trentski vodniki med seboj razločevali in »ta huda« sta bila menda le Berginc-Štrukelj in Komac-Pavr. O njihovih zmognostih ne govorimo drugače kot z največjim priznanjem brez izjeme, čeprav danes sodimo, da je bil Pavr prvak. Še pomembnejše pa je, da se je prvi — in edini — »javno« upr! Kugyjevi gosposčini in gospodovalnosti. Sicer bi bilo vsakega kronista in gorniškega pisca nevedno, če ne bi razločeval Kugyjevih spisov o naših gorah, njihovega odličnega pomena v svetovnem gorniškem slovstvu, in pa Kugyjeve narave, ki je bila posledica mišljenja 19. stoletja in je segala s koreninami še dlje nazaj v preteklost. Ljudje »nižjega stanu« so bili navidez pohlevni, podrejali so se gospodom, ker je bila stiska za življenje in ker sta tako zahtevala stoletna navada in izročilo. Včasih pa je upornost udarila na dan in če je bil Komac-Mota drugačen, je to, kar je storil »divji« Jože v Neveji (ali kje, tega ne vemo natanko) svetel znak prihodnosti, čeprav osamljen. Vedel je, da je pravica na njegovi strani in samo on si je upal to povedati. Da pa so to vedeli tudi drugi vodniki, zlasti Andrej Komac, se mi zdi čisto gotovo.

Pavr je s svojim uporom tudi prvi nakazal tisto, kar upravičeno predlaga Potočnik — namreč preimenovanje smeri. Praksa bo pri nas za »načelom« najbrž nekaj časa šepala zaradi večdesetletne navade, a že Lovšin je predlagal drugačna imena, kakor so se uveljavila med obema vojnama (npr. »Komačeva grapa« namesto »Slovenska grapa« ipd.). Tako je smer v Triglavski steni res Komac-Tuma, torej Pavrova, a v Škratlaci Komac-Kugyjeva, torej Motova. Posebno narobe je bilo do sedaj, ker so se nekatere smeri v naših gorah, kot zelo pravilno graja Potočnik, vendarle imenoval po vodnikih (Dibonova, Comicijeva). Toda pozor! Bonatti in Cassin (za Terrayja trenutno ne vem) sta s tovariši-plezalci sama preplezala tiste svoje slovite smeri brez »gospoda« (npr. Cassin čez Walkerjev steber v Grandes Jorasses, Bonatti steno v Druju itn.). Zato se te smeri ne morejo imenovati drugače kakor po plezalcih, ne glede na to, ali so bili vodniki ali kaj drugega. Saj so bili v teh primerih vodniki le po življenjskem poklicu, ne pa po resnični, trenutni nalogi. Saj so res kot prvi v navezi »vodili«, toda njihov drugi tovariš je bil plezalec, ne pa voden gospod. To pa je

precejšen razložek in teh podatkov ne smemo mešati, da ne bo nepotrebne zmede. Danes, ko se je vodnikov delež vendarle začel prav vrednotiti, so trditve o hojah z vodniki v nekaterih primerih preveč splošne in navedbe sežejo včasih čez cilj; to pa nam daje nenatančno sliko. Pozdravljamo spremembe v imenovanju smeri tako, da bi bile imenovane po resničnih zmagovalcih, torej po vodnikih, pri čemer ne bi bilo prav, da bi pozabili omeniti tudi pravega pobudnika, posebno takega formata, kakor sta bila Tuma in Kugy.

Str. 329, četrti odstavek: (omemba Triglavskega Okna)

Pripomba: S »Triglavskim Oknom« — čudovitim naravnim pojavom tik ob zgornjem delu »nemškega« stebra, mislimo vselej le na to okno. Pa tudi v slovenski smeri je Okno — okence v primerjavi z onim — za katerega bi bilo prav, da bi kdo, nemara prav Potočnik z vsem, kar ve o Steni, povedal, kdaj so ga plezalci odkrili na koncu »Slovenske-Komačeve grape«. Pred vojno za to nismo vedeli oziroma ni nihče o tem govoril. Ali pa morda vendarle?

Str. 330, drugi odstavek: (opomba o Luski v Nemški smeri)

Pripomba: ali so prvi plezalci res plezali po razu stebra levo od Luske? Ali je Jugova naveza res plezala prva čez Lusko?

Do danes nismo tega razrešili. Še danes postavlja Franc Savenc v široko zasnovani študiji Triglavsko stene vprašanje, če je z Jugovo navezo res bilo tako in omenja v pripombi (pod črto), kar sklepa iz Roschnikovega vodnika po Julijskih Alpah iz leta 1914. Tam je navodilo: zaradi previsne stene po počli podobnem poševnem kaminu na zobat pomol... — S tem bi se ujemalo tudi mnenje dr. Franceta Avčina, ki mi je nekoč v pogovoru dejal, da tisti prvi nemški plezalci še niso bili tako »dobri«, da bi plezali po razu stebra na (Komarjevo) polico. Po drugi plati pa Königov popis, čeprav natančen, ni tako jase, da bi bilo mogoče to z gotovostjo vedeti. Toda Debelakova (v Kroniki) ter v naši drugi jubilejni knjigi Matjaž Deržaj čisto določno pravita takole: *Kronika:* Zelo markantne Luske ne omeni niti eden od številnih popisov tega vzpona. Sklepati je, da so plezali na levi od Luske po strmem kaminu, ki pripelje naravnost na poševne prodnate izstopne grede, katere smo sivočas imenovali »Komarjeve police«. *Matjaž Deržaj:* Nemška trojica ni sledila policam in razčlembam v smeri »Luske«, temveč se je vzpenjala direktno po razu in nato nagnjeni počli, ki pripelje plezalca na poševno gredo (izstopno gredo) — Komarjevo polico. Kaj pa skice! Izvirni Königov opis (ÖAZ, 1906) nima skice, pač pa ima malo skico Reinlov opis (MAV, 1907), kjer je v precej čistem izrisu dobro vidno, da so od kraja bivaka, označenega s križcem, plezali v mal desni zanki, potem pa proti levi in na začetek Komarjeve police. Luska leži gotovo precej bolj desno od te začitane smeri. Vendar vse to še ni dokaz. Dokaz bi bil, če bi se kdo lotil in s Königovim opisom v roki plezal izvirno »nemško« smer: spodaj po grapi med Slovenskim in med desnim spodnjim stebrom, zgoraj pa naprej točno po popisu, ki je izredno natančen — do metra natančen, vendar je kljub temu skoraj nemogoče zaslediti in razbrati navedbe o kaminu in zobatem pomolu (kar bi bila nedvomno Luska). Naj še povem, da König ne omenja »šivankinega ušesa«, čeprav vemo, da so tam v dveh stopnjah zabil dva klina, kar je povedano.

Str. 332, tretji odstavek: (omemba črne previsne stene vrh Slovenske smeri)

Pripomba: Mislim, da bi bilo treba dodati: ne le do leta 1910 in 1911, temveč še več let po prvi vojni je tam padal slap, res pa je, da je bil vse tanjši. Šele leta 1939, ko sem pred vojno zadnjikrat plezal Slovensko smer, slapa skoraj ni bilo več.

Str. 333: (omemba Frelihove police)

Pripomba: Potočnik zanimivo in živo razlaga Tumovo prvenstvo na tej polici. Ali bi morali reči Komac-Tumova polica? Saj je Komac-Pavr gotovo kot vodnik plezal tam kot prvi. No, kakor koli, rad bi povedal tole: leta 1950 sva plezala v steni s hčerko Majo, tedaj komaj 14-letno. Bila je razumen, izredno trezno misleč otrok, kar se seveda pozna tudi pri plezanju, ki ga čustvena prizadetost ne moti oziroma jo tak otrok obvlada. Brez skrbi sva plezala v Slovenski smeri in še danes mi je žal, da sem ji pri nekem prestopu v kaminih, ki ga — seveda kot druga na vrvi — ni takoj zmogla, precej ukazujoče velel, naj vendar poprime. Takoj je bila čez! Toda, kar je bilo za naju bolj pomembno, je tole: tedaj še nisem vedel, kje drži »Komac-Tumova-Frelihova« polica iz stene okrog Slovenskega stebra. Tudi možica, ki danes vsakemu to že od daleč pokaže, še ni bilo. Mislim sem, da je veliko višje zgoraj. Pod znanim vršnim, izstopnim kaminom ob stebri je spodaj precej strma plat, (leta 1964, ko sem zadnjikrat sam plezal v tej smeri, — pri ponovitvi leta 1976 sem izplezal po Frelihovi polici, kar sem tudi povedal — je tičal visoko v tej plati še klin), pod njo pa se zavija ozka polica, pravzaprav le okrajek, okrog stolpa. Nisem vedel, kam drži, mislim sem, da je morda to Frelihova polica. Previdno sva s hčerko plezala, polica se je ožila, dokler se

ni pretrgana nehala, onkraj pa se je nekako nadaljevala za precej širokim prestopom, ki je zeval v prepad. Ta prestop je bil (in je, mislim, še danes) precej težak. Bal sem se za hčerko, klinov pa nisem imel. Razvezal sem se, zgrabil vrvi — če bi namreč padel, bi vrvi izpustil, njo bi pa že nekako rešili — in skrajnje previdno, toda srečno priljezel na drugo stran. Tam sem Majo lahko dobro varoval in tudi ona je bila kmalu pri meni. Še nekaj tesnobnih trenutkov in bila sva v lahkem pečečju onkraj stolpa. To je »najina« Frelihova polica ...

Str. 340, tretji odstavek:

Pripomba: Ob Potočnikovi navedbi, natisnjeni zaradi pomembne vsebine z ležečimi črkami, bi pa le rad navedel svojo pripombo št. 262 v prevodu »Pet stoletij Triglava«, kjer ugovarjam Kalteneggerjevi trditvi, da za smerjo Prusika in Szalayja v Triglavski steni ni drugega nego paberkovanje. Omenjam Čopov stober in tri smeri v Sfinji — vse to je v Kalteneggerjevih prividih le paberkovanje. Dostavljam: naveze, ki so to zmogle, so bile *slovenske*. — Žal tedaj za drugi Kalteneggerjev »odvečni« privid — Velika črna stena — še ni bilo mogoče reči, da je preplezan. Danes je že v dveh smereh.

Str. 348, drugi odstavek: (druga ponovitev smeri M. M. Debelakove v Špiku)

Pripomba: le kot spomin bi rad povedal, da sem bil 25. julija 1927 v Jasenih, da se spominjam »reševalcev«, pa tudi svetlobe, ko sta si Pavla in Guerra svetila v bivaku visoko v Špikovi steni. Bil sem ves razburjen, nekaj izrednega in seveda nedosegljivega se mi je zdelo tako plezanje in občutil sem veliko spoštovanje. Bil pa sem premlad in preveč neznan, da bi me »reševalci« sploh opazili. To je prav vseeno — meni je ostalo doživetje bivaškega ognja — ali kar je že bilo — nebotično nad menoj v črni steni, nepozabno.

Str. 351, tretji odstavek: (omemba moje pripombe: Ta nesreča je bila povod ... Itn.)

Pripomba: ta navedba je čisto točna. Dejstev ne poznam le iz Tominškove ocene Tumove knjige, temveč iz pogovorov z Jankom Ravnikom, svojim tedanjim učiteljem, ki je kot predsednik »Skale« soodločal o Deržaju in Debelakovi.

Str. 351, zadnji odstavek in nadaljevanje na str. 352: (omemba moje nadaljne navedbe o nesreči v Triglavski steni)

Pripomba: naveza Jesihova-Gostiša je Skalaško smer tamkaj pač poskušala in tega se s sveta spraviti ne da. Ali sta smer Debelakovi in Deržaju »pobrala«, kot namiguje Kaltenegger in kot je mogoče sklepati iz Potočnikove navedbe, da je bila med reševalci tudi Jesihova, prej pa »tudi in spet« Milan Gostiša in da sta torej vstopno mesto poznala — o tem je tu odveč govoriti. Nedvomno sta Debelakova in Deržaj tam prva poskušala. Moja pripomba (v prevodu Kugyjeve knjige) zadeva le »Kroniko«, ki poizkusa Jesihove ne omenja in to je stvarna ugotovitev, nič drugega. Seveda pa sem napisal, da ugbamo, zakaj je Debelakova tako storila. Nič lažjega ne bi bilo, kakor privleči na dan stara nasprotstva, ki so se pokazala že prej, na primer v opisu smeri čez steno Velike Mojstrovke (Plan. vestnik 1934). Sicer pa tudi Franci Savonc v svoji omenjeni študiji Stene pove, da je tu v Kroniki vrzel. Kaj posebno pomembnega pa vse to seveda ni.

Kar pa zadeva Potočnikovo in Čopovo stališče, da drugim ne bosta »kradla« smeri, je to samo pošteno. Jesihova, ki je bila sicer ženska in pol, je tu v »skalaški morali« (Potočnikova beseda) res popustila. To smo v plezalskih krogih vsi vedeli. O tem sem se na primer veliko pogovarjal s pokojnim Sandijem Wissiakom. Vendar smo vedeli, kar velja tudi še danes: bolje je, da je to — kakorkoli — preplezala slovenska naveza, kakor da bi smer spet pobrali tujci.

Str. 353/354: (Omemba, kako sta prišla Čop in Potočnik Jesihovi »na pomoč«)

Pripomba: v svoji pripombi št. 261 v prevodu Kugyjeve knjige sem primerjal — zame najbolj avtentično — poročilo Jesihove (Plan. vestnik 1930) s Prusikovim opisom tistih dni, ko se je mudil v Vratih. S to primerjavo sem neizpodbitno pokazal, da so navedbe Jesihove o vremenu resnične in da je bilo slabo vreme največja ovira in vzrok za petdnevno plezanje, ter da Kalteneggerjeva trditev o *treh dneh* lepega vremena ne drži.

Str. 345: (Gostišev opis ključnega mesta v Skalaški smeri)

Pripomba: Franc Savonc pravi, da zadeva okrog Skalaške ni jasna. S poročilom Jesihove (Lovšinu) in Gostiše (Potočniku) zadeva ni manj zamotana. Lovšinu je pripovedovala Jesihova, kako je zmogla odločilni previs. Leta 1928. Iznad tega ključnega mesta sta se zaradi vremena vrnila. Klina, ki je odločil o zmagi, pa menda vendar nista izbila? Ali pa je zadnji plezalec klin vendarle izbil in ga je Gostiša naslednje leto spet zabil? Komaj verjetno, saj sta vendar vedela, s kakšno težavo ga zabijesh.

Gostiša je o tem pripovedoval Potočniku skoraj natanko tako kakor Jesihova Lovšinu. Seveda, saj o tem ni dvoma. Lovšin tudi pravi, da je Gostiša leto nato preplezal previs brez posebnih težav, toda klin je skoraj gotovo še tičal v špranji. Torej Gostiša — najbrž — ni še enkrat zabijal, kar je bila velika olajšava. Toda v tem primeru je pripovedoval Pavlino, ne svoje doživetje.

Večer pred Gostiševo hudo nesrečo, ki je dva dni nato povzročila v bolnišnici njegovo smrt (3. januarja 1940), sem bil z njim v družbi na silvestrovanju pri svojih znancih, ki so poznali tedanjo Gostiševo zaročenko in ju povabili. Milan pa je imel hudo otosklero in ko se je vračal domov čez tire na šišenskem kolodvoru, ga je podrl vlak, ki ga Gostiša ni slišal... Toda prejšnji večer ni o plezanju nič govoril, tako sem, žal, zamudil priložnost, da bi ga vprašal o vsem tem. Sicer pa je Pavla Jesihova nato več let plezala z Lipovcem. Z njo sva bila zelo dobro prijateljca. Zaupala mi je nekatere osebne zadeve, ki jih drugim gotovo ni in ki jih seveda ne bom pripovedoval. Samo tole: obrekovali so jo, — danes nepredstavljiv očitek! — da je plezala s fanti. Rekla mi je čisto odločno: »Ne Guerra, še manj Lipovec, nista bila moja fanta. Pač pa sva se z Gostišo imela rada.« To povem zato, ker zasluži Pavla, ta izredna »samorastnica«, kakor ji lepo pravi Potočnik, le lep spomin, zakaj spominjam se, da mi je nekoč v tistih letih celo neki pomembni plezalec rekel: »Zaradi česa vsega hodijo ljudje na gore!« Samo razumni ljudje so osebne zadeve prepuščali tistim, ki so jih zadevale. Drugi so blodili v motnjavi nazorov, ki so danes na srečo preseženi, tako vsaj pravimo...

Pavla mi je zaupala tudi notranji, pravi vzrok za svojo nezgodo v novi smeri severne stene Velike Mojstrovke (1934). Povod za to sploh ni bila težavnost v steni, temveč vse kaj drugega. Pripovedovala mi je o tem tako odkrito in neposredno, da o tem sploh ni dvomiti. Od tedaj pa ni prav veliko plezala, saj se je precej poškodovala — nalom desne noge in hujša poškodba rame, toda nihče še ni pri vzponu čez Čopov steber omenil, da se je Pavli vendarle še poznal nekdanji padec, kljub temu, da je preteklo že enajst let od tedaj. Žal jo je strastna želja, da bi preplezala to novo smer (saj so se o njej že dolgo pogovarjali), premagala, da je šla plezat v steno, ki ji po vsem prenehanju v gorah in v življenju ni bila povsem kos. Ta neuspeh pa ji je zagrenil vsa leta do njene smrti, poleg tega pa tudi čisto nemogoče razmere in pohlepne navade njenih sodelavcev pri oskrbništvih na Vršiču in Kredarici, ki jih je hotela kot vesten gospodar »s predvojnimi nazori o gospodarjenju« popraviti in urediti, pa ji ni bilo mogoče, kakor mi je natančno pripovedovala. Tudi to ji je zelo zagrenilo zadnja leta. Povem pa to zato, ker mislimo, da je bilo tedaj vse v najlepšem redu in sploh lepo in pošteno po naših gorah.

Str. 355, četrti odstavek: (omemba o napačnem datumu, ki ga navajam)

Pojasnilo: res, datum, je napačen, moral bi bil napisati 28. avgust, in čisto gotovo sem tako tudi storil, saj sem to prepisal iz svojega spominskega gorskega zvezka. Le nekje se je zataknilo pri številki 3 in številki 8, kar je mogoče pri slabem izpisu ali slabšem pisalnem stroju lahko zamenjati. Ne morem pa reči, ali se je to zgodilo v tipkopisu, v krtačnem odtisu ali kje drugje. Seveda je to lahko tudi stavčeva pomota, ki smo jo pozneje korektorji spregledali.

Toda Potočnikov pogojnik, da naj bi bil prebral pripombo, je napačen. Vem, da sem prebral in vem, da sem bral z velikim spoštovanjem do Čopa in Potočnika. Potočnikove opazke: bivakirala pa nisva... sploh nisem razumel tako, kot pravi Potočnik sedaj, da je bil vpis »privoščljiv in zmagoslavno-oponaševalski«. Če se je moja navedba o tem tako razumela, potem sem to pomanjkljivo napisal. Zakaj, jasno je, da vsak plezalec z veseljem in popolnoma upravičeno pove, zapiše in poroča, če mu kaj takega uspe. To delajo danes vsi. Pripombo, da se dá Skalaška smer preplezati z enim bivakom, sem povzel iz opisa Jesihove v Plan. vestniku 1930. Za Gostiševo otročjo izjavo: »Izbila sva klin, da ja noben hudič ne bo čez prišel«, nisem vedel prav do Potočnikovega zapisa v tej jubilejni knjigi in je tudi ne bi štel za resno. Kot rečeno, to je pač otročje, saj vemo in Gostiša bi bil moral vedeti, da se razvoja plezalskih zmožnosti sploh ne da napovedati. Toda kajpak — tak zelo težak prehod čez previs človekovo presojo zamegli.

Str. 356/57: (imenovanje Skalaške in Gorenjske smeri)

Pripomba: časovno ima Potočnik gotovo prav, da bi se smer morala imenovati gorenjska-skalaška, toda ali današnji plezalci po petdesetih in še več letih še mislijo na to? Po tem, kaj plezajo — spodaj Skalaško, zgoraj Gorenjsko — pravijo Skalaška-gorenjska ali pa Skalaška z Ladjo. Zanimivo bi bilo, če bi kdo natančneje popisal slike Gorenjske smeri s Skalaško. Naš Alpinizem navaja nekaj slikov, bržkone pa to danes ni več tako pomembno, da bi to kdo storil z lepim, prizadetim popisom. Škoda. Po izvirnem Potočnikovem opisu (Po neuhojenih potih) se je Gorenjska smer držala bolj grape

v Črnem grabnu, saj je bil prvotni cilj plezanja, da bi prišil do tja, kamor je treščil čez Veliko črno steno nesrečni Vladimir Topolovec. Popis tega plezanja je pretresljiv in Kaltenegger ne pravi zaman, da ga prištevamo k najboljšim spisom slovenske alpinistične literature. Res, če danes pregledamo izredni razvoj slovenske gorniške književnosti od, recimo, Kadilnikovega »Izhoda na Triglav« pa mimo preveč številnih piscev, da bi jih bilo mogoče z imeni tu navesti, lahko rečemo, da je tako klasično opisovanje doseglo vrhunec prav v letih med obema vojnama, ko so bile sočasno preplezane najlepše, tedaj najtežje »klasične« smeri (Potočnik) in prehojena najlepša podgorska in gorska pota (Wester). Opisi plezalskih doživetij, kakršni so na primer Potočnikovi, predvsem tisti, ki pripovedujejo o novih smereh, imajo mednarodno veljavo. Drugi, gorniško manj pomembni, pa so še vedno veljavni za naš slovenski gorniški krog.

Str. 397, tretji odstavek: (Kronika in Lipovškov prevod se razhajata... Lipovšek pa prevaja...)

Pojasnilo: Če že to omenja, bi moral Potočnik napisati: ...Avčinov prevod, Avčin pa prevaja...

Kako to?

Za pripravo prevoda Pet stoletij Triglava sem preučil veliko spisov, predvsem pa sem pregledal tiste, ki so bili iz nemščine v prejšnjih objavah že prevedeni. Med drugimi tudi poglavje o Triglavu, ki je izšlo najprej v prevodu M. M. Debelakove (1937) in potem v prevodu Liljane in Franceta Avčina. Prebral sem to poglavje o zimskem vzponu na Triglav in Avčinov prevod se mi je zdel tako dober, da, tako izjemno lep in zadet prav v duhu Kugyjevega pripovedovanja, da sem predlagal prof. Jožetu Košarju, takratnemu ravnatelju založbe Obzorja, klasičnemu filologu in odličnemu človeku, torej vsestransko pristojnemu, da bi uvrstil kar ta Avčinov prevod, saj je tudi prva knjiga o Kugyju v založbi Obzorja izšla z njenimi pravicami. Seveda sem pravna vprašanja propustil založbi, v to se nisem mogel vtiikati. Košar mi je sporočil, da bomo lahko to storili in je pri teh prevodih na naslovni strani vsakega spisa navedeno, odkod je prevod, če ni moj. V našem primeru je navedeno: Ponatis iz knjige »Iz življenja gornika«, Založba Obzorja, Maribor 1968, prevedla Liljana in France Avčin. Toda ni šlo le za ta opis. Kako naj bi neki prevajal v sloveščino npr. nemško prevedeni Potočnikov opis Gorenjske smeri, kakšna nespamet bi to bila! Seveda sem vstavil Potočnikov izvornik, toda ne tistega iz Planinskega vestnika 1930, temveč iz Potočnikovih izbranih spisov »Srečanja z gorami«, ker je ta ponatis jezikovno boljši, saj ga je popravil ali on sam ali pa Tine Orel. Povedal sem že, zakaj sem uvrstil Lovrenčičev prevod Staničevega potopisa na Triglav. Isto sem storil z Izvirno malo Abramovo študijo o pripovedki o Zlatorogu in sicer iz koledarja Goriške Mohorjevo družbe 1927 in seveda opis M. M. Debelakove o nesreči v Triglavski steni, to iz Tumovega »Pomen in razvoj alpinizma«, kjer je ta opis do tedaj edinokrat izšel. Kako naj bi ravnal drugače? To ni bilo samo korektno, temveč edino pravilno, celo edino mogoče. Pri Avčinovem prevodu je Potočnik navedbo prezrl, zato nepotrebno in napačno nava-janje mojega imena.

Toda poglejmo, kako prevaja isti odstavek M. M. Debelakova (Iz mojega življenja v gorah, založba Planinska Matica)!

Avčin

smo se odpravili
smo pridobivali višino
ob enajstih smo stali
... da bi odkopavali vhod

sva se pomikala
za ravnatežja sva si skrbela
sva stala na vrhu
smo pričeli sestopati

Debelakova

smo odrinili
smo se hitro vzpenjali
ob enajstih smo prišli
... da bi odkidali

smo se premikali
ravnatežje smo varovali
smo stali na vrhu
smo začeli sestopati

Kakor je videti, misli M. M. Debelakova prejkone na več kot na dva moža, ki sta se vzpenjala od tedanje kočice Marije Terezije proti vrhu Triglava. To se ujema tudi z navedbami v »Kroniki«.

Vprašanje dvojine in množine se vsaj za tistega, ki se za to zanima, najbolj jasno pokaže v štirih prevodih istega odstavka, Kugyjevega opisa plezanja čez zloglasni »Ojcingerjev prehod« — »Passo Ojcinger« — v severni steni Poliškega Špika. Prevajali so: Dr. H. Tuma (1930), M. M. Debelakova (1937), L. in F. Avčin (1968) in Lipovšek (1977).

Tuma: V tem trenutku pritesli so se k nam tihl, izgubljeni zvoki zvoná. Višarska gora je zvonila poldne. V vroči borbi pozabill smo čisto na čas. Kaka podoba je bila, ko so naši ljudje (bila sta vodnika Jože Komac in Anton Ojcinger) sneli klobuke in obstali za nekoliko trenutkov pobožno nagnjeni proti Višarjem. Božji mir lebdel je v obemajoči slovesnosti nad stenami. Vse slušalo je v pobožnosti in ponižnosti.

Debelakova: Tihó in izgubljeno so zazveneli v dalji zvonovi. Na Višarjih je zvonilo poldne. V vročem boju smo pozabili na čas. Kako lepo je bilo videti najina moža: snela sta klobuke in obrnjena proti Svetim Višarjem sta nekaj trenutkov tihó in pobožno obstala. Božji mir je praznično lebdel nad stenami. Vse je pobožno in ponižno prisluhnilo.

Avčin: V tem trenutku so pritrepetali do nas izgubljeni tihí glasovi zvonov. Na Višarjah je zvonilo poldan. V vročem boju smo bili povsem pozabili na čas. Kakšen prizor, ko so naši ljudje sneli klobuke in za nekaj trenutkov, sklonjeni proti Višarjam, obstali v tihí pobožnosti! Mir božji je v presunljivi slovesnosti plul prek sten in vse je pobožno in ponižno prisluhnilo.

Lipovšek: Pravkar so drhté segli do nas daljni glasovi zvoná kakor zgubljeni v širnem prostranstvu. Na Višarjah je zvonilo poldan. V vroči bitki smo čisto pozabili na čas. Kakšen prizor je bil to, ko sta se naša dva moža — Ojcinger in Jože — odkrila in nekaj trenutkov sklonjena proti Višarjam obstala v pobožnem molku! Božji mir je presrešljivo slovesno plaval nad stenami in vse je pobožno in ponižno poslušalo! (Obrobna pripomba: Kugy pravi v izvirniku samo »unsere Männer«. Tuma je dostavil imeni obeh vodnikov, tako tudi jaz, preprosto zato, ker je mogoče »mein Mann« ali »unsere Männer« razumeti oprijemljivo kot najetega vodnika. V slovenščini pa »moj mož« ali »moja«, »najina« moža nekako nelzrečeno obvisi. Vsekakor rabita množino Tuma in Avčin (»naši ljudje«), midva z Debelakovo pa dvojino — (»najina moža« in »naša dva moža«).

To je navedeno zato, da bi se osvetlila Potočnikova pripomba, zakaj res ni jasno, kako je bilo v resnici tedaj pri vzponu na zimski Triglav. Zelo verjetno je pač, da je bil Komac-Pavr na vrhu, ne pa, da je kot nosač« ostal pri onemoglem Kramerju. Pravilni prevod je torej v množini, vendar neizpodbitnega dokaza za to ni. V tem primeru je bil v družbi še peti mož, nosač; ta je bil potem tisti, ki ga misli Kugy, ko rabi besedo »nosač«, ne pa Komac-Pavr. Še en premislek govori za to: Ali bi se Kugy lotil vzpona od kočé na vrh le z enim vodnikom? Kakor vemo, sta bila na zimskem Jalovcu in na zimskem Špiku nad Policami vselej dva z njim. Seveda pa so to le domneve.

Na koncu tega »Posušenega rožmarina« naj povem, da je Potočnik pojasnil nekatera vprašanja, za katera je gotovo najbolj pristojen, čeprav še vedno ni in najbrž ne more biti vse razčiščeno. Poleg tega, da je obzirno pojasnjeval nekatera kočljiva vprašanja, je povedal tudi nekaj zabavnih zgodbic, s čimer je pripoved sproščena in obdaja jo prijetna, ljudsko naravnana šegavost, kakršna je bila vedno tudi okrog Jože Čopa. Ker mu je Potočnik drugoval, je lahko razumeti, da je taka dvojica v soglasju dosegla tudi velike gorniške uspehe. Plezalec, ki se z mrkim pogledom in z vase umaknjeno osamitvijo v naprej postavlja kot »tragični junak«, je bil mogoče nekoč nekakšen mit, ki pa se je izgubil ob sončnih in vedrih naravah, pa seveda tudi ob vedno večji plezalski spretnosti, ki je rodila tako velike uspehe — do himalajskih — in segla čez vse osebne svojeglavosti.

Kot svetla žarek zasijeta v Potočnikovem pripovedovanju tudi dve nad vse mični otroški zgodbici: tista o »višku« in tista o »konju, ki so ga morali spraviti na izpostavljeni Triglavov greben«. Ne smemo odložiti ne knjige ne pisanja o njej, ne da bi to prebrali in omenili.

Triglavska bibliografija

me ni povsem zadovoljila zaradi nekaterih nenatančnosti pri uvrstitvi navedenih spisov. To pa je prvič predmet posebne študije, drugič pa vem, da je lažje o tem govoriti kakor pa opraviti tako delo. Spričo temeljnega pomena bibliografije za nadaljnje delo so to bržkone tudi le nadrobnosti, ki jih ne bo težko urediti, o napaki, da je bil dr. Trofenikov »Zlatorog« pri navedbah izpuščen, pa je bilo že povedano.

Pač pa mislim, da je delo, ki ga je za nas opravila F. S. Copelandova s svojim nesebičnim prikazovanjem slovenskih gora v Angliji, tako pomembno, da bi morala biti omenjena njena knjiga Beautiful mountains. Zakaj če so navedeni nemški izvirniki Kugyjevih del — sicer načeloma le ob slovenskih izbranih piscih, čeprav tudi to ni čisto dosledno (npr. Rossi - Piero - Gilli, Escursioni nelle Alpi Giulie Or. z Wraberjevo oceno) — bi moralo imeti primerno uvrstitev tudi angleško izvirno delo o naših gorah, ki poseveča eno najpomembnejših poglavij prav Triglavu. Poleg tega je bila Copelandova

»naturalizirana« Slovenka, naša dežela ji je bila nova domovina, drugi dom, izbrala si jo je za svojo in preživela tu nedvomno najpomembnejši del svojega dolgega, plodnega življenja. Precej huda napaka je, da njeno delo v bibliografiji ni omenjeno.

* * *

Na koncu teh pripomb naj dostavim še to, da nimam z njimi nobenega namena ali želje po kaki veljavi. Gore so za kaj takega prevelike, sicer pa se, mislim, dobro vidi, da so pripombe le obrobne. Morda so spomini nekakšno dopolnilo k sliki tistih let. Kar je povedano, je zato, da se nekatera vprašanja jasneje osvetlijo. Vem, da je mogoč tudi drugačen osebni pogled nanje, da je bržkone še marsikaj mogoče dodati, marsikaj pripomniti. Vendar ne toliko kot popravek, temveč kot osebni spomin in osebni pogled na to ali ono vprašanje, dogodek, navedbo.

Čeprav od mladih let čutim, da pripadam veliki družini gornikov (ne glede na to ali kljub temu, da tega odločilni moške v Planinski zvezi in v Planinskem društvu o meni ne mislijo — toda to mi prav res ne greni življenja — tudi za to so gore prevelike), nisem zlepa občutil toliko vezi z gorništvom kot sedaj, ko sem se ukvarjal s to prvo jubilejno knjigo. Zbudili so se spomini, ki olepšajo pozna življenjska leta. Ožarjajo jih z močjo nekdanjih doživetij.

Kar je snovnega, mineva. Um — s to besedo Slovenci najbolje prevajamo germanski »duh« — pa ostaja, če ne v govorjeni, pa zagotovo v napisani besedi.

(Konec)

LETU 1983, LETU JUBILEJEV – V SLOVO

(Krivoversko premišljanje na Silvestrov večer)

JANEZ BIZJAK

200-letnica slovenskega alpinizma
111-letnica organiziranega slovenskega gorništv
90-letnica Slovenskega planinskega društva

Začel bom s citatom: »S. je največji alpinist svoje dobe v Evropi. Samoten hodi S. v gore, sam odkriva prvenstvene pristope, samoten pleza, samoten teši In zadovoljuje svoje želje po dejanju, po pustolovščini, po doživetju, po nevarnosti, po prvenstvu, ono željo, ki je gnala posameznike, družbe, ljudstva k velikim dejanjem in storitvam. V S. je kipel, živel oni uporni duh, ki nosi luč v temo, ki odkriva skrivnosti, rešuje uganke in sili vedno naprej.« Kdo je napisal te lepe besede o velikem človeku in alpinistu? In kdo je ta S.? Messner, Buhl, Cassin, Comici, Casarotto, Bonatti ali kdo od naših? Rešitev te alpinistično-zgodovinske uganke najdete na koncu tega premišljanja.

Kakšne jubileje je prineslo 83. leto? 50-letnico prvega vzpona čez severno steno Velike Cine. Comici in brata Dimai so razvrednotili pojem »nemogoče« in dokazali nov motto v alpinizmu: nemogoče je mogoče! Minilo je 45 let (od l. 1938), ko so rešili dva zadnja od treh zadnjih problemov Alp: Eiger in Walker. In minilo je že (!) 30 let, ko so prišli prvi alpinisti na K2 in na Sagarmato-Everest. In 30 let, ko je Herman Buhl sam stal na vrhu Nanga Parbat.

Jubileji prinašajo streznitev. Nekdanji vrhunski alpinisti, jezni mladeniči skuštranih las, ostrih besed in brez dlak na jeziku, so postali častitljivi gospodje, ki z umirjeno in trezno besedo skušajo miriti mlado, najmlajšo in še mlajšo alpinistično generacijo. Njo pa razganja, kot je nekdanj razganjalo njih same. Toda usoda veteranov je bila vedno silno prozaična. Nihče jih ne posluša. Njihovi uspehi, ki so svojčas odmevali, so za prihajajoče generacije orientacijsko izhodišče za začetnike. Nič drugega ne ostane, kot da na obletnicah, na simpozijih, konferencah in na spominskih zborovanjih zmajujejo z glavami. Enako so počeli veterani pred osemdesetimi leti in tisti, ki bodo prišli na vrsto čez osemdeset let, bodo tedaj storili enako.

In še dvakrat vmes se bo zgodilo podobno. Generacije se menjajo vsakih trideset let. Deset let gor ali dol ne pomeni načesar v neizprosnih biološki logiki o zamenjavi.

Med starejšimi gorniki širom po Sloveniji je slišati, da je naše gorništv s planinsko organizacijo vred v krizi. Še glasneje je to slišati med mladimi. Je temu res tako? Se srečujemo s cikličnim generacijskim konfliktom? Konfliktom, ki ni izraz krize, ampak je čisto preprosta želja po svežini in po spremembi. Alpinisti se jezijo na nerazumevaljoče odbornike v matičnih društvih, odborniki se jeze na ambiciozne alpiniste, pla-

ninska društva tarnajo nad PZS in nad odtujenostjo njene uprave. Diagonale nasprotujočih si očitkov so štrénasto zamotane na vse strani. In obojestranske. Slišimo, da je v krizi temeljna gorniška ideja. Kakor komu in kakor za koga! Mislim, da je pozabljen osnovni namen združevanja in organiziranosti: skupna ideja, skupni interesi, skupna hotenja. Vse drugo je balast, ki vodi v odtujenost. In na stranpota, ki postajajo sama sebi namen. Ustvarjalni zanos, sanje o načrtih in navdušenje ob uspehih odstopajo mesto jalovemu administriranju, ki preštevava število članov, preračunava v gorah razprodane litre vina in žganja, zbira štampiljke koč in vrhov, prireja tradicionalna srečanja, koder se, razen pijančevanja in prežganih čevapčičev, nič ne dogaja. Tudi nekateri alpinisti ne poznajo več ne vrhov, ne sten, ne sestopov, ampak le število točk, ki jih kakšna smer navrže za njihovo uvrstitev v kategorizacijo. Videti je, kot da gornišvo sloni na razpuščenih množičnosti za vsako ceno, planinsko gospodarstvo na alkoholu in alpinizem na nabiranju točk. Vzporedni simptomi krize: kolajne in priznanja. Inflacija bronastih, srebrnih in zlatih odličij. Pa častnih, posebnih, za posebne zasluge in ne vem kakšnih še diplom. Velik delež te šare je namenjen ljudem, ki z gorami in gorništvom nimajo ničesar skupnega.

Toda kolajnomanija ni najhujša. Levji delež za nesporzume v našem gorništvu nosi pomanjkanje širine. Pozabili smo, da ima vsak gornik drugačen pogled v gore in da vsak ubira drugačno pot. Nihče ni nikomur dal pravice presojanja in grupiranja gornikov na prave planince in na nepotrebne alpiniste. Pomanjkanje širine med alpinisti, da začnem pred svojim pragom, je, denimo, nestrpnost in omalovaževanje nekaterih plezalcev do planinskih gospodarstvenikov, zmrdovanje nad delom za planinske postojanke, hkrati pa vsi v teh postojankah spimo, jemo, vedrimo ali bivakiramo. Na drugi strani mnogi starejši društveni delavci ne zanemarijo nobene javne prilike (seje, občnega zbora, koordinacije, skupščine), ne da bi dokazovali svoje bede ob pomanjkanju širine do alpinizma. Ta duševna revščina se je ponovno izkazala na zadnji skupščini PZS, decembra 83, ko so nekateri predlagali, da je treba alpinistično vsebino pregnati iz Planinskega vestnika. Odkod in zakaj takšen odklonilen, poniževalen in nesramen odnos do alpinizma? Pravo paranoično sovraštvo. Višek te paranoične zaslepljenosti je cinizem in sprenevedanje. Kako naj drugače imenujem obnašanje tistih planinskih funkcionarjev, ki so alpinistom in njihovim akcijam vedno metali polena pod noge, jih onemogočali in denar zanje skušali speljati drugam, na javnih zborovanjih, ko je potrebno narediti vtis, pa znajo povzdigniti svoj glas v dobro ime alpinizma. S pravo karizmatično šlrino ga nosijo na lovrikah, češ, kako pomemben je za ugled domovine in kako krivična je ta domovina, ker alpinizmu noče dati dovolj denarja.

Nič čudnega, če čudno porodi čudne reakcije. Če alpinisti razmišljajo o lastni gorniški organizaciji izven PZS. Tudi o tem spregovorimo javno! Zakaj so te vroče teme prisotne na zborih alpinistov ali na zborih načelnikov, v javnost pa ne pridejo? So res ponavljajo razmere, z drugo vsebino seveda, kakršne so bile pred šestdesetimi leti, ko so ustanovili Skalo? In ko je slabih deset let zatem prišlo do generacijskega preloma in SPD. Videti je, da se zgodovina res ponavlja. Da se ponavljajo nasprotja in se ponavljajo napake. In da se neizprosno ponavljajo zakonitosti sprememb. Nosilci sveže vsebine z njo pometejo preteklost, ko pa prevzamejo krmilo, se svoji nekdanji svežini začnejo odtujevati, bledeti začne njihov viharški zanos, dokler ne pridejo nove generacije in si na prapor novega dobesedno prepisujejo staro. S ponovno najdeno svežo vsebino pometejo nove generacije nekdanje nosilce iste vsebine. Paradoksalno in resnično! Samo ena razlika je danes, a jo alpinisti pozabljamo. Nemogoče je ustanoviti še eno gorniško organizacijo zunaj ali poleg PZS! Takšna je pač zakonitost časa, ki je ob rojstvu Skale ni bilo. Razmišljamo lahko le v dveh smereh: da se alpinisti te zakonitosti ne zavedajo in se zato premalo odločno, enakovredno, soodgovorno in bolj učinkovito vključujejo v delo PZS, ali pa, da se drugi, alpinistom nasprotni gorniki, tega predobro zavedajo, pa se lahko z alpinizmom neodgovorno šalijo, se sprenevedajo in prevažajo alpiniste — žejne čez vodo. Brez strahu, da bi sprenevedanje in zanikanje ene veje gornišva sprožilo pogubne premike v škodo njihovih nedotakljivih organizacijskih struktur in shem, koder je konformistična samozagledanost že docela neobčutiljiva, banalno neučinkovita in brezplodna. In zato nikomur več potrebna. Nismo samo alpinisti tisti, ki govorimo, da je planinska organizacija potrebna sprememb v delu, v mišljenju, organiziranosti in v prevrednotenju osnovnih ciljev gornišva. Da se na račun množičnosti in servilnosti do vedno številnejših obiskovalcev gora po nepotrebnem identificira s to nekultivirano večino, ki v gore vnaša navade, ki tudi v dolini niso sprejemljive. Podobno mislilo nekateri planinski gospodarstveniki, ker sami ugotavljajo, da tako ne gre več naprej, ko je vzdrževanje postojank finančno odvisno in dobesedno pogojeno s čimvečjo prodajo alkohola. O nujnosti renesanse naše gorniške organizacije govorijo tudi planinski kulturniki, enako misli osveščena planinska mladina in tisti, ki se z mladino ukvarjajo, enako varstveniki gorske narave. Enako razmišljajo celo nekateri, tudi najvišji, planinski funkcionarji, zagrenjeni in nemočni nad podobo organizacije, ki jo predstavljajo. Na

koncu vidimo, da večina podobno misli. Karavana pa gre kljub vsemu naprej, toda vedno bolj stran od pričakovanj in prepričanja večine. Je vse to posledica starega, a za našo zgodovino pogubnega načina razmišljanja, da »pametnejši prej odneha«? V ta kontekst spada tudi vrednotenje zgodovinskih obletnic. V tem smo manjvrednostno skromni in do vsega okrog sebe na svoj račun uvladivni. Začnimo z 90-letnico SPD, ki smo jo praznovali kot 90-letnico organiziranega planinstva. Pomeni ustanovitev SPD leta 1893 začetek organiziranega slovenskega gorništvu ali ne? Prepričan sem, da NE! Kajti že leta 1872 so v Bohinjski Srednji vasi ustanovili slovensko planinsko društvo Triglavski prijatelji. Imeli so napisana pravila (statut) in postavili so prvo slovensko planinsko (turistovsko) postojanko v Julijcih z imenom Triglavski tempelj. Ne vidim razloga, da ne bi od takrat naprej šteli dobe našega organiziranega gorništvu. Na kratko sem to pojasnil že v Planinskem vestniku 7/83. Da ne bo morebitnih očitkov o nekonstruktivnosti, predlagam, da ločimo pojma SPD in začetek organiziranega slovenskega gorništvu. Popravimo krivico društvu Triglavski prijatelji in se spominjamo jubilejev organiziranega slovenskega gorništvu od leta 1872 naprej. Torej smo lani imeli že 111-letnico in bomo leta 1992 praznovali 120-letnico. Enako spoštljivo pa se leta 1993 spomnimo 100-letnice SPD! Tako nam morda v bodoče ne bo treba zardeti, ko bomo prebirali eno vodilnih alpinističnih revij Der Bergsteiger, ki je lani objavila poročilo o praznovanju 90-letnice planinstva v Sloveniji, pa so zraven pripisali, »zakaj naši slovenski gorniški prijatelji skromno praznujejo šele 90-letnico svoje gorniške organizacije, ko pa bi lahko leto poprej (1982) z velikim zvonom slavili že 110-letnico v spomin na Triglavse prijatelje?«

Kot vemo, je zgodovina slovenskega gorništvu še starejša. Pionirji slovenskega alpinizma so živeli in plezali pred dvesto leti. Prvi vzpon na Triglav in vsi prejšnji poskusi so čisto alpinistični vzponi. Plezanje s Kredarice na Mali Triglav in potem po našaganem in izpostavljenem grebenu na glavni vrh, sestop po isti smeri z močno dvomljivim varovanjem, v nogavicah ali bosih nog, je bilo tistihdob skrajno tvegano početje. Pionirski začetek in čista oblika prostega plezanja. Enako velja za prve ponavljalce, tudi za pristopnike na druge vršace, dokler niso poti nadelali in zavarovali. Več kot 200 let je od takrat minilo. Na prelomu 18. in 19. stol. se pri nas pojavi samohodec, drzen plezalec, alpinist s številnimi zimskimi solo vzponi, znanstvenik, ki ga v gore ženejo avantura in znanstvene naloge hkrati. Prosvetljenec evropskega formata. Valentin Stanič. Citat v uvodu tega premišljevanja govori o njem. Napisal ga je dr. Arnošt Brižljica leta 1947. Stanič je največji alpinist svoje dobe v Evropi. Prvi alpinist v Vzhodnih Alpah. Pionir odkrivanja Karnijskih Alp. Prvopristopnik na Watzmann. In še dolga vrsta zvenečih dejanj. Noben od evropskih narodov tistikrat ni imel večjega alpinista. Z njim smo Slovenci postali tam okrog leta 1800 prva evropska alpinistična velesila. Toda v slovenski zavesti ni Staniča. Se ga sramujemo in otepamo zaradi njegovega poklica? Čemu si ga lastijo Nemci in Avstrijci? V popačeni obliki Stanič. Velika ulica sredi Münchna nosi njegovo ime. Ne poznam nobene Staničeve ulice v Sloveniji. Morda je kje kakšna zakotna in neugledna. Na nemškem jezikovnem področju je izšlo nekaj knjig o Staniču — alpinistu. Pri nas lahko pokažemo le drobno, skoraj sramežljivo zeleno knjižico iz prvih let Planinske založbe. Vsa čast Evgenu Lovšinu, ker je s to brošuro Staniča otel pozabi.

Zakaj to pišem? Zato, ker je po dvesto letih slovenski alpinizem doma enako ničvreden. Enako zapostavljen in za večino nepotreben. Stanič je eden tistih izjemnih posameznikov, nadpovprečno sposobnih in neobremenjeno drznih, ki predstavljajo svojo dobo; razvoj in vzpon družbe, v kateri živijo, se meri z njihovimi osamljenimi dejanji. Ta dejanja so vedno plod zanesenjaškega garanja, ceno zanje pa plačujejo osamelci sami s samoodpovedovanjem. Tako je bilo za časa Staniča, tako se ponavlja dvesto let pozneje. Dejanja in uspehi slovenskih alpinistov od leta 1975 do 1983 so naš alpinizem SPET postavili v svetovni vrh. Ampak kaj, ko za ta vrh vemo, se ga zavedamo in smo nanj ponosni le nekateri. Prej omenjeno pomanjkanje širine odrida alpinizem na rob aktivnosti, ki jih ljudje počnejo v prostem času. Kaj pomaga, če nekateri alpinistični uspehi pomenijo za ugled domovine več, ali vsaj toliko kot kolajne na svetovnih prvenstvih, ko pa je ta ugled odvisen od odpovedovanja redkih posameznikov, ki si morajo celo stroške za svoja »domovinska« dejanja kriti iz lastnih žepov in s težaškimi delom v prostem času. Pri tem je splošno mišljenje tako, da je v času stabilizacije, krize in vsesplošnega zategovanja pasu še teh, čisto zasebnih denarjev škoda za alpinistične podvige.

Pa smo spet pri generacijskem konfliktu. In pri kriznih zadregah našega gorništvu. Kaj bomo alpinisti povili v popotnico ob 111-letnici organiziranega gorništvu? Kot avantgarda (kako lepo zveni ta beseda, ne?) tega gorništvu. Če kdaj, potem ima naš alpinizem dandanes dovolj teže in sposobnosti, da aktivno poseže v prevrednotenje prvinskih in temeljnih idej gorništvu. Potrebno je le bolj intenzivno in ofenzivno obnašanje. Stalna prisotnost v tisku (tudi v Planinskem vestniku), na RTV, v knjigah in brošurah, na javnih predavanjih. Nismo še zagrabili filma in fotografije, organiziranega

gorskega vodništva in svoje profesionalne gorniške šole. Vse tisto, kar počnejo najbolj znani evropski alpinisti. Samozadovoljno urejevanje barvnih diapozitivov z vseh celin sveta v predale, pokrite s srajcami in vestoni po omarah, lepljenje alpinističnih fotografij v družinske albume, paberkovanje zagrenjenih spominov ob pivu, predvsem pa razni zbori, kjer samo tarnamo, da tako ne more iti več naprej, so najboljši pogoji, da se ne bo nič spremenilo.

»GANGAPURNA 83«

STANE BELAK

Tehnično poročilo

Jugoslovansko odpravo »Gangapura 83« smo pripravili alpinisti PD Ljubljana Matica ob 90-letnici SPD. K sodelovanju smo povabili po enega alpinista PD Idrija, PD Kamnik in PD Jesenice. Odprava je v baznem taboru štela 10 ljudi, od katerih jih je 7 plezalo v steni, 4 pa so prišli na vrh 7454 m visoke Gangapurne (Anapurna Himal, srednji Nepal). To je bil prvi vzpon na vrh Gangapurne s severa (območje Manang). Precej težav smo imeli že pred odhodom v Nepal, ko nas je dobavitelj puhaste višinske obleke (Metka iz Celja) nekaj dni pred odhodom pustil na cedilu in nismo imeli več časa iskati opreme kje drugje.

Transport moštva in 1500 kg materiala v Nepal smo organizirali s pomočjo Generalturista iz Ljubljane in letalske družbe Air France.

Domovino smo zapustili 20. 9. 83. Z zagrebškega letališča smo preko Pariza in N. Delhija prispeli v Kathmandu 22. 9. v hudem monsunskem nallivu.

V Kathmanduju smo se založili s hrano, dopolnili opremo, tako da je bilo 27. 9. popoldne pripravljenih za transport 76 nosaških tovorov ali okroglo 2000 kg materiala.

Pet dni smo se zaman trudili, da bi našli dragoceni tovor s smučarskimi palicami, velikim baznim šotorom in vsemi ogrodji za višinske šotore; izgubili so ga v katmandujskem carinskem skladišču. Tega problema ustrezni organi niso rešili niti do našega povratka in ni nam uspelo dobiti niti potrdila o izgubi, ki bi ga potrebovali za jugoslovansko zavarovalnico.

Bili smo zadnja odprava v pomonsunskem času. Dovoljenje za vzpon pa je veljalo le do 31. oktobra.

Ko smo v časovni stiski zapuščali Kathmandu, smo tudi zapleteno vprašanje radijskih zvez prepustili birokratskemu postopku.

V vsem Kathmanduju pa ni bilo moč kupiti ali pa najeti višinomer!

S posebnim avtobusom smo prepeljali material, moštvo, pet nepalskih spremljevalcev in 42 nosačev v Dumre, kjer smo 28. 9. pričeli pristop pod goro. Do zadnjega naselja Manang smo hodili 9 dni; prenočevali smo v Bajsjangle, Udaipur, Lete, Bahundanda, Čamče, Bagarčap, Čame, Pisang, Manang.

Ves čas smo imeli velike težave z nosači; le-te je bilo zelo težko dobiti. Krajšali so dnevne etape in izsiljevali višje cene za nošnjo. Nazadnje so zahtevali tudi 100 RS na dan, tako da je bila uradno določena cena 25 RS za nosaški dan — le mrlva črka na papirju.

Težave so se še stopnjevale nad Manangom, ko smo zaradi pomanjkanja nosačev najeli mule. Na strmi poti proti baznemu taborišču so se živali splašile in 11 tovorov — pretežno hrane, je zgrmelo 300 m v dno doline. S preostalimi nosači smo 8. oktobra dosegli ravnico za morenskim grebenom na višini 4850 m; od tu pa slabo opremljeni nosači niso hoteli več naprej. Čeprav smo v načrtu predvidevali postavitev baze precej višje na ledeniku, smo se morali sprijazniti z dejstvom in tam postaviti izhodiščno taborišče B 1 (4850 m).

Z veliko angažiranostjo moštva in preostalim nosačev nam je uspelo naslednji dan, to je 9. 9., dostaviti ves material v B 1.

10 nosačev, ki nam jih je uspelo obdržati, smo opremili z obleko in obutvijo. 10. 10. se je 21-glava kolona v že slabem vremenu prebila na ledenik 5350 m visoko. Tam smo poleg tabora grenobelske odprave na Glacier Dome postavili dvoje šotorov prej načrtovanega baznega taborišča B 2 (5350 m).

Do večera istega dne se je kompletna ekipa v vedno slabšem vremenu vrnila v B 1. Razdivjal se je snežni metež, ki je v treh dneh do 12. oktobra nasul meter snega in onemogočil napredovanje številnim odpravam, ki so se že bližale svojim ciljem. Vzpon na Glacier Dome so opustili tudi Francozi. 13. oktobra smo vsi razpoložljivi ljudje

(20) s tovori v globokem snegu spet prodrli do B 2. Bazo smo našli povsem uničeno. Do večera smo s pomočjo bambusovih palic usposobili oba šotora in se v njih naselili. Do izteka pomonsunskega obdobja nam je ostalo le 18 dni.

Po tem snegu se je nebo zjasnilo, krepiti pa so se pričeli severozahodni vetrovi, ki so stalno zasipali utrte gazi in v višjih legah nekajkrat dosegli orkansko moč. Ozračje se je ohladilo in v B 2 so se ponoči in zjutraj gibale temperature med -18° in -20° C. Presenečenje je predstavljal tudi Severni greben Gangapurne, ki se spušča proti Manangu. En krak grebena se obrne na zahod in kot velika podkev oklepa skrito krnico pod severno steno. Zato smo spodnji del stene videli šele 16. oktobra, ko smo prodrli v okrešelj.

Severna stena Gangapurne je podobna alpski steni, brez serakov in je v vpadnici vrha visoka približno 1800 m. Spodaj je ledena, zgoraj skalna. Zaradi stiske s časom in močnih vetrov v zahodnem delu stene, smo se odločili za vzpon v levem (vzhodnem) delu, visokem 1300 m. Tam bi dosegli severni greben na višini 7000 m. Zgornji del severnega grebena, visok nekaj več kot 400 m, je tehnično nezahteven, vendar izpostavljen močnemu zahodnemu vetru, ki bi vzpon lahko tudi onemogočil. Najstrmejši del vzpona nad T 2 do grebena je bil led z naklonino $60-55^{\circ}$ in z nekaj skalnimi odstavki.

Svoj načrt nam je uspelo uresničiti v 14. dneh po zasedbi B 2. Sicer pa je kronološko vzpon potekal takole:

14. 10. sta Belak in Kregar raziskala ledenik in utrla pot do prehoda v Krnico pod steno.

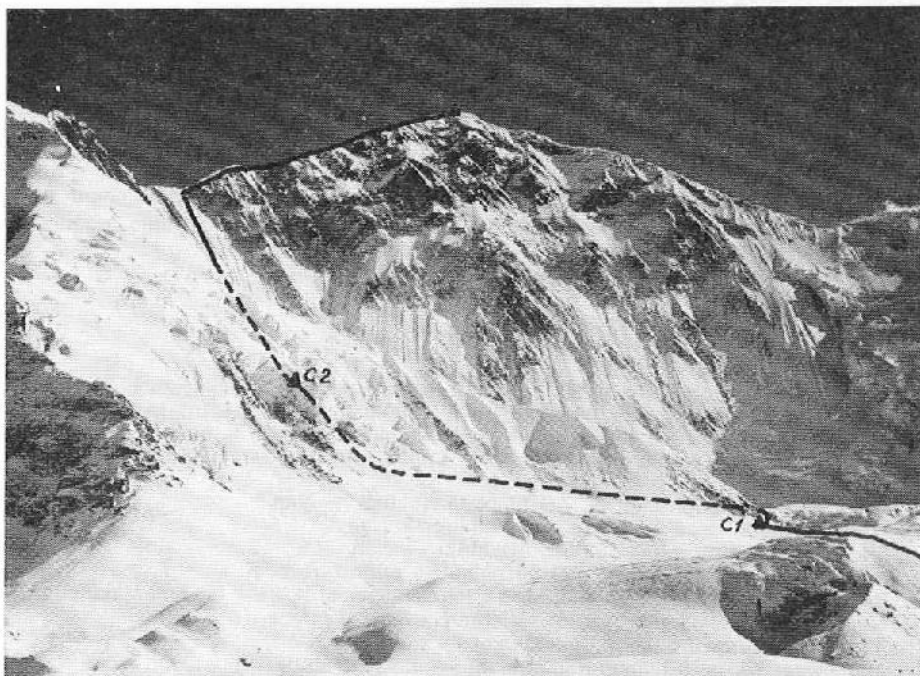
15. 10. je 5 članov (Kofol, Alič, Tratnik, Beg in Kozjek) odneslo tovore na depo 5500 m.

16. 10. pa so Belak, Kozjek in Kregar postavili T 1 5550 pod skalnim rebrom severnega grebena.

17. 10. je ista trojica takoj za T 1 odkrila uporaben prehod čez razbite serake v skrito krnico pod steno, ki je s svojim ravnim dnom brez razpok prijetno presenetila. Globok sneg je bila edina ovira. V levem delu stene smo se povzpeli v višino markantnega seraka, pritrčili 200 m fiksni vrvi in na višini 6000 m pustili depo opreme za bodoči T 2.

Severna stena Gangapurne, 7454 m — Slovenska smer, 27. 10. 1983 (C 1 — 5550 m, C 2 — 6100 m)

Foto Stane Belak

18. 10. so Alič, Kofol in Tratnik z dodatno opremo dosegli višino 6100 m in v poču nad serakom postavili »tunelski« šotor T 2 (6100 m) in se vrnili prenočevat v T 1.

19. 10. so isti trije z novim materialom ponovno dosegli T 2, ki ga je čez noč zasul sneg, ga usposobili in pritrdili 100 m novih vrvi in sestopili v B 2.

20. 10. je v T 2 prvič prenočevala naveza Kregar, Kozjek, ki je naslednji dan,

21. 10. podaljšala fiksne vrvi v steni do višine 6700 m ter pustila na depaju osnovni material za T 3, ki naj bi ga po načrtu postavili na grebenu in bi rabil za odskočišče na vrh. Do večera sta sestopila v B 2, T 2 pa je zasedla naveza Belak, Beg in Tratnik. Naslednjega dne — 22. 10. — sta Belak in Beg uspela podaljšati vrvi do višine 6850 m, Tratnika pa je nekje na višini 6500 m zadel kamen v ramo in je moral sestopiti v B 2.

23. 10. sta Alič in Kofol uspela podaljšati vrvi le še za 50 m. To je bilo dovolj, da bi lahko že njuna naslednika Kregar in Kozjek poizkušala jurišati na vrh. Toda 24. 10. je na gori izbruhnul strahovit veter, ki je pokopal vsako misel na vzpon. Kregar in Kozjek sta se s težavo prebila nazaj v B 2, T 1 in T 2 pa so zasuli plazovi. Vihar je potrdil domnevo, da je na grebenu kakršnokoli taborišče brez pomena. Zato smo se odločili jurišati na vrh ob prvi priložnosti kar iz T 2, čeprav je bilo do vrha 1300 m višinske razlike.

25. 10. so Belak, Kozjek, Kregar zapustili B 2 in šli prenočevat v T 1, naslednji dan pa v T 2. Vreme je bilo ugodno, zato smo ob 02 uri 27. 10. začeli juriš proti vrhu. Tokrat se nam je pridružil tudi Tratnik, ki je šel na pot prejšnji večer iz B 2. Ob fiksnih vrveh in mesečini smo do jutra prišli na greben in v prvih jutranjih urah napeli še zadnjih 200 m vrvi v severni greben, da bi si zavarovali povratek. Tako smo v steno pritrdili skupaj 1200 m vrvi.

Ob 9. dopoldne smo šli nenavezani po tehnično nezahtevnem severnem grebenu proti vrhu. Veter je bil vse močnejši in je onemogočal normalno napredovanje, saj smo se morali včasih celo plaziti.

Na vrh Gangapurne smo prišli — Belak, Kregar in Kozjek — ob 12.40, Tratnik pa ob 13. uri. V divjem vetru s sunki 150 km/h in v mrazu do — 30° C, nismo mogli stati na vrhu, ampak smo ga po 15 minutah zapustili.

Veter se je v nižjih legah unesel in ob fiksnih vrveh smo ob 17. uri prišli v T 2 in se tu sešli z zaščitno navezo Alič, Kofol, ki je likvidirala T 2. Belak, Kregar in Kozjek so svoj sestop nadaljevali v B 2, medtem ko so Alič, Kofol in Tratnik prenočili v T 1.

Popoldne 28. 10. smo pospravili tudi T 1 in sestopili v B 2. Zvečer istega dne pa je celotno moštvo sestopilo v B 1.

Naslednji dan smo pripravili 20 tovorov preostale opreme in goro zapustili 30. oktobra. Sestop v Manang se je sprevrgel v reševanje nosačic, ki niso bile kos strmemu zasneženemu pobočju, kljub pritrjenim vrvm in izsekanim stopinjam. Kljub težavam je bila zvečer 30. oktobra ekipa zbrana v Manangu.

31. 10. smo pričeli odhodni marš.

Moštvo je 6. 11. prispelo v Kathmandu, sardar s tovari pa dva dni kasneje. Nepal smo zapustili 18. 11. ne da bi uspeli urediti problem izgubljenega tovora.

20. 11. smo bili spet v domovini.

Zdravje članov odprave je bilo zadovoljivo. Bilo je nekaj lažjih prebavnih težav in prehladov; ukrotili smo jih s preventivo. Poleg Tratnika, ki ga je poškodovalo padajoče kamenje, je led 22. 10. poškodoval tudi Brišarja in zato ni mogel sodelovati v dogajanju na gori. Med vzponom na vrh je Kozjek dobil lažje omrzline palcev na nogah.

V Nepalju nas je zastopala agencija Mountain Travel; z njeno pomočjo smo organizirali tudi 4 nepalske spremljevalce.

Zvezni oficir pa je bil uslužbenec Ministrstva za turizem.

Na odpravi so sodelovali:

1. Božidar Alič, strojni tehnik, 30 let, AO Ljubljana-matica — namestnik vodje
2. Stane Belak, strojni tehnik, 43 let, AO Ljubljana-matica — vodja odprave
3. Marjan Brišar, lesarski tehnik, 30 let, AO Ljubljana-matica — član
4. Boris Kofol, dipl. ekonomist, 45 let, AO Ljubljana-matica — intendat, transportni oficir
5. Pavel Kozjek, študent, 24 let, AO Ljubljana-matica — član
6. Marjan Kregar, orodjar, 27 let, AO Kamnik — član
7. Emil Tratnik, stroj. tehnik, 32 let, AO Idrija — član
8. Andrej Beg, študent, 22 let, AO Jesenice — pridružen član
9. Vid Mesarič, prof. telesne kulture, 51 let, akademski AO — medicina na odpravi
10. Marjan Novak, ekonomist, 36 let, — spremljevalec do baze
11. Ang Lakpa, šerpa (Khumbu-Khumdjung) — sardar
12. Ang Nima, šerpa (Khumbu-Khumdjung) — delavec v bazi 1

13. *Dorje*, šerpa (Khumbu-Khumdjung) — kuhar v B 1
14. *Sonam*, šerpa (Khumbu Namče Bazar) — poštar
15. *Copy Krishna Uphadaya* — zvezni oficir

Pokrovitelj odprave je bil UNILES (združenje slovenske lesne industrije) s svojimi TOZD. Glavni del stroškov smo pokrili z izdajo koledarja Himalaja 83 in koledarja Slovenske gore 84, ostanek pa s prispevki združenega dela, s prostovoljnimi delom članov odprave in lastno udeležbo.

ANNAPURNA I '83

MATEVŽ LENARČIČ

Alpinistična knjižnica obsega mnogo plezalskih, potopisnih knjig, med katerimi je tudi nekaj v leposlovnem jeziku spisanih učbenikov, uporabnih za vse generacije alpinistov, ki žele spoznati čar alpinizma, ki se ne meri s športnimi rezultati. Med take knjige prav gotovo sodi Annapurna Francoza M. Herzoga. S to knjigo je dal piko na i uspešni odpravi francoskih alpinistov na prvega osemtisočaka, na Annapurno I; to je bila prva odprava, popis le-te pa epopeja v verigi uspešnih in manj uspešnih vzponov na himalajske osemtisočake.

Annapurna I je bil tudi vrh, na katerem so alpinisti postavili še en mejnik. Angleži so z vzponom čez skoraj 3000 m visoko južno steno postavili temelj plezanja v stenah v Himalaji.

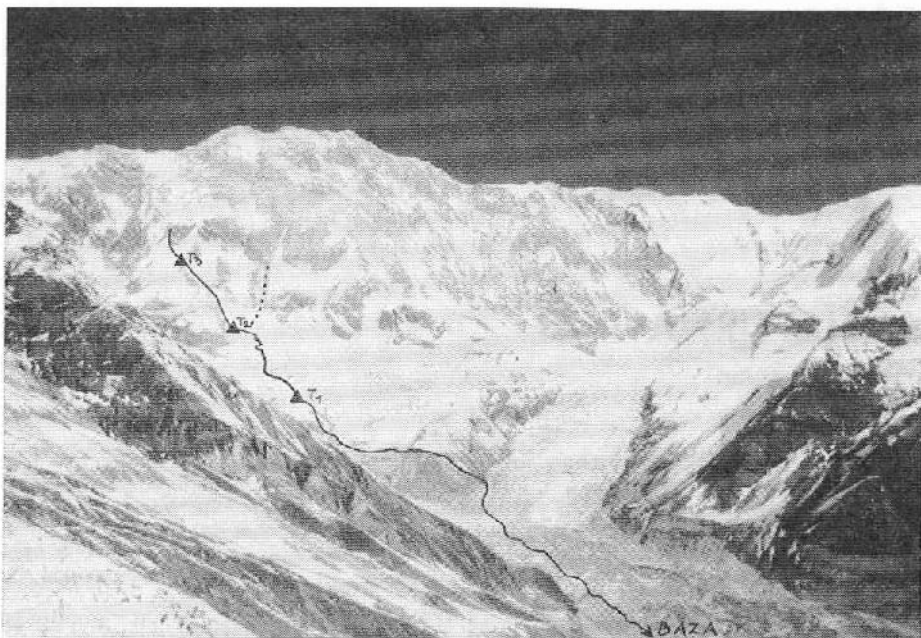
Tudi Slovenci so se v pogorju Annapurn že izkazali. To pogorje sestavlja kar pet povsem samostojnih vrhov: Južna Annapurna, Annapurna I, II, III, IV. Na Annapurni II in IV so stali že leta 1969 tudi naši alpinisti.

Kar je za Alpe severna stena in južno pobočje, je za Himalajo južna stena in severno pobočje. Večina glavnih sten je obrnjena na jug, kar predstavlja dodatno oviro, le-ta se kaže največkrat v visečih ledenikih. Oviro pa predstavlja tudi sonce, ki povzroča zelo spremenljive razmere in velika temperaturna nihanja med dnevom in nočjo. Posledica tega so velikanski podori ledu in kamenja. Ironija je, da lepo vreme ne pomeni še ključa do uspeha. Mraz in malo sonca sta dva faktorja, brez katerih so smeri po južnih stenah največkrat preveč nevarne.

Annapurna I je s svojimi 8091 m najvišja in v pogorju Annapurn, samo ime pa pomeni boginja žetve. Na vrh so prvi prišli Francozi leta 1950 in to po severnih pobočjih. Cris Bonington je vodil uspešno angleško odpravo; le-ta je leta 1972 preplezala južno steno te gore. Sledili so jim še Poljaki in Japonci, ki so začrtali še dve smeri v to razbrazdano »zidovje«. S tem so bile preplezane logične in kolikor toliko varne smeri v južni steni. Zanimivo je, da te odprave sploh niso imele takih težav z zapadnim kamenjem. Poskušali so še Angleži v alpskem stilu, vendar so jih veliki izstrelki pognali v dolino, pri sestopu pa je ubilo enega najboljših angleških alpinistov, McIntireja. Idejo za vzpon čez južno steno Annapurne I je dal že Nejc Zaplotnik. Dovoljenje za vrh je prišlo precej pozno in še to posredno preko bosanskih alpinistov. Zaprošili so namreč za severno stran te gore, prosta pa je bila le južna stena. Za težave, ki so jih čakale tam, se niso čutili dovolj pripravljene, zato so dovoljenje prepustili KOTG pri Planinski zvezi Slovenije. Načelnik in še nekaj zanesenjakov je potem skušalo na hitro zbrati denar in ekipo.

Člani so bili znani šele tri mesece pred odhodom, še preden pa je odšla odprava na pot, je izgubila dva svoja člana. Na Manasluju je ostal Nejc Zaplotnik, ki naj bi bil vodja; v Franciji, v Les Courtes, pa se je ponesrečil Boris Simončič. Odprava je že na začetku dobila žalosten predznak, ki ga je poudarjalo še dejstvo, da se doslej nobena odprava ni vrnila brez krvavega davka. Sredi septembra je torej odpotovalo na pot sedem članov. Vodja Andrej Stremfelj iz Kranja, Luciano Cergol in Igor Škamperle iz Trsta, Bogdan Biščak iz Postojne, Janez Benkovič iz Kamnika, Borut Bergant iz Trziča, Matevž Lenarčič iz Trbovelj.

Iz Kathmanduja smo odšli v dveh skupinah, ker je Andrej moral čakati na opremo, ki se je zataknila med birokratskim papirjem na carini. Hrano in opremo nam je nosilo okrog 80 nosačev. Spremljali so nas trije šerpe za nošnjo na gori, kuhar in pomočnik. Vreme je bilo pretežno slabo. Zalivali so nas še zadnji ostanki ploh monsunskega obdobja. Izhodišče za pot proti bazi je Pokhara, zelo lepo mesto, ki se hitro razvija v moderno turistično središče. Le pet dni hoje je potem še, do baznega taborišča.

J stena Annapurne I, pristop in poskus vzpona slovenske odprave

Foto M. Lenarčič

Prve dni je bila pot precej zoprna. Dež je »oživil« pijavke, te so željno čakale na toplokrvne mimohodce. Nekoliko pomaga, če se namažeš s soljo ali z limoninim sokom, najbolj zanesljivo sredstvo pa je vsekakor, da jih sproti odstranjuješ. Čita je imel to smolo, da so ga imele najbolj rade. Zvečer, ko se je sezul, je že vedel, da je nekaj narobe, ker so se kot sneg bele nogavice obarvale lepo živo rdeče. Med prsti so se v lepljivi krvi prerivale pijavke; bile so kot črvi na hudo gnilem mesu. Čita jih je z gnusom pobiral, zdaj že velike, napihnjene, temnorjave, ki so se zvijale po zraku. Ko smo se nagledali Borutovih nog, je sledil podroben pregled lastnih teles. Obnašali smo se, kot bi hoteli podrobno spoznati svoje telo, v resnici pa smo v najbolj skritih kotičkih iskali te krvoločne demončke.

Nad 3000 m je podnebje boljše in tudi vreme se je začelo popravljati. Goste, vlažne bambusove gozdove, kjer za vsakim listom pričakuješ pijavko, so zamenjali sončni travniki z visokogorskim cvetjem, grmičjem, ki je že izgubljalo poletno živo zeleno barvo. Vsa ta pobočja so bila kot barvit podstavek snežno belim vrhovom in temnim stenam himalajskih vrhov na temno modrem platnu neba. Čez dan se je navadno med pobočja razpela megla in nam zastrla obzorje; spraševali smo se, kakšna bo stena v resnici. Vedeli smo, da fotografija, pa naj bo še tako dobra, ne more prikazati pravih razsežnosti gore.

Kjer pot zapusti dolino Modi Khole, ki se vije naprej pod Annapurno III, kažejo idillična pobočja mahu, lišajev, trave in grmičja proti levi, ven iz soteske, pobočja le-te se pno vse do ledenikov pod svetim vrhom Machapuchare (ribji rep). Nad sivo zelenimi zaobljenimi pobočji se najprej pokaže vrh Annapurne South (južna), potem pa še razdrapana in razrita stena Fanga, drugo je zakrivala megla. Stena se nam je skrila še za en dan, čeprav smo že bili na mestu, kjer smo nameravali postaviti bazno taborišče. Kraj je zelo lep. Povsod je dovolj suhe trave, med velikanskimi granitnimi balvani, ki so poraščeni z barvitimi lišaji, so ravni prostori, kot nalašč za šotor. Tudi voda je, čeprav ni taka kot v naših hribih. Mrzla je, čista je, vsebuje pa mnogo sljudnih delcev in je zato motna.

Bliizu baze je koliba, kjer v sezoni trekingov, to je prav v tem času, kuhajo čaj popotnikom. Zelo smo bili razočarani, ko smo jo zagledali, saj smo mislili, da bomo v bazi sami. Tudi Himalaja izgublja svojo prvobitnost, kjer je bilo še dovolj priložnosti za pustolovsko in romantično doživljanje v turobno lepih grapah in ostenjih najvišjih vrhov. Prav tu se namreč konča eden najbolj obiskanih trekingov v Himalaji. Sezona je v največjem razmahu v jesenskih in prvih zimskih mesecih. Včasih je kar čez noč zrastle v bližini več deset šotorov. Popotniki so pofotografirali, pasli radovednost,

potem pa so odšli v dolino. Tu na 4000 m lahko zaradi redkejšega zraka že hudo boli glava. Tako je bilo v bazi skoraj vedno živahno. Vsak dan je bilo dovolj radovednočev, ki bi pač radi imeli na svojem filmu tudi bradate obraze tistih, ki se preganjajo po hribih. Tako smo imeli priložnost opazovati razliko v značajih med predstavniki različnih narodov. Američani, priprlični svobodnjaki, ki se obnašajo kot da jim je vse na svetu dovoljeno, so navadno kar vdrli v tabor, največkrat tedaj, ko smo bili pri kosilu. Brez pozdrava je obstal kakšen dolgin, dolgega obraza, z velikanskim teleobjektivom okrog vratu, na vhodu v jedilnico. Opazoval nas je kot da smo živali v kletki, kakšno bleknil v tisti svoji značilni nosiljači amerikanščini, potem pa spet izginil. Zaradi takih ljudi so bili gostje v taboru skrajno nezaželeni. Vse kaj drugega so bili na primer Poljaki. Odprti, prijazni, zanimali so se kako napredujemo, z nami so včasih tudi kaj pojedli, potem pa so se lepo poslovili.

Tabor je stal na majhni vzpetini. Nekoč se je taboru previdno bližal treker. Že po hoji se mu je videlo, da nekaj namerava. Ustavil se je pod taborom. Le tolko si je upal blizu, da se mu je od šotorov, kjer smo sedeli, videla le glava. Nekaj časa nas je opazoval, kot antilopa, ki previdno motri okolico. Zazdelo se mi je celo, da je zastrigel z ušesi, potem pa je bliskovito pograbil fotoaparata, pritisnil na sprožilec, se obrnil in pobegnili.

Naslednji dan navsezgodaj smo videli pred seboj steno v vsej njeni veličini. Še zelo daleč je bilo do njenega vznožja. Kopala se je v prvih jutranjih žarkih, ki so že pogledali izza grebena Gabelhorna. Podobna je bila rumeno črnemu nezemskemu zidu. Snega je bilo precej manj kot pa smo ga videli na slikah doma. To nam je pokopalo vse upe, da bi mogli v spodnjem delu hitro napredovati. Sicer pa se za zdaj še nismo trpili s težavami, ki nas čakajo v steni. Pred nami je bil namreč še ledenik, ki je vsem odpravam povzročil precej pregulav, saj je zelo razbit in zato nevaren.

Tabor 1 smo postavili na višini 4800 m na nekakšnem otoku, ki je bil kot mejnik med dvema rekama ledu pod Fangom in Annapurno. Pot do tu smo poiskali po zelo razritem ledeniku. Bil je pokrit z grobim drobirjem, ki ga je narinil ledenik in ga ob straneh nalagal že čez sto metrov visoko. Z velikim truščem so se podirali veliki skalni bloki, ker jim slaba vezava iz peska ni več zadostovala, da bi se še upirali težnosti. Med griči grušča, so se lesketala zeleno hladna ledeniška jezercja, ki so pozneje ostajala tudi čez dan zamrznjena. Ledenik je bil dolg pet kilometrov in šele nato je pot zavila navzgor. Zelo na gosto, ponekod kar na vsakih 50 m, smo postavljali možlice, za dneve, ko bi nižje predele zakrila gosta megla.

Po povratku s T1 sva z Andrejem opazovala velikanski podor ledu z ledenika pod steno Južne Annapurne. Masa se je počasi in z velikim truščem valila navzdol. Iz nahrbtnika sva vzela fotoaparate, slikala, občudovala to veličino narave, potem pa naju je zalil val toplote, ki jo ustvari od strahu sproščeni adrenalin v krvi. Z eno roko sva pograbila nahrbtnik, z drugo fotoaparata in zdrvela na grič sredi ledenika. Led se je na srečo umiril pred nama.

Ni še minil teden, ko je že stal T2 pod steno na višini 5300 m, nekoliko levo od vpadnice velikega seraka. To je bilo edino pametno in dokaj varno mesto daleč naokrog. Med T1 in T2 je bila kratka razdalja z majhno višinsko razliko, vendar je bil vmes ledenik, precej razdrapan in razrit in že doma smo menili, da bo to najnevarnejše mesto na vsej poti. Da smo se motili, smo spoznali šele v naslednjih dneh. Kljub temu, da se je že od daleč zdel nemogoče, nam je uspelo najti dokaj varen prehod med velikimi lednimi skladi, ki so se nagibali s svojimi sivo zelenimi procelji kot slabo postavljene hiše z belimi strehami novega snega nad dolino. Najtežavnejši del smo zavarovali z 250 m vrvi.

Dnevi so bili mirni, vroči, sonce je suho žgalo, sneg je vidno kopnel, čez steno so se pretakali potoki, s 7000 m je padal v dolino velik slap. Nebo brez oblaka, po dolinah megla, s sten so leteli plazovi snega, ledu in kamenja. Kdor je preživel en sončen dan na T2, si je bil na jasnem, da se podnevi ne da splezati niti metra, ne da bi tvegali glavo. Ves trušč se je polegel šele okrog polnoči, narava je spet zamrznila za nekaj kratkih ur. Ob sedmih so se prvi sončni žarki že lovili po robih vrha gore. Do tedaj smo morali biti že v šotoru. Po prvotno zamišljeni smeri smo prišli 600 m visoko, vendar ni bilo nikjer varnega prostora za tabor. Noč je bila za napredovanje prekratka, preveč časa je šlo za vzpon ob pritrjenih vrveh do najvišje točke iz prejšnjega dne. Sneg in led je pobiralo pred našimi očmi; vsako uro ga je bilo manj. Četudi bi preplezali ledno vesino, bi nam čez nekaj dni v led in sneg pritrjene vrvi ostale v zraku ali pa bi popadale v dolino. V takih razmerah ni bilo govora, da bi prvotno zamišljeno smer nadaljevali.

V tem delu stene druge možnosti ni bilo, pač pa se je pokazalo, da bi na levi strani morda le šlo.

Zbrali smo se v bazi, da bi se domenili, kako bo odprava potekala naprej. Od angleškega tabora tri smo nameravali potegniti samostojno smer. Plezati smo nameravali v alpskem stilu, sestopili pa naj bi na severno stran po francoski smeri. Ta

načrt je spet zaposlil naše misli, kajti s to odločitvijo je bila povezana vrsta neznank, na katere ni nihče vedel odgovora. Smeri v celoti ni bilo mogoče videti, kakovost snega je bila neznana, sestop v severno dolino pa smo poznali toliko kot Luno. Zastavljali smo si vrsto vprašanj, odgovora pa nismo bili sposobni najti.

Čez noč je začelo močno snežiti in že naslednje jutro nam je razmočen sneg podrl kuhinjo in jedilnico. Šotore, v katerih smo spali, je bilo treba nenehno otresati. V copatah smo stopicali po globokem snegu in skušali popraviti, kar se je pač dalo. Sneg je naletaval v velikih cunjah, mraza ni bilo, tako da se je sneg čez dan že topil in se je okrog šotorov nabirala brozga in že zamakala notranjost. Tri dni zapored je snežilo, nato pa je trajalo še dva dni, da se je vreme toliko popravilo, da smo lahko začeli misliti na vzpon. Znašli smo se v precej neprijetnem položaju, saj je bila vsa naša oprema na T1. Pot do tja je bila poprej kopna. Da se ne bi mučili v težkih čevljih po ledenškem grušču, smo jih pač pustili zgoraj.

Nekaj časa smo še upali, da bo sneg le skopnel, ker pa je čez noč močno zmrzovalo, se je obdržal do konca odprave tudi v bazi.

V copatah in trenirkah smo zgazili do T1; le-ta se sploh ni videl izpod snega. Večji šotor je polomilo, drugi je ostal cel, le palice so se mu skrivile. Ves dan smo čofotali v mokrem snegu, se sezuvali, masirali noge, z rokami pa smo rili za rdečimi in modrimi krpami najlona, ki smo ga slutili nekje globoko pod snegom. Do večera smo usposobili en šotor.

Naslednji dan je bil še bolj naporen, pravzaprav je bil vsak dan hujši in če se ne bi dobro hranili, bi nam kmalu pobralo moči. Sneg je bil skorjast in človekove teže ni držal. Ob sunku z nogo se ni hotel predreti, šele pod težo telesa se je vdal. Razdalja, ki smo jo navadno prehodili v desetih minutah, nam je vzela kar tri ure. Tisti dan smo zgazili brez nahrbtnikov, pustili smo jih nekje na polovici, do konca pritrjenih vrvi. Nekaterih velikih razpok sploh ni bilo videti, ker je bilo le preveč novega snega. Naslednji dan je bil uspešnejši. Prebili smo se do T2, jo s sondami poiskali in jo odkopali. Takoj po sneženju smo iz baze opazili velik plaz, ki je pridrel s seraka nad taborom. Vse dotlej, dokler nismo tabora našli, nam je srca glodala huda skrb, če nam ni vse skupaj odneslo. No, snežna gmota je ubrala pot nekaj metrov bolj desno od šotora, kar je še enkrat potrdilo, da je bil prostor dobro izbran.

V naslednjih dveh dneh smo napeli vrvi do T3 in postavili šotor na višini približno 6000 m. Zavarovati smo nameravali še skalni skok, nato pa v alpskem stilu napredovati proti vrhu. Nad T3 ni bil teren nič kaj obetaven; plazovito pobočje, nad glavo dva pasova serakov, potem pa strm in krhek led v vpadnici zapadnega kamenja. Hoja in plezanje po takem svetu rada zariše v kožo na obrazu globoke brazde strahu, ko vsak trenutek pričakuješ, da bo nekje nekaj počilo in uničilo vse. Glave se obračajo navzgor, od kod pričakuje smrtonosno razdejanje. Na čelu in za vratom se kljub hladu pojavi mrzel pot, korak spešiš v strm breg, višina pa ne dovoljuje hitrosti. Ujet si v svet lastne nemoči, kjer pomeni že vsak počasen korak napor, strah pa ti megli razum in izostruje čute. Prijatelj udari s cepinom ob derezo, pa že pričakuješ gmoto serakov, torej konec. Živci so napeti kot tetiva in vsak nenavaden šum ti sproži misel, da bi panično bežal. Telo ostane na mestu, ker je pač ujetnik lastnih sil. Iz vsega tega se vrneš živ, počutiš pa se kot starec, vendar srečen.

Spet smo se zbrali vsi v bazi. Dogodek, ki bi lahko vso odpravo zavil v molk žalosti za prijateljem, je bil potreben, da smo se odpovedali tudi tej smeri. Beni je dobil ponoči, nekje na višini 6400 m, velik kamen v hrbet in le nahrbtnik, ki je sicer dobil zajetno luknjo, mu je rešil življenje. Drugače bi se izteklo, če bi zadelo Bogdana, ki je stal zraven njega — brez nahrbtnika.

Skoraj vsi smo menili, da le še konec odprave pomeni svetlo točko v naši prihodnosti. Na srečo Andrej ni hotel opustiti nobene možnosti za vrh. Predlagal je še eno možnost, prav gotovo zadnjo. V alpskem stilu naj bi ponovili angleško smer. Sprva je bil odziv slab, potem pa, ko smo se najedli, se je le vrnilo nekaj moči, z njo pa tudi morala. Čez nekaj dni smo bili pripravljeni, da v dveh trojkah v razmiku enega dneva poskusimo.

Sedimo na T3 pred šotorom. Andrej se je pravkar vrnil izpod ozebnika, kjer naj bi naslednje jutro začeli plezati. Pije čaj in govori o tem, da je vse videti v redu. Tedaj visoko nad nami počí. Po steni se valijo velikanske gmote ledu, ki pometajo po našem ozebniku. Šele čez dolge trenutke se trušč umiri, naša srca se pa še niso umirila. Vsi le eno mislimo, kako bi bilo, če bi na pot krenili en dan prej, kot smo prvotno nameravali. Zdaj bi bili globoko v dolini, vkleščeni med gmote ledu. Kako se lahko sreča poigrava z usodo ljudi, vedo le tisti, ki jo večkrat izkusijo.

Andrej po oddajniku sporoči vsem, da je odprava zaključena. V dveh dneh smo vso opremo, razen vrvi, spravili nazaj v bazo.

BOLIVIA '83 — PO INKOVSKIH POTEH

JANEZ PRETNAR

*Milano in Villju, prijateljema,
ki so ju vzeli draški vrhovi.*

28. maj 1983. Končno se letalo odlepi od zagrebške vzletne steze. Zbrala se nas je čedna družčina. Velenjčani načrtujejo vzpon na Huascaran, Rašičani govorijo o težkem grebenu na Salcantayu, naši gredo v bolivijsko Cordillero Real, trekingaši bodo skušali spoznati Bolivijo in Peru, vmes pa je še veliko želja, ki se bodo uresničile, ali pa tudi ne. Pariz je samo počitek pred dolgo potjo čez Atlantik. Pot že poznam, Guadalupe, vlažni Caracas, letališče Eldorado v Bogoti in Lima. Nad Huascaranom se že spuščamo in se potapljam v mlečno kopreno, ki se razbistri tik pred Limó, ko letalo napravi krog nad morjem. Pristanek je dovršen in v letališkem poslopju nas pričaka gospod Morales s kopico novinarjev, ki naslednji dan objavijo resnične in izmišljene novice o naših fantih.

V štiridesetih urah smo prevozili, presedeli in prebedeli 1200-kilometrsko razdaljo do Cuzca.

Da, kraljevski Cuzco, saj je bil pred 450. leti še prestolnica velike inkovske države, ki je segala od zelenih kolumbijskih pragozdov do južnega dela puščave Atacama. Od nekdanjega blišča »popka sveta«, kot so ga imenovali Inki, je ostalo le malo. Španski konkvistadorji so dragocene kovine pretopili, gradbeni material pa uporabili za gradnjo cerkva in upravnih poslopij.

3. junij 1983. Že zgodaj čakamo na železniški postaji. Potovali bomo do skrivnostnega mesta nad reko Urubamba. Ozkotirna železnica se strmo dviguje na planoto. Vožnja je zanimiva. Železniška proga ni speljana v ovinkih, ampak se dviguje cikcakasto in vlak usmerjajo s pomočjo kretnic. Proti zahodu se dviga zob Salcantaya. Ni dobil zaman ime — »divjak«. Tudi Veronica in Ansangate kažeta bele roglje iznad živo zelenih pobočij. Planota se prevesi, spuščamo se v dolino Urubambe. Še kratek postanek v Aguas Calientes, toplicah, ki so jih uporabljali že Inki, in izstopimo na postaji Macchupicchu.

Zagrizemo se v hrib. Vlažno je in sonce žge kot za stavo. Okrog 500 višinskih metrov moramo prehoditi, da bi dosegli teraso, na kateri se razprostira najbolj ohranjeno inkovsko mesto, ki ga Španci niso nikoli videli. Verjetno je bil Macchu Picchu ali Stari vrh v kečua jeziku zgrajen že v predinkovskem času in so ga Inki le obnovili. Vanj se je zatekla elita, da bi ubežala španskemu klanju. Mesto je kasneje izumrlo, po odkritju so ga očistili in predstavlja eno največjih turističnih znamenitosti Novega sveta. Huayna Picchu (Mladi vrh) kar vabi, da se povzpemo nanj. V slabi uri smo na vrhu. Pot je vsa v stopnicah, vsekana v živo skalo, na najbolj izpostavljenem mestu je celo izdolben predor. Vse je vlažno in orjaške stonoge so edino, kar mi ostane v spominu.

Polni vtisov se vračamo v Cuzco.

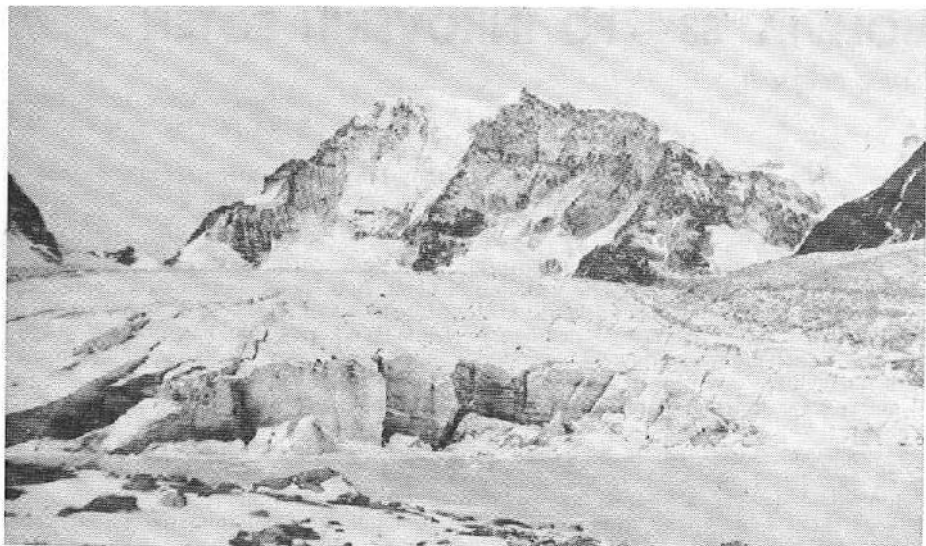
Ogled inkovskih utrdb Sacsayhumana, templjev in kopališč prehitro mine. Pot do La Paza mimo jezera Titicaca je počasna in neudobna. Spustimo se v La Paz, najvišje ležečo prestolnico na svetu. Pa so domačini navajeni višine. Hitlo po opravih, igrajo nogomet, kot bi bivali na morski obali, in se posmehujejo gringom, ki jih ob prihodu v mesto, zagradi za vrat »soroché« — višinska bolezen.

V dveh dneh pripravimo vse za prvi izlet v kraljevsko Kordiljero. V andinističnem klubu najdemo gorskega vodnika Martineza. Obljubi nam vso pomoč pri vzponu na Huayna Potosi (6094 m), vendar večinoma ostane le pri obljubah. Del odprave gre pod zahodno steno Huayne Potosi, mi pa smo namenjeni na južno stran iste gore.

8. junij 1983. Ob 8. uri nas pobere mali avtobus. Po 30 km nas odloži na Chacaltayi, 5258 m visoko. Chacaltaya je najvišje ležeče urejeno smučišče na svetu. Skromna vlečnica smučarje povleče nekaj sto metrov daleč do višine 5350 m. Z vrha je prelep pogled na vrhove; prevladujejo Huayana Potosi, Illimani (6480 m) in Sajama, najvišji bolivijski vrh.

Noč smo nekateri kar prebedeli, zato se nam zjutraj nič ne mudi. Vreme je brez oblaka, ko se po ledeniku vzpenjamo na najvišji vrh, 5389 m visoko. V dveh urah smo na vrhu. Z Markom si natakneva smuči in v dolgih zavojih odsmučava navzdol.

Naslenjega dne se z avtobusom vozimo tik nad Millunijem, rudnikom cinka in se ob pokopališču ustavimo. Hišicam podobni grobovi so s silhueto Potosi poslednji dom rudarjev, ki so se izčrpali v nezdravem okolju rudnika. Naselje je skrpučalo hiš z obveznim nogometnim igriščem. Po široki dolini avtobus prihrope na prelaz Cruces in se počasi spusti proti Zongu. Šotore postavimo kar za stavbo ob akvaduktu, ki napaja jezero.

Zahodna stena Huayna Potosi, 6094 m

Foto M. Zumer

Desno od globoke doline se dviga nekaj vrhov, na katerih so bili leta 1964 »apedejevci«. Mogočni Tiquimani (5519 m) ima res mogočne stene in ni čudno, da vabi plezalce. Proti večeru prihrumita dva džipa planincev iz Regensburga. Bili so na Condoririju in nameravajo še na Huayno Potosi.

Zjutraj je nebo čadasto, toda vseeno gremo proti Charquiniju (5395 m). Poti seveda ni. Sledimo kar akvaduktu, ki je mojstrsko vklesan v granitno skalo. Po dobri uri zavijemo v breg, kjer le še posamezni šopi trave kljubujejo višini in mrazu. Ledeniški jezik je prestrm. Bojan najde na desni strani čez moreno lep prehod na ledenik. Navežemo dereze in lezemo proti sedlu med Telatom in Charquinijem in ko ga dosežemo, je poldne že davno mimo. Prepozno smo šli iz Zonga. Pod vrhom se obrnemo, saj smo namen vseeno dosegli. Ob zadnji svetlobi se primajemo v tabor. Še večerja in zlezemo v šotore. Nemci so že nekje na pobočju Potosija.

Noč je prinesla sneg, in to po osmih mesecih suše. Belina snega bode v oči, ko lezemo iz šotorov. Ob 10. uri opazimo Nemce na prvi ravnini; vse prepočasni lezejo v breg. Opoldne je že vsa gora v megli in prične spet snežiti. Trije Nemci so se že vrnili. Ker je snega vedno več, se odločimo, čeprav težko, da vzpon na Potosi opustimo. Čuvaj po telefonu naroči avtobus. Pospravimo šotore in se gnetemo v čuvajevi sobi. Ob 18. uri se vrnejo še ostali Nemci z vrhom v žepu. Zmrači se in upanje, da se bodo izza roba prikazale luči, je vedno manjše.

Zjutraj moramo odkopavati avtobus, ki je zapoljal v občestni jarek, prekrit z prhkim snegom. Šofer je v snegu neboljen, divje pritiska na plin in le z guganjem avtobus spravimo na cesto ter se naveličano odpeljemo v mesto.

Nekajdnevni izlet v Jungas, subtropski predel med Andi in džunglo, nas poživí. 13. junij 1983. Najeli smo dva džipa. Že sinoči sva se z Borutom, ki je skupaj z Mihom prišel s Potosija, skušala prebiti do ostalih članov odprave, ki so z vso opremo čakali na Pampi Carmen. Vendar je bilo snega preveč. Avto se je včasih že tako nagibal, da pošljem Boruta, naj bi našel varno pot po zameteni cesti, vendar so zameti vse večji in morava obrniti. Take vožnje na višini 5000 m in to ponoči, še nisem doživel in žal mi je fantov, ki žde v vlažnih šotorih. Izkazali so se, saj sta Mirko in Blaž splezala novo smer v zahodni steni.

Z Martinezom ni nič, samo obljublja. Neprijazni Ronnie Ibatia nam da uporabne podatke za skupino Chachacomani (6074 m). Prijeten sogovornik je predsednik bolivijske planinsko-smučarske zveze.

Po visoki planoti potujemo hitro, saj je cesta asfaltirana. Na desni se kot na dlani vrste gorske skupine Kraljeve Kordiljere, od piramidastega Condoririja do obširne Ancohume. Peljemo se proti Peñasu in vasi Chachacomani. Okoliški kmetje so sprti z orientacijo, ko jih sprašujemo za pravo pot. Še najbolj nam pomaga Tröll/Heinov zemljevid iz leta 1928. Vozili zaustavimo pred policijo in debelušnega policaja sprašujemo za pravo pot, pa nas kmalu zajame trop od čiče (domačega piva) zabuhlih domačinov. Enolično ponavljajo, da je pot »prohibido«. Kakšen vrag pa je zdaj to?

Polcaj menca in utihne. Pobudo prevzame vsiljiv možak, ki zahteva skoraj 20 dolarjev za prost prehod čez »Comunidad« Chachacomani. To me pogreje. Odpeljeva nekaj metrov naprej in izmed prisotnih stlačim enega v avto. Pokazal nam je pravo pot do vznožja gora. Možakar nekaj gode po špansko, pripoveduje, da je hodil v šolo, vendar besede meša z jezikom aymara, ki se zelo razlikuje od inkovskega jezika — kečua. Na višini 4400 m ne gremo več naprej, čeprav se kolovoz še nadaljuje. Vodič odhlača v dolino. Hiti, tako da je čez nekaj časa le še točka sredi travnate planjave.

V bližini skromne kmetije se avtomobila zažreta v kamnit hrib. V poznem popoldnevu se v višini Mont Blanca ustavimo. Naprej ne gre več. Pod nami se vleče dolina Kelluani, ta naj bi nas pripeljala do Chachacomanija, ki se iznad predvrhov dviga visoko nad sosede. Odločimo se. Nekaj sto metrov nižje se vidijo tri pastirske kočice. Z Bojanom se »podričava« do tja.

Vse je mirno, le psi bevskajo in kažejo bele zobe. Oborožena s ploščatimi kamni greva do druge bajte, kjer izbezava na svetlo dekle, ki je prej smuknila v hišo. Plaho je, vendar zvedavo zrè v dva kosmata gringa. Dopove nama, da bo »hombre« kmalu prišel in da se bomo zmenili za prevoz tovorov. Prižvižga mlad Indijanec. Hitro smo dogovorjeni in udariva si v roke, Bojan pa roki preprime, da bo pogodba bolj držala. Vendar sem nezaupljiv, sem že vajen različnih presenečenj.

Sončni vzhod pričakam na robu in fotografiram vrhove osrednje verige. Na levi strani gmote Chachacomanija se dviguje ostra konica Quelluanija (5950 m), vrhunec pa doseže po dolgem grebenu v glavnem vrhu. Na naši strani, levo od doline, pa se greben zvišuje v strmih odlomih črnih gora, ki na koncu kipijo v kupolo Chearoca (6127 m).

Tabor postavimo ob potoku, ki se meče v dolino. Terasa je skoraj 5000 m visoko. Kot kondorjevo gnezdo ždi pod vrhom Patapanija (5452 m). Do konca smo izčrpani.

Sonce je že visoko na severnem nebu, ko prvi žarki dosežejo tabor. V skupinicah se vzpenjamo po okoliških vrhovih, visokih do 5400 m.

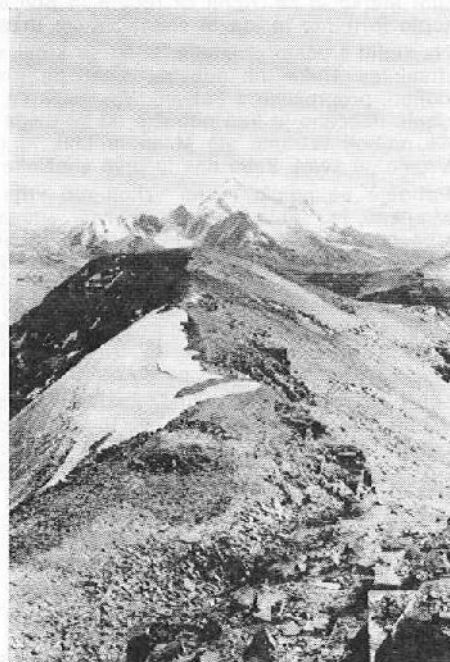
20. junij 1983. Vstanemo že ob 3.30. V naglici pozajtrkujemo in pol ure kasneje smo že na poti. Vsi otrpli se spotikamo ob kamenje, primrzlo na podlago. Na sedlu je vražje mraz, a nam postane vroče, ko nam spodsava po strmem pobočju. Zdani se, ko smo na boljšem svetu. Ob stranski moreni se počasi obračamo na desno v pravo smer. Po enolični poti se približamo ledeniku in ob 10. uri se ustavimo na robu ledu. Odločimo se, da gremo naprej po svojih sposobnostih proti vrhu. Z Markom in Marinko gremo v prvi navezi, da utremo pot. Pobočje ni strmo, le sneg je vedno bolj

María Locco, 5520 m

Foto Miha Zumer

Huayna Potosí, 6094 m
Chacaltaya

Foto J. Pretnar

prhek, da se udara do kolen. Razpoke, ki so prikrite in zapihane, označim z zastavicami in pot se vleče kot jara kača, tako da šele ob 12. uri pridemo na planoto, iznad katere se dviga sam vrh. Okoliški vrhovi so se že znižali. Izza Chearoca se že vidi široko pleče Ancohume. Marinka gazi naprej, sam pa se opotekam v navezi. Duškamo vsakih nekaj korakov, sipke pršič pa žre živce. Prečni razpokl, ki deli vršno pobočje se izognemo na levo in tako prisopihamo na zaobljen greben. Po gozdovih v vznožju Andov se vali dim, verjetno požigajo drevje in pripravljajo polja. Na vzpetini na grebenu višiner kaže 5950 m. Ura je že popoldne. Odločitev je težka: odpovedati se moramo vrhu, ki bi ga sicer s lahkoto dosegli, toda kako bi varno prišli do morene, še drugo vprašanje. Ko se prikažejo izza roba še drugi, greva naprej. Sonce se je že skoraj dotaknilo obzorja, ko zaideva v zoprne skoke gladkih granitnih pasov, ki jih ločuje borna trava. Utrujeno iščeva prehode. V dolino si ne upava, ko končno le doseževa sipke meli in skoke zadnjega obronka pred taborom. Bateriji le še brllita, tudi višineru ne verjamem več. Plaziva se po grapah in ob klicih se v dolini oglašata zbor mogočnih »torov«. Končno prikolovrativa v tabor. 16 ur hoje je dovolj za danes. Topel čaj me poživi in mi da moč, da grem še enkrat na rob klicat preostale.

Indijanci so prišli ob dogovorjenem času. Opazujem dolino, ki se ji vidi, da jo je ledenik pokrival skoraj do polovice. Dobro so vidni polkrožni nasipi čelnih moren, ko se je ledenik umikal. Zvečer smo že v La Pazu.

Prosti dnevi v La Pazu vse prehitro minejo. V starodavnem Tiwanacu se spoznavamo s predinkovsko kulturo, zvečer pa si damo duška v peñi, lokalu z narodno glasbo. Na poti proti Peruju obiščemo še Sončni otok na Titicaci, kjer sta se po inkovski legendi rodila začetnika inkovske dinastije. Titicaca ima veliko zanimivosti, žal smo lahko obiskali le indijance Uros, ki žive na plavajočih otokih iz trslake. Mogočni okrogli stolpi Sillustanija le še večajo zanimanje za stare južnoameriške kulture. Škoda, da so nas v šoli le basali s podatki o antični sredozemski zgodovini, kot da se drugje ni nič dogajalo. Vožnja čez rob puščave Atacame iz Puna v Arequipo je bila zadnja težja etapa.

Mimo slanih jezer in vulkanov smo prispeli v belo mesto, ki čepi na pobočju Mistija in Chechanija. Klima je nekaj posebnega, saj vlada večna pomlad, temperaturne razlike v letnih časih pa so minimalne.

30. junij 1983. Opolnoči gremo iz speče Arequipe proti Chachaniju, vulkanskemu šesttisočaku. Prvo skupino peljem visoko v hrib. Vulkanski prah je pokrit s poprhom svežega snega in terensko vozilo je le s težavo kos strmim klancem. Avto pririnem do konca poti. Prva skupina se odpravi proti vrhu, sam pa še enkrat prevozim vso pot do vznožja in poberm še ostale. Pet je ura, ko tudi sam pričnem hoditi. Steza se v ključih dviguje enakomerno, tako da kar dobro napredujem. Sam sem na pobočju, tudi Marko je že izginil za robom in prvi sončni žarki me ujamejo pod sedlom. Preveč toplo in mirno je, da bi vreme moglo držati.

Na sedlu srečam prijatelje, ki so se vrnili z bližnjega brega. Nedoležno pobočje je prava drsalnica. Nekaj jih odneha, ostali pa trmasto meljemo kamenje in pridemo v plitvo dolino, prepreženo z balvani. Vse naokrog je pesek. Kot da bi se sprehajali po morski obali. Peščeno je tudi pobočje, ki se dviga do vršne piramide. Menjavamo se v vodstvu. Še najbolj vztrajna sta Milan in Mili, ki utirata pot na najbolj strmem delu pobočja. Vreme se kviri. Zebe nas in prve snežinke se vrtinčijo v naraščajočem vetru.

Pobočje se položi in na vzhodnem vrhu Chachanija smo, šest tisoč metrov visoko. Megleno je, skale so ovite v ivje, snega pa ni. Že od prej sem vedel, da so na Chachaniju inkovske zgradbe, ki so rabile verskim obredom. Eno odkrijemo tik pod vrhom. Na vsem ozemlju nekdanje inkovske države so na visokih vrhovih zgradili svetišča in večkrat so bili »prvopristopniki« presenečeni, ko so na vrhu našli prave stavbe. Še najbolj pretresljiva najdba je bila na El Plomu nad Santiagom, kjer so našli popolnoma ohranjeno truplo dečka, ki so ga žrtvovali bogovom. Deček je med obredom zmrznil in arheologi so ob truplu našli igračke, s katerimi se je otrok zamotil. Najvišje ležeče zgradbe pa so na Ojos de Saladu, 6800 m visoko!

Hitro se spustimo v dolino. Zaključili smo za tokrat naše planinstvo. Zvečer smo že v topli Arequipi. Spet smo bili 18 ur na poti. Zadnji dnevi bivanja v južni Ameriki nam minejo v hlastanju, da bi spoznali kar največ novega. Obiščemo otok Ballestas pred Piscom, vidimo znamenito »Candelabro« in črte v Nasci, v Limi pa si ogledamo še nekaj muzejev.

9. julij 1983. Pristanek v Zagrebu, hasta la vista!

Opomba: Člani dveh alpinističnih odsekov — AO Gorje in AO Radovljica so organizirali odpravo v južnoameriške Ande. Za cilj so si izbrali Cordillero Real nad jezerom Titicaca v Boliviji, kjer jugoslovanski alpinisti še niso plezali, razen odprave APD v letu 1964.

Moštvo odprave: Franc Ferjan, Miha Žumer (AO Gorje), Vili Božič, Blaž Jereb, Borut Kersnik in Miro Pogačar (AO Radovljica) ter Janez Pretnar (PD Radovljica, organizacija).

Z delom, prodajo značk, nalepk in pozdravnih razglednic, s prispevkom delovnih organizacij, DPO SŌ Radovljica, samostojnih obrtnikov in PD Gorje in Radovljica, ostanek pa iz lastnih žepov — vse to so bili viri, kjer so dobili denar za to odpravo. Odprava je uresničila načrte. Preplezali so prvenstveno smer v 1300 m visoki zahodni steni Huayne Potosi 6094 m, in sestopili po dolgem in tehnično zahtevnem JZ grebenu. Opravili so prvi jugoslovanski pristop po normalni smeri na Maria Locca, 5520 m visokega soseda Huayne Potosija. Vsem, ki so prispevali denar ali so kakorkoli drugače prispevali, da je odprava uspela, se člani iskreno zahvaljujejo.

KAMENČEK PLANINE V MOZAIKU ŽIVLJENJA, II. DEL*

MATEJ ŠURC

Naslednje jutro planini ni prineslo dobrega vremena. Za Kanjavcem in Triglavom je modrina, toda iz primorskih loncev, prek Črne prsti, Rodice, Raskovca in Vogla že silijo gmote oblakov in prekmalu se bodo, kot težka mōra, razbili nad planino. Udarili bodo v mogočne grebene in pobočja najvišjih vrhov.

»Nič ne bo danes s pravilom, Marko ... Kaj pa zdaj?«

»Mir mi daj, da bom naprej spal.«

Ni mi preostalo drugega, kot da sem se zavil nazaj v rjuhe. Po skodlah na strehi so zaropotale dežne kaplje in naju zazibale v prijetno dremavico. Tudi to je svojevrsten užitek.

Minilo je dopoldne in ni kazalo, da se bo vreme izboljšalo.

»Greva do Snežne jame?« je kot strela z jasnega usekal Marko.

»Snež ... mar sanjam!«

Se mi bo res nasmehnila sreča, da vidim vhod v to skrivnostno ledeno brezno?

Čez temno zeleno pobočje Mesnovca, kjer sva hodila, se je vlekla megla in veter se je igral z njenimi kosmi. Čez kako uro je strmina polagoma popustila in znašla sva se pod nasipom krožne vojaške ceste. Naskrivaj sem si zapisal podrobnosti s poti. Videl sem tablo — SNEŽNA JAMA —, ki je kazala v nasprotno smer. Dobrih štiristo korakov sem naštel do komaj vidne, v skalo vsekane oznake, ki jo je bil pred leti vklesal Marko. Zavila sva v gozd. Skoraj neopazna znamenja na drevesih, po katerih se je ravnal, so naju vodila vse globlje, med gosto posejane smreke in med počrnele zaplate snega pod njimi.

»Gozd na Mesnovcu je velikanski. V njem je vse polno kraških kotanj. Največja med njimi je Snežna jama. Le redki vedo zanjo. Majar, ki je hodil po led za sirarco, mi je povedal, kje natančno jo najdem.«

Z rokami je razmaknil skoraj meter visoko praprot in dejal:

»Vidiš pot. Bodi previden pri hoji, če tu zdrsneš, te ne reši nihče več.« Previdno sem se plazil za Markom. Okrog naju je postajalo vse bolj mračno, hladen dah, ki je vél iz globočin, nama je mrazil ude. Spreletaval me je noznan srh. Bila sva nad steno, ki naju je edina ločila od brezna, ki se spušča v temačno globino. Po leseni lestvi, trhli od starosti, sva stopila na dno velike kotanje, obdane z vlažnimi stenami, ki so previsno visele nad nama. Pred očmi je zazijala črna, z ledom obdana luknja. Vanjo sem vrgel kamen in dolgo se je odbijal od ledenih sten. Sprožili je moral cel plaz ledu in kamenja, ker je še nekaj časa bobnelo globoko pod zemljo.

»Tisti pastir je vrgel mačka v jamo in nekaj dni pozneje, po hudem nalivu, so ga ljudje našli tam doli pri Erlahovem mlinu v Srednji vasi.«

»Hotel sem zvedeti resnico, zato sem se z vso plezalno opremo spustil v jamo. V led sem najprej vklesal stopničke. Niže sem naletel na deblo, zagozdeno ob ledene stene. Menil sem, da se tu jama konča, a sem niže zagledal odprtino. Z lednim kladivom sem jo razširil in se zvlekel skozi njo. Prišel sem v veliko dvorano s kapniki, a je čelna svetilka le še brlela, zato sem se vrnil. Čez čas sem poskusil znova. Tokrat mi je uspelo nekaj enkratnega. Prebil sem se še dlje, v veliko dvorano, večjo, kot je cerkev v Srednji vasi. Naprej sem odkril še večjo dvorano. Dosegel sem globino čez osemdeset metrov in zdelo se je, da se skrivnost jame šele začenja. Možnost, da ima Snežna jama povezavo z Ribnico, je postajala vse večja ...«

* Glej PV 10/83, str. 528—531.

Minila so leta in uganka je ostala skrivnost. Od tistega dne ni nihče več obiskal jame, da bi odkril resnico.

Deževnega dne, ko se kratko poletje na planini začne umikati bližajoči se jeseni, sva se napotila še v suho strugo Ribnice. Danes naju je resnično prišla nepremagljiva, raziskovalna strast. Že v dolini sem slišal med vaščani, ko so govorili, da se je izgubil Španov junc in da se njegove sledi končajo na robu stene, ki previsno pada v ljudem neznano globočino. Pri mostu, ki vodi na Uskovnico, sva se spustila na dno grabna. Hodila sva po spolzkih skalah, med odpadki in razbitimi drevesi. Za ovinkom je v ozki globeli, ujet med skale, ležal Španov junc. Život mu je bil napihnjen, kot balon in krog njega je brenčalo milijone muh.

»Tudi ta gre na račun onih... Revez, iskal je dobro pašo in se zagledal tja na uskovniško stran, morda na sočno travo Vršanovega róta, pa je strmoglavil. Bi oni vsaj kakšno opozorilno tablo napisali?«

Marko je molčal, ni mu bilo ravno do smeha.

»Oni so napeljali bodečo žico, pa ne okrog grabna. Célo Rázpotje so prepredli z njo in jo razpeli tja do Fráte. A so se bojda premislili, da bi imeli tod kak pašnik. Tisto železje in bodeča žica pa je ostala in bode v oči in noge... S planino delajo kot svinja z mehóm.«

Iz grabna sva izbrala precej težak prehod. Jasno, on ne bi bil srečen, če bi šla po običajni poti. Ko sem si na ostrí skali raztrgal hlače in potem tarnal, je le suho pripomnil:

»Štor je štor in ostane štor.«

Ustavila sva se na Uskovnici, pri koritu pod kočo. Ob glasovih, ki so prihajali iz koče, sem se spomnil nekdanje oskrbnice, Briceljrove Johane iz Češnjice. Ona se je rada spominjala večerov v koči, ob harmoniki in plesu in povedala mi je nekoč zgodbo o veselem življenju na planini.

Takrat, poleti, je prihajal sem gor star, učen mož. Imel je to navado, da je, kot sicer vsak možki, rad pogledal za kakšno brhko majarico. Navihani majarji pa so hoteli izkoristiti to možakarjevo slabost. Naredili so, iz slame in iz cunj, nekakšno deklo. Lase so ji bili napravili iz koruznih lask, oblekli pa so jo v tapravo planšarsko nožo. Še celo dendelj so ji nadedli. Previdno so jo odnesli v sobo in jo profesorju položili v posteljo. Ko je mož vstopil, je brž opazil vrh klobuka nepazljivega prisluškovalca. Kot da ni nič videl, je stopil k »dekletu«, jo pobožal in dejal:

»Ti kar mirno spi, danes me ne bo.«

Jezni, ker ga niso naplahtali, so majarji lutko prinesli v jedilnico in ob zvokih harmonike z njo plesali, jo premetavali, da je slama letela iz nje. Kar pa srenjskim lumpom ni uspelo pri učenem možu, so nadoknadili pri domačinu.

Bavant se ga je že pošteno nacukal. Sedel je sredi koče in kinkal. Dva sta mu prinesla »deklo« in mu eno roko dala njej čez rame, drugo pa kar pod krilo. On pa ves omotičen:

»Čgava s pa ti? Jej... jej, s luštna... vem, da b šva rada plesat z mano..., ampak jest na morm..., no, glih zdej ne. Zasuč se s kakšnmo drujmo..., jest na morm..., k se m že tók preveč vrti...«

Ljudje v koči so se kar valjali od smeha. Proti jutru se je ples končal in lutka je vsa zmrčvarjena obležala v kotu za vratmi.

»Lej, Bavant, tale se t je pa včera punújala.«

»Hudirja, jest sm pa mislu, da j aná Lblančanka.«

Danes Bavanta ni več, tudi harmonika se v koči ne oglasi. Iz vasi prihrumijo z mopedi in s traktorji. Pokosijo travo, jo naložijo na voz, morda še na hitrico v koči zvrnejo kozarček in oddrvijo nazaj v dolino. Časa da nimajo, pravijo.

Nisva opazila, da že dolgo ne dežuje več, da so se nad Rudnim poljem in Mesnovcem že razkadile megle in sonce bo vsak hip predrlo vse tanjše koprene oblakov.

»Vseeno je prepozno, da bi se česarkoli lotila, že čez štiri je ura.«

Med potjo v Praprotnico sva videla, čez Žvanov rôt, sem proti nama prihajati čudno postavo. Kdo bi ne spoznal te zibajoče hoje in zmečkanega klobuka na glavi. Bil je Gustl, ki je včasih na Toscu vole pasel. Kar stisnilo naju je pri srcu, ko je dejal:

»Vidva okol trapata, sno vama pa u kuph gnijè. Ghhm... se ga tók na' do vaše krave jedle, k jh nimate.«

Iz lične hišice ob poti proti Konjšici se je oglasila ženska:

»Gustelj, bi mi nacepil malo drv?«

On pa je mirno odhlačal dalje, kot da ni nič slišal.

»Guuusteeelj!!!«

»Ni vredno, predaleč je že, da bi vas slišal,« sem se vmešal.

Ženska pa je poskusila drugače:

»Gustelj, boš en štamperle šnopsa?«

»Ohoo, to pa bom!«

Nekoč so Gustina na Toscu, kjer je pasel, ogovorili mimoidoči planinci:

»Oh, gospod, kako romantično je biti pastir v tej veličastni divjini.«

»Ni tkuj romantično, kt vi mislte. Ankrèt je blu tak vetr, da so vol kr po zraku letel.«

»Fijuuu,« so se čudili radovedni turisti, »kje pa ste bili vi takrat?«

»Jest sm se pa koj le nrmav za rušje prjeu,« jih je Gustl na kratko odslovil.

Večer na planini je bil odet v tišino. Utrujenost je z mrakom legla med stanove in hleve, le megla nad dolino se je igrala z rdečim odsevom oblakov. Preden sva legla na dišeče seno na hlevu, sva stopila še k Mružovemu Martinu.

Martin je sedel ob štedilniku in mešal vsirjeno mleko ter ga drobil na kósce.

»Dober večer, boter, delate sir?«

»Bohdej, ja, sr devam. Le notr stopta, da ta vidva, kok se ta reč nardi.«

Velik, desetlitrski lonec mleka je že segrel do trinintrideset stopinj; v lonec je stresel le za noževu špico »sirša« in počakal, da se je sesirilo. Ko je tako mleko zdrobil, ga je dal na ogenj in ga spot segrel do kakih dvainštirideset stopinj. Martin je že precej prekoračil osemdeseto leto in bi le s težavo dvignil lonec. Zato sva z Markom lonec prijela vsak na enem koncu in ga odstavila s štedilnika na stol, kjer je boter potem mešal še dobre četr ure. Potem je počakal, da se je gosta masa usedla na dno. Na mizi so že čakali pripravljene obodi, pregrnjeni s prtom, v katere bo nadeval usedlino. Prej pa sva midva z lonca odlila sirotko v posodo, kjer bo Martin pozneje delal skuto. Pobral je ves sir iz lonca in potem obode prekrlil s prtom, nanj je položil pokrov, na pokrov pa je dal utež.

»Sr je treba obrnit in previt, kt mejhnga otroka,« je pripomnil.

Čez pol ure bo zamenjal prtič in čez kako uro še enkrat. Jutri bo sir obrnil in ga poso-III. Naslednji dan ga bo posolil še na drugi strani, potem pa ga bo pustil, da bo zoril.

Martin naju je peljal v shrambo, kjer je imel na polici zloženih dvanajst hlebcev sira trapista.

»Iz trapista bi pa lahko móhant naredili.«

Boter pa ni bil preveč navdušen nad móhantom. Še več dela je z njim, kot pa s sirom. Trapist moraš dati v žehntnik z vodo in ga obtežiti s kamnom, kot pri kisanju zelja. Je pa treba precej pogosto čistiti in menjati vodo, če ne, se kaj radi črvi notri zaredijo. Tako se je zgodilo tudi Krucmanu z Gorjuš. Pa pride k njemu kupec za mohant, neki šaljivec s Konte. Nagne se nad žehntnik, vidi notri vse polno črvov in reče:

»Tga pa nau treba nč zaviját, ga bom koj le gnou.«

Prí Martinu sva, preden sva zavila na hlev, spila skoraj celo vedro gostega mleka. Tisti večer nisem mogel takoj zaspati. Spomini, slike, čustva... vse se je mešalo v meni. Toliko sem doživel, preveč za trenutek, kot je dan za življenje. Spomnil sem se dni, ko sem se vračal s hribov. Ob večerih, ko se je srce vdajalo lepoti zahajajočega sonca, sem postal pri Oreharcí na Vomu. Ona živi uro hoda nad dolino. Daleč je od ljudi in včasih je čisto sama. Izmučen od dolge poti sem nekoč stopil k njej v hišo, se pre-pustil vročemu čaju in njenim pripovedim. V teh, tako po svoje prikrjenih besedah, sem nekaj začutil. Začutil sem eno samo preprosto vero v usodo.

Tale zgodba govori o zmoti, pravzaprav o grehu in o tisti večni grenkobi, ki jo človek potem nosi v sebi...

Na Koprivniku je bil kmet, veliko domačijo je imel, nekaj njiv, travnike, boršt, pa precejšen rôt s stanom in hlevom na planini. Ponosen je bil na svojo živino, posebno na dva prelepa konja. Imel je hčer, lepo in mlado, ki se je kmalu poročila. Na svadbi je bilo veliko ljudi; bil je premožen in tako pijače, mesa in potic ni manjkalo.

»Pijte, pijte,« je dejal oče, »za vse je dovolj, vse imam, kar hočem, celo kosteno mlzo si bom dal napraviti in bom pravi gospod.«

Veliko je pil, a ne le za zdravje neveste in ženina. Jeseni si je nakuhal veliko žganja. Pogosto je zahajal v gostilno. Vračal se je pozno ponoči, mnogokrat ga noge niso več ubogale in se je zavlekel v najbližje svišli. Znova se je zavedel, ko je bilo sonce že visoko. Navadno so ga prebudili glasovi mimoidočih, ki so se vračali z dela na polju.

»Le še danes grem, potem se tudi jaz lotim dela,« si je venomer ponavljal v mislih, notri pa ga je peklo, žgalo. Neznansko praznino in žejo je čutil... Grlo je bilo suho. Ni zdržal in od hiše je moral prvi konj. Vse je šlo navzdol, vse je propadalo, a želja po pijači je bila vedno močnejša. Spomnil se je róta na planini in prodal ga je za velik denar. Zadovoljen je bil, ker ga bo lahko pogнал po grlu. Toda, ko je bil trezen, je žaloval za soncem, za poletjem. Poletje je prišlo, a zanj sonca ni bilo več. Spoznal je, da je zaostal za življenjem, izgubil je upanje. V globini podzavesti je zasvetila luč: Saj imam hčer! Blodil je po dolini, toda hčere ni našel. Njej se je dobro godilo; službo, otroke in ljubeznivega moža je imela, zato takega očeta ni potrebovala. Spomnil se je potem na svoj rôt, na svoj stan na planini. Morda so tam dobri ljudje, ki mu bodo dali pijače, prijazno besedo, morda celo prenočišče? Opotekajoč se je napotil proti hišici, a vesela družba, ki je govorila njemu nerazumljiv jezik, se ni zmenila za sključenega postaranega človečka.

Zakaj to pričakuje od ljudi, saj jim je vendar rôt prodal? Naslednji dan je spot poskušal... Romal je na planino in se razočaran vračal. Ne nad planino, nad ljudmi, ki jih je prosil. Vsi so tuji, vsi zlobni, zanj ne poznajo usmiljenja.

Nekoč je njegovo hčer le zaneslo gor; na Koprivnik, kjer se je rodila, je prišla. Videla je sedeli starčka na pragu podrtije. Na kolenih je pestoval škodelo, iz katere je jedel. V njem je spoznala svojega očeta in mu je rekla:

»Hotel si imeti kosteno mizo in zdaj jo imaš, oča.«

Tako je pripovedovala Oreharca, ljudje v dolini pa poznajo še več takih, ki so zaradi lastne nemoči napravili imetje, sami pa so umrli revni in ničvredni.

* * *

Nebo se je nenadoma postavilo na glavo. Preveč sem bil onemogel in hkrati začuden, da bi karkoli ukrenil. Zgrmel sem z lestvo, ker se je na njej zasukal klin. Noge niso zdržale pod težo rjuhe, polne sena. Obupno sem, takoj po padcu, zgrabil zanjo, pa so se mi zaradi trdega platna lomili nohti. Nisem odnehal. Skočil sem za rjuho in jo prehitel. A glej, presneta smola orehova; v rokah sem jo že imel, ko mi je na strmem bregu spodrsnilo in polna rjuha me je povozila kot tank. Marko se je nekaj časa prijel za glavo, nato pa je planil v krohót.

»Ježešmarija, a se j kej naredvo.« je prestrašeno zavpila Namlinova Minka, jaz pa sem le nemočno opazoval rjuho, ki se je kotilila in kotilila, dokler se ni ustavila poleg ceste, ki gre na Zajamnike. Ozrl sem se proti najinemu rôtu, kjer se je Marko še vedno od smeha tolkel po kolenih. V rôtu je ostalo le še za naročje mrve. Šestindvajset rjuh sena sem nesel po majavi lestvi na sosedov hlev in ga tlačil pod strešnike, pri zadnji pa mi je spodletelo in zdaj butara leži na koncu Debevčevega róta.

V jutru, polnem megle in vlažnega juga, sva vstala. Takrat pa, ko sva se lotila dela, je nenadoma veter razpihal oblake, jug se je umaknil modremu nebu. V vsej svoji lepoti in razkošju je zasijala planina. Razmetala sva senene kopice in seno v sončni pripeki še obrnila. Takoj, ko sva prevzdignila, sva morala začeti s spraviлом, kajti rôt je velik in seno sva morala znositi na hlev še pred večerno roso. Prva butara sena, ki mi jo je Marko zadel na rame, je bil prevelik zalogaj za neizkušene nosača. Sese-del sem se pod njeno težo, da sem bil podoben želvi. Potem mi je na hrbet naložil manjšo rjuho in delo je steklo. Od nekod se je prikazal Pétrov Albin in naju zbadljivo ogovoril:

»Bo treba žgance sm prnest, k mata tkuj kislega zelja.«

(Seveda je s kislim zeljem mislil najino seno.) Nisem mu ostal dolžan:

»Tvoje seno je pa že tako rumeno, da me spominja na Kitajce. Z njim boš le kakšno kontó v vašem rôtu lahko zadelal.«

Praprotnica je oživila. Grmov Lojz je že vse dopoldne popravljaval kosilnico, da bo pokosil svoj rôt. Tudi Cvetkove je čudovit poletni dan privabil iz doline sem gor na planino, da na hitro posušijo pokošeno travo. In srečna mladoporočnica sta prišla z njimi. Zgovorna Namlinova Minka pa, ob njima, ni mogla dolgo ostati tiho, rekla je čez plot k Cvetkovim:

»Pr vas bo sno hitru suh, k ga pa lbezen greje... Oh, se j naš, predn sm se omoživa z njim, kr letu z rjuho gorvn, dons ga pa, vraga, še sm ne spravš.«

(No, potem je mož vseeno prišel pomagat in se mu ni veliko poznalo, da je že zakoračil v šestdeseto leto.)

Dan se je že zdavnaj prevesil v drugo polovico in najino delo se je z mrakom končalo. Morda sem sredi dela podvomil, da bo telo, nevajeno težavnega opravlja, zmoglo napor, a pred Markom nisem smel popustiti. Napel sem vse sile... V očeh, nosnicah in po vsem telesu me je peklo, ko se je seneni prah zajedal v kožo. Hrbet mi je bil odrgnjen od grobega platna. Vse bo pozabljeno po uri počitka. Udobno sem se zleknil na mah, mehak kot preproga, in se, brez misli, zadovoljno predal utrujenemu brezdelju. Marko je stekel po tisto nesrečno butaro, potem pa je tudi on sédel k počitku. Potegnili je iz žepa pomečkan listek in dokončal svojo pesem:

Triglav iznad Tosca gleda,
v stran, kjer lepi Vogel, Kuk, Škrbina
v poznem soncu rožnato žare.

Zemljica bohinska, bog te živi!
V tebi viri so neusahljivi,
ki ob njih napaja se srce.

Kako blag je bil pogled na pokošene travnike, ki so jih objeli žarki zahajajočega sonca. V vetriču zibajoči vzdihni dreves so me zazibali v sanje...

Tisto leto je bila jesen topla, polna lepote in barv. Gozdovi so počasi legli k počitku in gore so zopet vabile, kipeče v jasno nebo, visoko nad meglo.

(Konec)

Nekaj lokalizmov, ki jih je avtor uporabil v besedilu:

déndelj — okrašen predpasnik; glih zdeí (germ.) — ravno zdaj; zasúč se — zapleši (no); drugim — drugim; aná — neka; sno (tudi moškega spola) — senó; na do — ne

bodo; zgónu — gnal (vodil); boršt (bošt) — gozd; naredvo — (se je) zgodilo; štamperle šnopsa (germ.) — kozarček žganja; tkuj — tako; sr dévam — sir delam; da ta vidva — da bosta videla; nardi — naredi (se); móhant — vrsta sira; mrva — seno; mata tkuj — imata toliko; lbezen — ljubezen.

PO 25 LETIH

BOŽO JORDAN

Ideja o planinski poti XIV. divizije je stara četrstoletja in jo je dalo PD Celje (PV 1956/426). Z njo ohranja planinstvo v teh krajih partizanska izročila in s tem povzema eno temeljnih opredelitev slovenskega planinstva — narodno obrambno idejo (PV 1967/131). Zamisel o tej planinski poti je bila izročena na 2. konferenci planinskih društev okraja Celje v Andrejevem domu na Slemenu (9. 11. 1958). Tu so bili sprejeli sklep, da bodo PD okraja Celje prirejala vsako leto ORIENTACIJSKI POHOD PO POTI XIV. DIVIZIJE od Buč na Sotli do Luč na Savinji (PV 1959/143).

V počastitev 40. obletnice KPJ in SKOJ je PD Celje priredilo 27. in 28. aprila 1959 POHOD PO POTI XIV. UDARNE DIVIZIJE od Sedlarjevega do Celjske koče. Ta pohod je imel poleg planinsko športnega namena še večji pomen za ohranitev spomina na hude borbe med zadnjo vojno, kot je zapisal kronist v PV 1959/363.

Letos mineva 40 let, odkar se je pričel pohod XIV. divizije na Štajersko, ko je 6. februarja 1944 prestopila Sotlo pri Sedlarjevem, in 25 let od prvega planinskega pohoda. Na Menini planini, na zboru PD 31. maja 1959, je bil sprejet sklep: »da bodo prihodnje leto bolje organizirali POHOD PO POTI XIV. DIVIZIJE v drugi etapi in da bodo vso pot markirali, tistim pa, ki jo bodo sami prehodili, sporazumno z ZB, bodo izročili posebna priznanja v obliki značke ali kako drugače.« Z gotovostjo lahko ugotovimo, da je bil drugi pohod 23. in 24. februarja 1960. Leta 1965 je v PV zapisano: »Glavna akcija, ki jo vsa leta organizira MO Celje, je bil »Pohod po poti XIV. divizije« s sodelovanjem mladinske komisije PZS. Pohod so lani pričeli na II. etapi. Trasa je naslednja: Opoka pri Štorah—Dramlje—Frankolovo (prenočišče pod šotori)—grad Lindek—Ravne—Basiljšče—Paški Kozjak, sestop v Pako pri Velenju. Pohod je trajal dva dni. Udeležilo se ga je 38 pohodnikov od 53 prijavljenih: PD Laško, PD Dol pri Hrastniku, PD Mežica, PD Kozjak Maribor, PS »Emajl« Celje in Gimnazija Celje.« III. etapa se je končala 17. oktobra 1965 v Ljubnem, kar je mogoče ugotoviti s pisnega priznanja, ki so ga dobili MO, ki so se udeležili pohoda. V oktobru 1974 je v organizaciji PD Celje bil pohod iz Šoštanja do Zlebniča, s prenočevanjem na Smrekovcu.

Pred spomenikom na začetku poti XIV. divizije, Sedlarjevo, 22. 10. 1977

Foto Božo Jordan

Naslednji dan so šli čez Mozirske planine v Ljubno. V februarju prirejajo pohode mladinske organizacije skupaj s TO (po odsekih) in tako nadaljujejo delo MO PD Celje oziroma MK PZS. Ob 35-letnici pohoda so v Lesičnem pripravili peto sankasno tekmovanje v počastitev pohoda XIV. divizije (NT, št. 3/79).

Tako je to druga vezna planinska pot in jo tako imenuje več virov. V gradivu za 14. letno skupščino PZS (26/5-1979) je celo zapisano, da ima 8 točk, katere so to, ni navedeno. Skušajmo jih ugotoviti: Planinska koča na Bohorju (925 m, zdaj tu še: ZZP, TV, neobvezna točka plan. poti, Gorjanci—Bohor), Dom na Paškem Kozjaku (960 m, neobv. točka Slov. plan. poti, Š in ITC-bron), Andrejev dom na Slemenu (1093 m, 1. K, TV, Š, ITC-srebro, E 6), Dom na Smrekovcu (1377 m, 1. K). Upoštevali bi morda lahko še Celjsko kočo (750 m, zdaj pod upravo Izletnika, ITC-bron) ali pa morda Dom železarjev na Ramanci, ki je slabe četrt ure nad potjo. Žig je bilo mogoče dobiti po odprtvi TV poti (1969) dom na Planini pri Sevnici (588 m, TV, Po poti kmečkih uporov, Sevnški trim), Savinec—Bele vode (840 m, TV, ki je zdaj na Punčkovskem vrhu pri Kelnarju, Š). Če smo pri Marofu šli ob Gračnici navzdol čez Jurklošter po TV na Vrh nad Laškim, smo lahko dobili žig TV. Potem bi morali v dolino Lahomnice nekje pri Tevčah in se povzpeli do sv. Petra in v Oleščah poiskati markacije proti Svetini čez Velki vrh (805 m). Toda to so le ugibanja, saj posebnih žigov za pot ni bilo.

Planinska pot je bila markirana od Sedlarjevega do Ljubnega. Delo so opravili markacisti PD Celje. Bila je to prva trasa poti. V zelo skromnem pisnem podatku imam zapisano, da so leta 1959 markirali: Sedlarjevo—Pilštanj—Bohor—Planina—Svetina—Opoka (Štore), 1980: Opoka—Drmljce—Slemen—Konjiška gora—Frankolovo—Lindek—Soka—Velike Ravne—Brdce—Kozjak—Paka. Namestili so 26 smernih tabel in 33 puščic. V letih 1970—71 so markacije obnovili. Verjetno so bogatejši zapiski-poročila v arhivu markacistov PD Celje. Natančno pot ni opisana. Ko so obnavljali markacije pozneje, so traso spremenili. Spustila je Bohor. MO PD Celje je pripravil pohod po prvi etapi 22. oktobra 1977 s prenočevanjem v šoli v Šentvidu pri Planini. V kratki notici in NT piše, da je bilo 51 udeležencev (med njimi tudi trije iz TŠ Celje, kar med naštetimi ni zapisano).

V planinskem Vodniku Kamniške in Savinjske Alpe (1973) je prvič opisan del poti od Sedlarjevega do Opoke v Vodniku po Posavskem hribovju (1978). In osrednji del poti je zapisan v vodniku Po gorah severovzhodne Slovenije (1980). Samostojnega opisa te poti ni bilo, kot ga tudi ni na primer za Zasavsko planinsko pot (ta je vsaj bil skupaj s transverzalo, 1939). Tudi nekatere druge take poti so dobile svoj vodnik zelo pozno. Na zadnjem delu poti so ohranjene še posebne markacije: pravokotnik s št. XIV in peterokrako zvezdo (vidne so na delu poti Zlebnik—Turk—Razpodovnik—Bele vode—Luka—Koča na Smrekovcu). Ostala pot je bila označena z rimsko XIV, pozneje z osnovno slovensko markacijo, ki ji je bila nekdaj dodana št. XIV.

Po 20. letih je Savinjski MDO začel o tej poti ponovno razmišljati (razgovor 8. 5. 1979, Žalec). O tem so se pogovarjali tudi na zboru markacistov na Menini planini (PV 1979/420). Ob odprtvi Pristave na Menini je slavnostni govornik celo govoril o nekakšnem podaljšku te poti. Savinjski MDO je sklical sestanek v Žalcu (16. 3. 1981) z nameno, da se osnuje iniciativni odbor, ki naj bi to delo pripeljal do konca. Prva seja tega odbora je bila v Celju (14. 5. 1981), prisostvoval ji je tudi predstavnik PZS (Živojin Prosenc). Zadnje poročilo o delu je bilo prebrano na zadnji seji MDO v Žalcu (8. 12. 1983, sedež MDO se zdaj prenese v Celje) in tako upamo, da bo pot le dobila vse tisto, kar od nje zahteva današnji čas.

Sedanja trasa poti je doživela že tretjo spremembo. Do Planine drži po prvotni. Od tu krene pod Rudenikom na Lisco, Lovrenc, v dolino Gračnice in čez Vrh nad Laškim v dolino Lahomnice. Prej je prišla v dolino Lahomnice pri Marofu iz Planine. Nekako pri Sv. Petru se združi s staro potjo do Svetine. Tu krene zdaj na Dom železarjev, po pobočjih Babjega vrha pa se spusti v Opoko. Še zadnji konec je drugačen. Od koče na Smrekovcu se vzpne nanj, gre na Krnes, najvišjo točko pa doseže na vrhu Komna (1684 m). Spusti se na Hlipovec, z njega do bolnišnice Celje, Mrzle vode do Tratnika, mimo spomenika pri Rabonu (na plan. karti je napačno Roban; v monografiji XIV. je pravilno Rabonova sinova z bližnje domačije...) v Rastke in Ljubno. Prej se je spustila s koče čez Mačkin kot v Rastke.

Pot je od začetka do konca markirana, morda bo potrebna tu in tam še kakšna sprememba, dopolnitev. Na to bo dal odgovor čas pa tudi pohodniki, če bodo sporočali pripombe o poti. Spomniti se je treba, da so mnoge spremembe morale nastati, ker so mnoga pota postala asfaltne ceste. Šohto je prerezala Slovenika, na Konjiški gori, Paškem Kozjaku, Šentviškem in Smrekovškem hribovju je mnogo novih gozdnih cest (npr. s Hlipovca v Ljubno je 17 km gozdne ceste), toda nekaj pa je le še steza, po katerih bomo res hodili z užitkom. Čas štirih desetletij je moral prinesiti napredek in spremembe, potreba po hoji v naravi pa bo ostala. Mar ni tako prav?

GLORIJA NA TRIGLAVU

(6. september 1983)

DR. LEV SVETEK

Iz mladih dni — kako davno je že tega — se spominjam, da je bil v šolskem berilu za takratne srednje šole med drugimi tudi zapis z nekoliko skrivnostnim naslovom »Glorija na Triglavu«. Ne spominjam se več, kdo je bil avtor spisa, morda nekdo od takratnih pionirjev slovenskega planinstva, kakor so bili Josip Wester, Janko Mlakar, nekdo iz znamenite družine Tomiškov ali celo sam župnik Aljaž. Zapis je opisoval enkratno, skoraj čudežno doživetje na gorskem vrhu, ko se planinec v posebnih vremenskih razmerah znajde v rdeče žarečem mavričnem soju, odtisnjenem v nadnaravni velikosti na sosednjem gorskem vrhu.

Moral sem biti še neboljen dijaček, ko sem prebral v šolski čitanki opis tega izrednega svetlobnega pojava. Pozneje, ko sem se predal opoju gorā in doživaljal v njih, sprva v planinskih, pozneje pa v plezalnih podvigih, celo plejado običajnih, manj običajnih in povsem nenavadnih dogodkov, sem si v skritem kotičku srca želel doživeti prav takšno »glorijo«, kakršno je bil doživel in opisal pred toliko leti neznani planinski popotnik in pisatelj na vrhu Triglava. Vsaj enkrat samkrat, da bo potešena ta neznanska sla po zadnjem doživetju, po katerem je še hrepenelo moje planinsko srce, ki pa mi ga usoda ni in ni hotela nakloniti. Niti ob obisku kamniško-savinjskih planin, ki jim je veljala moja prva planinska ljubezen, niti pozneje v Martuljkovi skupini, kjer smo se preizkušali v ostenju Špika in njegovih sosedov, niti med vojno, ko sem prepartizanih skoraj vse najbolj izpostavljene primorske, beneške in reziljske vrhove, niti po vojni, ko sem se potapljal v poglabljene užitke naših prelestnih planin. »Glorije« nisem in nisem doživel in že sem skoraj obupal, da mi bodo moje planine sploh kdaj naklonile to izjemno doživetje. Tako sem obiskoval iz prelepega Bohinja vsako leto in vsakega poletja vsaj enkrat Triglav brez upanja v srcu, da bi sploh kdaj doživel glorijo, leto za letom, poletje za poletjem, dokler...

Dokler nisem nekega dne, ko se mi je življenjska pot že prevesila v drugo polovico, vendarle doživel ta edinstveni planinski fenomen, ki ga premnogim planincem ni (ali pa — še ni bilo) dano doživeti. Sprejel sem ga kot usmiljeni dar usode, ali če hočete, naših planin, ki so se na koncu vendarle hotele oddolžiti svojemu zvestemu obiskovalcu, ki jim je več kot pol stoletja ostal pravi Gregorčičev »sin planin«.

Bilo je nekaj pred glavnimi slovesnostmi, ki naj bi počastile 90. obletnico prvoinnega planinskega doma na Kredarici, imenovanega Triglavski dom, in odprle prenovljeno, povečano in modernizirano najvišjo planinsko postojanko v Jugoslaviji.¹ V slavnosti se je vključila tudi ljubljanska televizija, ki naj bi še pred glavno slovesnostjo prikazala v svojem programu zgodovino Triglavskega doma, najznačilnejše prelomnice v njegovi zgodovini ter težave in napore pri obnovi doma. V ta namen naj bi posebna ekipa televizije nekaj dni pred glavno proslavo obiskala Kredarico, se povzpela na vrh Triglava ter posnela glavne protagoniste današnjih in polpreteklih dogajanj okoli gradnje; častnega predsednika Planinske zveze Slovenije dr. Miho Potočnika, predstavnika Zveze Tomaža Banovca, pa glavnega graditelja Gregorja Klančnika in Marjana Oblaka. Poleg so prireditelji povabili tudi mene kot nekdanjega partizanskega triglavskega pristopnika,² da bi ob tej priložnosti opisal svoje vtise s tistega vzpona, ko nas je šestERICA partizanov in aktivistov zrla s svobodnega Triglava na takrat še zasužnjeno domovino. Vodstvo skupine je bilo zaupano TV voditeljici Tatjani Kardelj, glavni snemalec je bil seveda mojster Joco Žnidaršič s še drugimi sodelavci Radia-televizije Ljubljana.

Glavnina ekipe se je napolitela iz Ljubljane zgodaj zjutraj v sredo, 7. septembra 1983 proti Gorenjski in se ustavila v Aljaževem domu v Vratih, kjer so se ji pridružili še ostali člani s povabljenimi udeleženci vred. Megleno morje vseokoli ni obetalo nič dobrega, še posebej ne za helikopter, ki naj bi ponesel celotno skupino z vso tehnično in snemalno opremo na Kredarico. Vendar se je opoldne megla toliko razredčila, da se je helikopter — zaradi velike skupine in težke aparature je bil potreben namesto običajnega miličniškega celo vojaški helikopter — dvignil v višave triglavskega prostranstva. Prvič v življenju sem se peljal s helikopterjem v hribe in skoraj se mi je zdelo za malo, da bom — prekaljeni planinec — tako poceni prišel na visoko Kredarico. Toda potolažil me je čudovit razgled: užitek je bilo gledati povsem od blizu triglavske strmine in gorske doline, ki se iz raznih smeri stekajo proti samemu Triglavu. Ni trajalo niti četrte ure — in bili smo na Kredarici!

Oddajo o Triglavskem domu naj bi snemali delno na samem vrhu Triglava, ob legendarnem Aljaževem stolpu, delno pa na Kredarici, ob samem domu oziroma v njegovi

bližini. Da ne bi presenetilo vreme, se je skupina odločila, da se bo povzpela na vrh Triglava še istega dne, da bi drugi del oddaje posnela naslednji dan, v četrtek, na sami Kredarici. Tako smo se zgodaj popoldne, kmalu po pristanku na Kredarici, odpravili vsi skupaj na vrh Triglava. Vsa čast televizijski ekipi, ki se je bila z voditeljico Tatjano vred večinoma prvič odpravila na najvišji vrh Jugoslavije. Kako se je zagnano vzpenjala po zavarovani plezalni poti najprej na Mali Triglav, nato po grebenu med Malim in Velikim Triglavom in končno po ostenju samega Velikega Triglava na njegov vrh: do Aljaževega stolpa nismo potrebovali več kot piše na orientacijskih tablah na tej strani Triglava, se pravi slabo uro in pol. Toda, čimbolj smo se bližali Aljaževemu stolpu, toliko bolj se je gostila zavrtna megla, smrtna sovražnica planincev, še posebej fotografov, najbolj pa televizijskih snemalcev. Ob prihodu na vrh Triglava se je megla že toliko zgostila, da ni bilo niti pomisliti, še posebej glede na pozno popoldansko uro, na uspešne prizore, ki naj bi jih ekipa posnela ob Aljaževem stolpu. Vseeno je skupina počakala še kakšno uro, v upanju, da se bo megla morda le še razpršila, vendar zaman. Da je ne bi presenetila noč, je skupina nekaj po šesti uri zvečer odšla s Triglava proti Kredarici s tolažbo — jutri je še en dan, ki bo morda bolj naklonjen nalogi, ki jo je skupina želela izpolniti.

Sam se nisem takoj vrnil na Kredarico, želel sem ostati še nekaj časa v tistem meglenem poznem popoldnevu sam ob Aljaževem stolpu, ki sem mu bil pred skoraj štiridesetimi leti, skupaj s peterico tovarišev eden redkih gostov. Sedel sem na skalo poleg Aljaževega stolpa, ki je prav tiste dni dobil precej drugačno podobo od siceršnje: bil je prepleskan s temnordečo barvo, na strehi so mu namesto peterokrake zvezde pritrili pločevinasto zastavico z letnico 1896, torej je dal ta stolp na vrhu Triglava postaviti Jakob Aljaž. Te spremembe je terjalo snemanje filma o življenju, delu in smrti dr. Juliusa Kugyja, enega od planinskih ideologov in največjih občudovalcev naših Julijcev. Imel sem sicer s seboj fotografski aparat z barvnim filmom, da bi ovekovečil to spremenjeno podobo Aljaževega stolpa, toda v skoraj neprodirni megli ni bilo niti namanjšega upanja, da bi bil posnetek uspešen. Skoraj z žalostjo v srcu sem se odločil, da se podvzam za ostalimi člani skupine, ko se ozrem proti Jalovcu in Mangrtu. In tedaj, je to mogoče, se mi sredi goste megle, ki je še vedno ležala nad Triglavskim pogorjem, pokaže z večerne strani rdeča sončna krogla, ki je predirala gost megleni zastor. In ko se obrnem proti Stenarju, Rjavini in, toliko da nisem vzkliknil na glas: Glorija! Glej jo, glorio na vrhu Triglava! Tista glorioja, o kateri sem sanjal več kot pol stoletja in ji posvečal toliko sanj in predstav o tem, kako jo bom morda nekoč le doživel in mogoče celo vrhu Triglava. In glej — po toliko letih, ko spet stojim poleg Aljaževega stolpa vrhu Triglava, kakšen prizor: na steni sosednje Rjavine se zarisuje skozi megleni zastor velikanski rdeč krog, nekakšna večerna, vendar okrogla zarja, in sredi tega kroga — ali je to resnica ali privid? — obrisi človeške postave, moje postave, ki odseva na zahodni steni Rjavine v nadnaravni velikosti. Strmim v to nevernavno čudo in ga uživam z vsem svojim bistvom, kot bi ga hotel za vedno vsrkati vase, saj ga v času, ki mi je še odmerjen, prav gotovo ne bom več doživel. Še in še gledam v to izjemno naravno prikazen, svojevrstno igro narave, ki se polagoma zabrisuje, ko valovi megle spet in spet prekrijejo sončno oblo, ko nazadnje docela izhlapi in se sonce pogrezne za vrhovi Jalovca, Mangrta in njunih sosedov v svoj kraljevski grad.

Spustim se po ostenju Velikega Triglava za skupino, ki je bila tedaj že v steni Malega Triglava. Tudi oni so na grebenu med obema Triglavoma doživali gloriojo. Stemnilo se je že, ko smo prišli v prenovljeni Triglavski dom, ki je že čakal na slovesno otvoritev. Pozno v noč smo še obujali vtise s poti na Triglav in na enkratno, nepozabno doživetje na Triglavu.

* * *

Gore so moder in pravičen razsodnik: svoje skrunitelje kaznujejo, tiste pa, ki hodijo po njihovih poteh z iskreno mislijo v srcu, nagrade, prej ali slej. Tako so nagradile pred toliko leti pisca Glorije na Triglavu v starem gimnazijskem učbeniku, meni pa so naklonile isto gloriojo po toliko letih zvestobe goram, ko sem se bil že skoraj sprjaznil z mislijo, da takega čudovitega gorskega pojava pač ne bom nikoli doživel.

Očak Triglav — še enkrat: hvala ti! Dovoil si mi obisk na tvojem temenu sredi najhujše vojne vihr, a sedaj, po toliko letih, sem prav na istem kraju doživel gloriojo, ki jo bom nosil v srcu do konca svojih dni...

¹ O tem je seveda Planinski Vestnik obširno poročal (glej zapise govora Andreja Marinca v 11. številki 1983 ter Gregorja Klančnika in Marijana Krišlja v 12. številki iz leta 1983).

² Bilo je to 2. avgusta 1944 (glej opis tega vzpona v Planinskem Vestniku, št. 11 iz leta 1979).

RADUHA, PARLAMAJŠ IN FIKA

MIŠA FELLE

Pred več kot desetimi leti sva se prvič srečala. Takrat so bile zime še zime, on je pri-gazil z vrha Raduhe, jaz sem rinila na vrh. Ni potrebno veliko besed, da v takšnih oko-liščinah spoznaš človeka, ki nekaj išče prav tam, kjer nekaj iščeš tudi ti. Oba se še danes rada spominjava tistega prvega srečanja pod zasneženo steno Male Raduhe.

* * *

Lani je Fika postal oskrbnik planinske koče na Grohatu pod Raduho. Marsikoga je njegova odločitev presenetila; tiste, ki ga poznamo, pa skorajda ne. Ali pa tudi. Ko so natanko pred desetimi leti začeli graditi novo kočo na Grohatu, smo vsi, planinci in alpinisti, ki smo že nekaj let imeli to gorsko krnico za svoj kotic in zatočišče, temu nasprotovali. Staro zavetišče iz brun z nekaj ležišči in štedilnikom, iz katerega se je včasih tako kadilo, da smo se vračali domov vsi »prekajeni« in so domači takoj vedeli: »Aha, spet si bil na Raduhi,« nam je bilo čisto dovolj. Nova koča pa bo prilabila v ta raj tudi tiste, ki po našem tega ne zaslužijo; vse nam bodo pokvarili. Tako smo še nekaj let, ko je koča že stala, vztrajali pri stari, ki jo je čas že hudo načenjal. Ravno ko smo se pričeli dogovarjati, da bi jo obnovili, jo je sesul plaz, ki je novo kočo le oplazil. To se nam je zdelo precej krivično, vendar smo bili prisiljeni navajati se nanjo, kajti iz planšarij, ki so nam včasih tudi bile za streho nad glavo, so naredili — vikende. Kljub ploščicam, elektriki in v nekem obdobju tudi oskrbniku, ki je predvsem alpiniste odklanjal, je koča postajala naša. Kako tudi ne, saj nam tistega, kar smo na Grohatu in Raduhi skupaj doživeli, kar nas je iz tedna v teden vleklo tja, kljub dežju in snegu, nihče ne more vzeti! Kdor ima oči, lahko to opazi, še nam pridruži, vzeti nam ne more, pa četudi se prebije sem gor v kravati in špičakah.

* * *

Fika je bil člen v naši verigi, ki je vedno poskrbel za dobro voljo. Naj je bil položaj še tako resen, ga je znal obrniti na smešno plat. V letih, ko je hodil na Raduho, se je prekalil v dobrega planinca, alpinista in gorskega reševalca. Potem je prišla novica: »Povsodov Fiki gre za oskrbnika na Grohat.« Prvi hip presenetljivo, potem pa vedno manj. Kdo neki drug, če ne prav on. In končno bo eden izmed nas gospodar tu gori. Kako lepo. Ob pogovorih je večkrat nanesla beseda na to, kako lepo bi bilo biti oskrb-nik kakšne planinske koče, na Raduhi pa še posobej. Toda vsakomur je manjkalo poguma. On ga je imel dovolj in sprejel delo, ki si ga je že leta in leta na tihom želel.

* * *

Spet je konec tedna in kam gremo? Seveda, na Raduho. Fika je pripravil Dan par-lamajša. Prikaže se mi slika izpred let, ko je Fika pričel nositi s seboj na ture majhen kotel za kuhanje parlamajša. Ime je pač primerno temu, kar ta juha vsebuje. To je vedno tisto, kar je na razpolago — vse vrste zelenjave, jajca, paštete, slanina, skratka, kar ima kdo v nahrbtniku. Začimbe pa so bile vedno njegova skrvlnost in posebnost. Bil je najboljši mojster parlamajša na Balkanu in njegov kotel je postajal premajhen za vse rojstne dneve in slavlja, za katera je kupal. Zato si je omislil še večjega. Ob neki pri-ložnosti smo mu dali za priznanje veliko »knoflico«. Prvi pomočnik in še nekaj stalnih pomagačev, so dobili manjše. Tako je tudi »knoflica« postala simbol parlamajša.

Fikijeva specialiteta, ki jo je bilo mogoče dobiti le v hribih, pa je prodirala tudi v dolino. V Črni na Koroškem smo parlamajš kuhali tudi na Koroškem turističnem tednu in to prvič v veliki količini, kar v posodi za kuhanje hrane za svinje. To je bil »hec« ob kuhi, pri prodaji pa še večji — vsega je v hipu zmanjkalo, še celo Mito Trefalt je pojedel in pohvalil porcijo. Letos mu organizatorji niso dovolili podobnega »showa«, kajti cene so bile preveč konkurenčne. Fiki je pač tak, da tega ne počne za denar, ampak iz čistega veselja. Tudi cene je obrnil na »hec«, razni popusti za planince s plačano čla-narino, za registrirane alpiniste, za oskrbnike pa kar zastonj. V naši družbi pa nismo vajeni, da nekdo nekaj ponuja skoraj zastonj...

* * *

Danes bo Fika torej prvič kupal parlamajš kot oskrbnik. Pred kočo na treh velikih brunih visi dvestolitrski kotel, ki ga je dobil pri kmetu Štitarju. Iz njega se že kadi, kajti pomočniki so pod njegovim vodstvom narezali vseh več sto dobrot, ki sodijo v kotel. Dva sta določena za ogenj, kajti tudi to je del obreda, ki je pomemben za končni

Fika je povsod . . .
Ob kolu s parlamajsom

Foto M. Fella

rezultat. Okoli kotla se zbira množica, takih s »knoflco« in tistih brez. Radovedneži, ki so se pripodili z vrha, začudeno gledajo, ker ne vedo za kaj gre. Ko izvedo so pripravljene počakati na »porcijo«. Špilč ima »knoflco« kar s »hansaplastom« pripeto na kožo, da se vidi, da tudi on spada med ustvarjalce . . .

»A je kje še lepše, ko na naši Raduhi?« kar naprej z zanosom vzdihuje Pišta, ki še vedno spada v našo klapo, čeprav že nekaj let dela v Holandiji. »Ni, Pišta, ni, čez Raduho ga ni,« mu vsi pritrjujemo.

Zabrni traktor. Pripeljali so se Bukovnikovi, najbližja, obenem pa najvišja kmetija v Sloveniji, ki prav tako sodi v naš kotiček. Fika skače z začimbami, meša z velikim veslom kot mornar in se smeji. Vso sezono ni bil niti enkrat nenasmejan, naj jo bila v koči še takšna gnoča: »Je še komu lepše, kot meni?« Kdo mu ne bi verjel, da je res, saj mu sreča kar sije iz oči.

Kuhanje gre h kraju. Pred kotlom je vrsta s porcijami; verjetno je malokdo tako lačen, »firbec« je glavni. Potem pa same pohvale, da se Fika kar redi od njih. »Domačini« smo kar ponosni nanj in gledamo naključne obiskovalce češ, pogledjte, kako se imamo pri nas lepo. Fika deli parlamajs, vsakdo prejme tudi mini simbol v obliki »knoflce« ter tu in tam komu podtakne kost.

Zvečer smo pred kočo razpeli še platno in Savellijev Milan je spet blestel s svojimi filmskimi stvaritvami iz Andov. Peru, Cusco, Inti Raymi, Titicaca, uspahi koroških alpinistov v Cordilleri Vilcanoti. Predstava na prostem, malo pod dvatisoč metri, glasba, veter, prijatelji — kako ne bi vse odvečne misli ostale v dolni?!

Biti oskrbnik planinske kočje ni lahka naloga. Idealnih ljudi za to ni. Morda pa je Povsod Fiki ena redkih izjem. Ima izkušnje, ki jih prenaša planincem, ki gredo tod mimo, svetuje jim poti, saj pozna vsako ped, alpinistom smeri, saj jih je v Raduhi bore malo, ki jih sam ne bi prepeljal. Kadar je potrebno, se izkaže tudi kot gorski reševalec. Zvečer pa je v koči rad v vlogi sodnika, ko je treba kakšnega zelenca krstiti, da si bo zapomnil, kdaj je bil prvič na Raduhi. In nikoli ne pozabi zapeti tiste svoje: »Sirota jaz, ubog alpinist . . .«, ki pa je ne jemljemo resno.

Na nevsiljiv način nam je ponudil dan parlamajsa, pa »pasulja«, večere s filmi, komu ne bodo ostali v spominu Stanetovi diapozitivi iz Indonezije ter pisane barve plakatov, ki jih je za te priložnosti narisal Spomenko?

Fika ni le navaden oskrbnik, ljudem hoče dati še kaj voč in to mu uspeva. Slednje pa je treba znati. Poleg številnih opravil, ki mu jih kaže delo, ali pa si jih sam naloži, še vedno najde čas za obisk v steni ali za skokec v dolino, med prijatelje, ki jih ne manjka. Kako ga ne bi imeli radi, ko pa je naš najboljši oskrbnik, z najboljšo kuharico Mojco, in ni dvoma, da bo to tudi ostal, saj se je tega poklica učil prav v gorah.

SKOZI OBJEKTIV FOTOGRAFSKEGA APARATA

16. redna Skupščina Planinske zveze Slovenije je bila v jubilejnem letu, ko so slovenski planinci slavili 90-letnico organiziranega planinstva in ustanovitev SPD. Skupščina je bila v dvorani Družbenega centra Ljubljana-Bežigrad in sicer v soboto, 17. decembra 1983.

Delovno predsedstvo so sestavljali predstavniki planinskih društev, ki so slavili 90-letni jubilej: PD Mozirje, PD Kamnik in PD Ljubljana-matica. Delo skupščine je vodil Slavko Rajh.

(Z leve proti desni: Tomaž Banovec, Gregor Klančnik, Slavko Rajh, Ivica Vitez in Franc Steiner.)

Pogled v dvorano med skupščino:

Skupščino so s svojo navzočnostjo počastili tudi gostje:

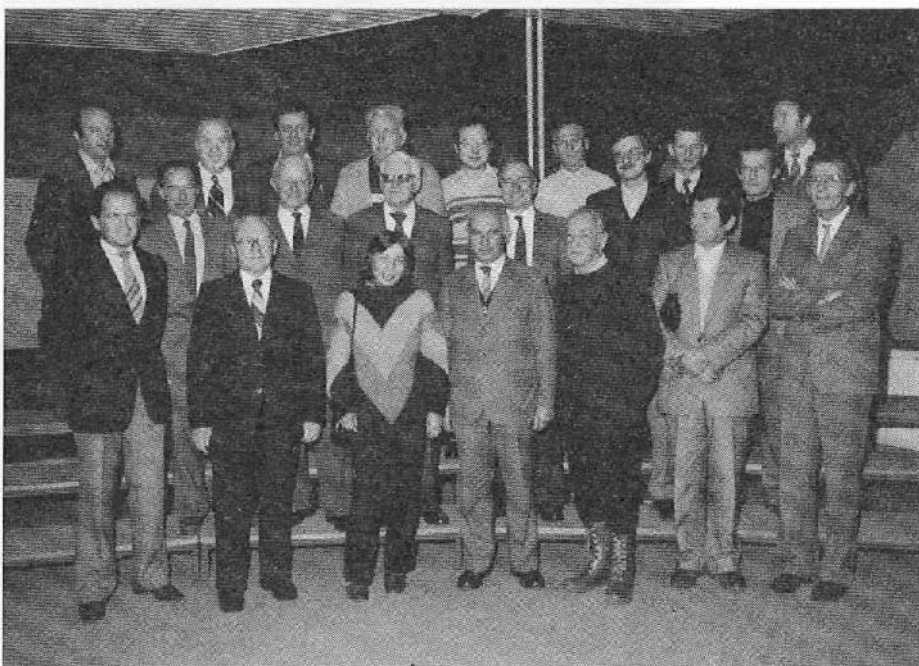
- predsednik predsedstva PSJ tov. Dragan Pečinović,
- predsednik predsedstva PZH tov. Željko Kašpar,
- častni predsednik PZS dr. Miha Potočnik,

- predsednica RK SRS tov. Ivica Žnidaršič,
- podpredsednik Smučarske zveze Slovenije tov. Jože Švigelj,
- predsednik Lovske zveze Slovenije tov. Bojan Škrk,
- sekretar ZZB NOV Slovenije tov. Marjan Lenarčič,
- sekretar RK ZSMS tov. Bojan Žlender,
- podpolkovnik RŠTO tov. Milovan Zorc,
- predstavnik RŠTO tov. Viktor Šen,
- predstavnica SPD Gorica tov. Jožica Smet,
- predstavnik PZ Srbije tov. Bane Kuzmanović,
- predsednik Koordinacijske komisije za GRS pri PZJ tov. Dražen Zupanc.

Planinci so ob 90-letnem jubileju prejeli:

- Zlati znak Rdečega križa SRS
- Zlatorogovo plaketo — Lovske zveze Slovenije
- Srednjo plaketo TO — Republiškega štaba za TO

Predstavniki Planinske zveze Jugoslavije, Planinske zveze Hrvatske in Planinske zveze Srbije pa so na Skupščino prinesli spominska darila.

In za konec še »spominski posnetek« funkcionarjev v mandatnem obdobju 81—83: Od leve proti desni — v prvi vrsti so: Danilo Škerbinek, Tone Bučer, Nada Praprotnik, Jože Dobnik, Živojin Prošenc, Marijan Krišelj, Tone Škarja; v drugi vrsti: Mirko Fetih, dr. Miha Potočnik, Jože Gasparič, Janko Mirnik, Drago Metljak, Janez Duhovnik; v tretji vrsti: Tomaž Mavrič, Zoran Naprudnik, Tomaž Banovec, Božo Jordan, Janko Ferlinc, Pavle Šegula, Franci Vesel, Franci Savenc.

Foto reportažo je prispevala komisija za propagando PZS, foto Vili Majhenič, Domžale

S poti na Polhograjsko grnado

Foto Albert Sušnik

društvene novice

STANKO BEG

* 12. 10. 1912 † 7. 12. 1983

Stanko Beg je bil ustanovni član PD Ljutomer. Bil je vzor mladi generaciji planincev, saj je mladincem in pionirjem po šolah v občini Ljutomer rad predvajal barvne diapozitive in jih vzpodbujal za hojo v gore. V odboru PD je vrsto let opravljal funkcijo blagajnika, potem je bil tajnik.

Bil je odličen vodnik. Imel je bogate izkušnje, saj je kot Savinjecan prehodil mnoga pota v Savinjskih in Kamniških planinah. Tudi v društvu se je na tem področju odlikoval, saj je zbral okoli sebe vrsto odličnih vodnikov v gore. Bil je nanje ponosen. Stane je ljubil gore, saj je v 35 letih prehodil vse slovenske Alpe. Kljub temu, da so gore od Ljutomera precej oddaljene, je vsako leto ob dopustu te gore vestno obiskoval. Zelo rad je bral. Imel je bogato zbirko planinskih knjig, na Planinski vestnik pa je bil naročen do zadnjega. Lepo urejen je imel barvni slikovni material. Kot planinec je bil v Italiji, Svici in Avstriji in je tam obiskal številne vrhove.

Bil je tudi član UO Turističnega odbora Ljutomer, član Olepševalnega društva Ljutomer, član UO Fotokluba Ljutomer. Sodeloval je na razstavah s svojimi slikami in

diapozitivi. V PD Ljutomer je bil član UO. Za delo v planinstvu je dobil srebrni znak PZJ in bronasti znak PZS.

Stanko Ivanjšič

OB 80-LETNICI PLANINSKEGA DRUŠTVA IDRIJA

Idrija je v tako ozki kotlini, da je treba takoj pred pragom v strmino. Kamorkoli se hoče odpraviti Idriječan, mora v hrib. Tako je hote ali ne — planinec.

Okoli Idrije se dvigajo vrhovi do 1000 m. Najbližje so Kopalove planine, Hleviške planine, Gore in nekoliko nižja Tičnica. Pred vrati Idrije se začenja tudi Trnovski gozd z najvišjim vrhom Golaki, 1496 m. To je tudi najvišji vrh na Idrijskem, vsaj severovzhodno pobočje, jugozahodno je že ajdovsko področje. Lepotam Trnovskega gozda je že v davni preteklosti pel slavospeve Anglež Walter Poppe, ki je okoli leta 1660 obiskal Idrijo. Ta je še danes raj za lovce, raziskovalce, botanike in planince.

Najbližji vrhovi so privlačni za najmlajše planince pa tudi za starejše, ki ne zmorejo več višjih gora.

Ta zanimiva okolica Idrije je navduševala tuje botanike. Tu naj omenim Scopolija, Hacqueta, Freyerja in Fleischmanna, ki so živeli v Idriji v letih 1750—1850. Pestra planinska flora jih je vabila v okoliške hribe, kjer so odkrivali tudi druge lepote narave. O tem so tudi pisali ter tako odkrivali svet okrog Idrije tudi drugim. Zato lahko imenujemo te ljudi kot prve idrijske planince.

Druga dva začetnika organiziranega planinstva na Idrijskem sta bila Kadilnik in Globočnik. Že leta 1876 sta pri kmetu Medvedu na Javorniku vpeljala planinsko vpisno knjigo, se vanjo prva vpisala in priložila svoji fotografiji. Kaj je privabilo ta dva znana gorohodca na Javornik, da sta ga tako obeležila, je še danes odprto vprašanje. Še posebno, ker ni iz tistega časa nobenega takega primera v Sloveniji. To je najstarejša planinska vpisna knjiga, ki je še ohranjena. Sedaj jo hrani Arhiv v Idriji. Ta vpisna knjiga priča, da je od takrat obiskalo Javornik mnogo hribolazcev, med njimi tudi tujci.

Pot organiziranemu planinstvu v Idriji je zaoral dobrih deset let kasneje, kot je bilo ustanovljeno Slovensko planinsko društvo, Makso Pirnat, profesor na idrijski realki. Okrog sebe je zbral nekaj ljubiteljev narave in jih navdušil za ustanovitev podružnice SPD. Ti so bili predvsem iz vrst meščanstva. Pridružili so se jim še nekateri iz teh slojev, čeprav niso bili vneti planinci. Rudarji so ostali daleč ob strani. Dne 11. januarja 1904 je bil ustanovni shod idrijske podružnice SPD, ki je ob ustanovitvi štela 42 članov. Prvi občni zbor je bil 9. aprila 1904. Sprožil je zamisel za gradnjo planinske koče na Javorniku. Preveč bi bilo govoriti o obsežnih pripravah za gradnjo, saj je bil za takratne čase Javornik daleč od Idrije. Tudi s prevozom materiala za kočo so bile težave, saj je zadnje hišo povezoval le slab kolovoz.

»Končno je prišel 4. avgust 1907. Velika trobojnica na Vrhju Javornika in pokanje možnarjev so naznanjali velik praznik idrijskih planincev: otvoritev Pimatove koče na Javorniku!« je takrat zapisal kronist.

Idrijska podružnica SPD je do I. svetovne vojne marljivo markirala poti v okoliške kraje in hribe. Proslavila je tudi desetletnico obstoja, vsako nadaljnjo dejavnost pa je preprečila vojna.

Po vojni je planinstvo spet oživel, toda le za kratko dobo. Z italijansko okupacijo so bile že tako slabe korenine organiziranega planinstva spodrezane. 24. januarja 1924 je bil zadnji občni zbor SPD v Idriji. Leta 1925 pa je bila, kot vsa ostala društva, ukinjena tudi planinska organizacija. Zadnji predsednik je bil Franc Vidmar, tajnik pa Lado Božič, ki je umrl pred nekaj leti. Onemogočeni so bili tudi izleti; stavbe in drug inventar društva pa so propadle.

Planinska misel pa ni zamrla in je po osvoboditvi še krepkeje zaživela. Starih, nekoč aktivnih planincev, je ostalo zelo malo. Nekateri so pomrli ali padli na bojiščih II. svetovne vojne, drugi so odšli po svetu ali pa so ostareli, da ni bilo več mogoče računati nanje. Vendar so ponovno ustanovili društvo. Sprva je delovalo v okviru Fizkulturne zveze. Planinstvo so prevzeli v roke mlajši ljudje, polni zagona in navdušenja. Že leta 1946, še pred priključitvijo Primorske k matični domovini Jugoslaviji, je bilo ustanovljeno planinsko društvo. Članstvo je ob ustanovitvi štelo 53 planincev, v letu 1950 pa je naraslo čez tisoč. Množičnost ni vedno zrcalo dejavnosti, zato je to število precej upadlo, saj so bili takratni planinci starejši ljudje, mladih članov pa je bilo malo.

Zgodovina se ponavlja. Po 44. letih je bila spet prva misel novooživljenega društva, da zgradi novo planinsko kočo na Javorniku kajti stara Pirnatova koča je bila potrebna nove. Pred popolnim uničenjem jo je obvaroval kmet Medved, ki je v njej imel spravljeno seno.

Leta 1948 so se pričele priprave za gradnjo koče na Javorniku. Tudi tokrat so gradnje spremljale velike, danes skoraj nerazumljive težave. Ni bilo denarja, težko je bilo dobiti material. Gradnja je kljub temu napredovala, predvsem s prostovoljnim delom. Člani društva so, kljub oddaljenosti, izkoristili vsak prosti dan za delo pri gradnji koče. Dne 20. julija 1952 so, ob veliki udeležbi planincev iz idrijske in vipavske doline, slovesno odprli novo planinsko kočo na Javorniku. Ob tej priložnosti so na pročelju koče odkrili spominsko ploščo borcem 3. bataljona Gradnikove brigade, ki so padli v bližini koče. Napako je napravilo PD Idrija pri lokaciji koče, kakor tudi pri načrtih zanjo. Koča je naglo razpadala. Pred nekaj leti pa so jo idrijski planinci temeljito obnovili. Imenovali so jo Pimatova koča.

Ko je bila koča na Javorniku dograjena, so se že pričele priprave za gradnjo koče

na Hlevišah. Čeprav je bilo v blagajni društva le 80 000 din, so se pripravili na gradnjo. Lokacija koč je bila dobro izbrana, pa tudi načrt. Z dobro voljo in požrtvovalnostjo članov društva, ob pomoči rudnika živega srebra in Gozdne uprave v Idriji, so kočo pričeli graditi 1953. leta. Tudi tu je bilo obilo težav. Do gradbišča ni bilo nikake poti. Ves gradbeni material so planinci zvelikli ročno po žičnici iz globoke doline.

Dne 19. junija 1955 so Kočo na Hlevišah slovesno odprli. Slovesnosti je prisostvovala vsaj polovica za hojo sposobnih Idriječanov. Obenem z gradnjo koč, so urejali tudi zavetišče na Sivki, ki so ga potem opustili, in zavetišče na Jelenku. Sedanja oskrbnica je kupila opuščeno stavbo, jo preuredila, opremilo pa jo je PD Idrija.

Z dograditvijo postojank so nastale težave z oskrbniki. Vendar je zdaj problem le na Javorniku, kjer je oskrbnica ostarela in še komaj zmore oskrbovati koč.

Leta 1959 je odbor PD dal pobudo za preureditev Blažkove hiše na Vojskem v planinsko zavetišče. Oskrbovanje in vzdrževanje je bilo preveliko breme za PD. Stavbo je prevzela delovna organizacija IMP iz Idrije. Planinci lahko dobijo v tem domu oskrbo. Turizem pa na Vojskem ni zaživel.

Planinci so v zadnjih letih nekoliko razširili in prenovili koč na Hlevišah in tako je vsaj za nekaj časa gradnja zaključena. Seveda pa vzame veliko časa tudi vzdrževanje in oskrbovanje treh postojank, ki jih ima zdaj PD Idrija.

Kljub tako obsežni gradnji pa člani PD Idrija niso zanemarjali drugega dela. Markirali so poti v okoliške hribe ter Slovensko planinsko pot. Pred štirimi leti tudi Idrijsko cerkljansko planinsko pot. V gore odhajajo v večjih in manjših skupinah. Ni redko, ko z avtobusne postaje v Idriji odpeljejo trije avtobusi z mladimi in starejšimi planinci. Zadnja leta so zelo priljubljeni skupinski pohodi na domače vrhove, med temi tudi spominski v kraje s spominskimi obeležji. Največji poudarek posvečajo spominskemu pohodu na Javornik nad Črnim vrhom, ki se ga udeležijo tudi planinci iz oddaljenih krajev — tudi iz Hrvaške.

Posebno skrb posvečajo vzgoji mladih planincev. Že v otroških vrtcih in potem v osnovnih šolah so nekateri vzgojitelji pri vzgoji mladih planincev izredno požrtvovalni. Mlajši in tudi starejši mladinci dosegajo velike uspehe na orientacijskih pohodih, ki se jih udeležujejo tudi v zveznem merilu.

Aktivni so tudi alpinisti, saj imajo za seboj dosti prvenstvenih vzponov, bili so na vrhovih v Andih in v himalajski odpravi.

Za aktivnost je društvo Idrija prejelo več priznanj, med temi tudi priznanje OF. Prav tako je priznanja prejelo tudi več članov PD Idrija.

Planinsko društvo Idrija praznuje letos 80-letnico. Ta jubilej bo proslavilo tudi tako, da bodo razvili prapor.

Janez Jeram

varstvo narave

GRADNJA ŽIČNIC SE NADALJUJE, JIH BODO ZDAJ SPELJALI TUDI NA DOSLEJ OBVAROVANA PODROČJA?

Vedno več znanstvenikov pa tudi kritičnih turističnih izvedencev in ljubiteljev narave svari pred razprodajo alpske narave. Toda kljub vsem dosedanjim spoznanjem se zažirajo v gorske gozdove vedno nove preseke za gondolske in sedežne žičnice in vlečnice. Tako je predsednik zahodnonemškega naravovarstvenega združenja prof. dr. Wolfgang Engelhardt že pred tremi leti zapisal: »Ena izmed zadnjih velikih pokrajin v Evropi, kjer je narava še kolikor toliko nedotaknjena, so Alpe. Zato jih je take tudi treba ohraniti!«

Vsekakor utemeljena zahteva, kajti vsak obiskovalec in domačin more zlahka ugotoviti, kako iz leta v leto tudi v Alpah betonirajo, asfaltirajo planirajo in arondirajo. Prav zadnja tukja je zdaj v veliki modi, saj zveni izvedensko, ima težo in naj bi zbujala zaupanje.

Pri tem pomeni beseda arondacija le zaokrožitev ali povezavo posesti. Raba te besede v alpskem prostoru je torej čista predrznost, saj gre v večini primerov za nadaljevanje tistega, kar počenjajo že več kot 30 let. Danes prevaža turistične množice na občutljiva višinska področja v Alpah že več kot 13 000 žičnic in sedežnic. Samo v nemškem delu, ta obsega bore 3 % vsega alpskega področja, deluje 49 gondolskih in 86 sedežnih žičnic ter 1590 vlečnic, načrtujejo pa še kar nove.

Ves nemški alpski prostor je zajet v »alpskem načrtu«, ki predpisuje različne uporabne stopnje. Na področjih, ki so uvrščena v »mirovalno cono C«, bi ne smeli graditi nobenih novih turističnih objektov. Toda v oktobru 1983 se je razvedelo, da so se proti temu pregrešili celo na pobočjih Zugspitze z gradnjo dvojne sedežnice. Druga sedežnica v Brunntalu pa je bila zgrajena na področju, ki ga alpski načrt uvršča v cono B, kjer so posegi v naravo možni le »pogojno«.

Značilno je, da določila alpskega načrta skoraj niso bila kršena v zadnjih desetletjih, kar so tudi omenjali kot zgled in uspeh za vse Alpe. Zato ni čudno, če se je ob obih omenjenih primerih prav zdaj razbesnela kar majhna vojna.

Seveda pa tam, kamor zakonodaja ni segla, tudi v nemškem delu Alp pogosto brezobzirno načrtujejo in gradijo. Posebno očitna postaja taka vnema na področju Berchtesgadna, kjer naj bi bile leta 1992 zimske olimpijske igre. Že zdaj prihaja tam do hudih sporov in celo spopadov, saj bo treba tudi za to prireditev žrtvovati na tisoče dreves. Da se bo temu v naslednjih letih pridružila še daljnosežna gradbena dejavnost, je pa tako ali tako jasno. Posebno hudo nadlogo pomenijo tudi korekturni posegi v strminah — v blstvu gre za razstreljevanja in zravnavanja strmih pobočij, ki naj bi jih naredili prijaznejše za tako imenovano družinsko smuko. Takih nasilnih posegov v naravo je najti povsod dovolj, večinoma pa so imeli kar hude posledice. Na poravnanih strminah so se začeli prožiti nevarni zemeljski plazovi, ki so v nekaj primerih že povzročili velikansko škodo.

Na nedavnem zborovanju bavarskih žičničarjev so se samovščno hvalili, da ne bi smelo več priti do pomembnejših posegov v naravo. Sicer pa imajo na Bavarskem 1400 gora, ki segajo več kot 1500 m v višino, od tega pa meri 450 vrhov več kot 2000 m. Ugotovili so namreč, da je velika večina izmed teh vrhov še nedotaknjena. Lepe besede — toda resničnost je žal že precej drugačna.

(Povzetelek po sestavku Hansa Herberta v »Alpin«, 12/1983.)

M. A.

VRT ZDRAVILNIH RASTLIN V ŽALCU

Narava ni neizčrpen vir zdravilnih rastlin. Mnoge vrste so prav zaradi pretiranega izkoriščanja redke ali ogrožene, če ne povsod, pa vsaj na nekaterih rastiščih.

Zlasti v svetu se je v zadnjih desetletjih močno razvilo gojenje zdravilnih rastlin ne samo po domačih vrtovih ali na manjših, poskusnih površinah, ampak nastajajo prave plantaže.

Z gojenjem varujemo naravna rastišča, pomagamo industriji, hkrati pa si zagotovimo tudi boljše drogo s standardno kakovostjo in vzgajamo take rastline, ki bodo vsebovale večje količine učinkovin.

V Sloveniji se je Inštitut za hmeljarstvo in pivovarstvo v Žalcu prvi začel načrtno znanstveno ukvarjati s pridelovanjem oziroma gojenjem zdravilnih rastlin. Leta 1976 so začeli ustvarjati trajen raziskovalni objekt, ki ga imenujejo Vrt zdravilnih rastlin. Začeli so skromno s 40 rastlinami, zdaj pa na njihovih gredicah raste že okrog 200 različnih vrst in kultivarjev (sort). V vrtu srečamo naše samonikle rastline, gojene vrste z vrtoev naših babic in mam in ne nazadnje tudi manj znane rastline iz tujih dežel. Šele z gojenjem namreč lahko ugotovimo, kako moramo z rastlinami ravnati, da bodo dobro uspemale, ugotovimo, koliko droge sploh lahko na ta način pridelamo in kakšne kakovosti je.

Posamezne rastline v vrtu so označene s tablico, na kateri je številka, latinsko in slovensko ime rastline, družina, ki ji pripada in uporabni zdravilnih del rastline.

V prvem delu vrta, kjer rastejo naše samonikle rastline, med drugimi lahko spoznamo navadni repinec, srčno moč, košutnik, zdravilno špajko, pelin, kolmež, volčjo česnjo, šentjanževko in tako naprej. Drugi del vrta pa je namenjen manj znanim rastlinam in takim, ki pri nas ne rastejo. Tako vidimo tujke iz Kitajske, Japonske, Argentine in Indije.

Gojenje je ena od najbolj učinkovitih oblik varovanja zdravilnih rastlin in njihovih rastišč.

Nada Praprotnik

iz planinske literature

REINHOLD MESSNER: NA MEJI SMRTI

23. knjiga iz zbirke »Domače in tuje gore«, založbe Obzorja, Maribor, prevod in beseda o avtorju France Vogelnik.

Govoriti o Reinholdu Messnerju je na videz preprosta zadeva. Ali pa ni to vendarle naloga z zahtevno obvezo, ki tiči v kompleksnosti in odgovornosti? *Kompleksnost* predvsem — pravilno predstaviti besedilo v pričujoči knjigi. Besedilo, ki je vse prej kot lahko za branje, saj zahteva popolno zbranost in analizo, premišljanje

in primerjanje, ne nazadnje dvome in kritiko; ki zahteva poznavanje osnovnih zakonitosti gorništvu ter njegovih moralnih in etičnih norm. *Odgovornost*, da bralec — predvsem mladi bralec — ne bi bil nepravilno poučen, da bo v knjigi našel samo neko od možnosti gledanja na alpinizem, čeprav je res, da je delo avtorsko že kar močno znanstveno analitično in na primerih preverjeno; da se bo bralec — gornik — znal na podlagi besedila tudi ozreti vase in v svoj odnos do gora, ki naj še naprej ostane le — njegov odnos,

morda poslej le obogaten z izkušnjami drugih; da bo bralec znal pravilno oceniti osebnost R. Messnerja, ki mu seveda, glede na njegova dejanja, upravičeno pripadata vsa čast in slava, vendar ne pove-ličevalno, ampak s treznim pogledom, kjer ne bo zaslepljenosti zavoljo tega fenomena, kjer ne bo hlapčevskega odobravanja, ampak samo dostojno priznanje, nič drugega. Le tako bo prevod knjige dosegel svoj namen.

Govoriti je treba torej najprej o Reinholdu Messnerju! Naj govori delo »Na meji smrti« samo. In naj govori kratka in jedrnata Vogelnikova beseda o avtorju. Začne se na 123. strani. Na strani 133 se konča, toda obrnimo list naprej in preletimo skozi Messnerjevo gorniško pot zadnjih let in načrte. In na strani 136 še seznam njegovih knjig. In bodi dovolj!

Sedaj pa se lotimo osnovne vsebine »Na meji smrti«. Osemnajst poglavij jo sestavlja skupaj z avtorjevo »Zahvalo«. Tu je še seznam uporabljenih literature ter priloga skic in fotografij. Skice oziroma risbe prikazujejo doživetja prvih gornških pionirjev; na fotografijah so mnogi znani gorniki (W. Bonatti, H. Buhl itd.), katerih izkustva je Messner uporabil pri svojem delu.

Kakor lahko preberemo na notranjem zavihku knjige, je R. Messner zbral svoje izkušnje in izkušnje mnogih gornikov, ki zadevajo okoliščine na meji smrti: vzpon na višino nad 8000 metrov brez dodatnega kisika in doživetje padca. Ali še drugače povedano, Messner raziskuje doživetje smrti in pri tem prihaja do raznih ugotovitev in vprašanj. Zastavil si je torej zahtevno nalogo, ki pa seveda še ne more biti s tem delom končana. Zatorej, kot pravi v »Zahvali«, bo vesel sleherne kritike in doživetja, ki bodo dopolnjevala pričujoče ugotovitve.

V uvodu nas avtor opozori, da v knjigi ne bo govor o vzponu na goro, ampak si bo prizadeval »navzdol«, v notranjost. Z drugimi besedami, prizadeval si bo prodreti v človeško psiho, v dušo.

Prvi dve poglavji govorita o vprašanju — »Smrtni pas, kaj je to?« ko najdemo še nekaj besed o R. Messnerju s pridevkom »Človek in Mount Everest«. Tu preberemo: »S tem, da se mu je poskus na Everestu posrečil (brez uporabe kisikove maske, op. avt.), je R. Messner očitno prizadel tabu... V srednjem veku bi ga sežgali kot čarovnika«. Tako je tedaj o njem pisal časopis »Ekspresso«.

V odstavkih bomo v nadaljevanju spregovorili o posameznih poglavjih.

S tretjim poglavjem Messner pravzaprav šele »začenja«. Sprašuje se, če je gornišтво — bolezen. In pravi: »Tem vprašanjem sem hotel priti do dna. Tako je nastala ta knjiga.« In še, da nikoli ni padel, bil pa je blizu smrti in prav te izkušnje so mu bile v pobudo za pisanje.

»Mejno območje — povečana razsežnost bivanja«. Messner govori o svojem prvem vzponu na Nanga Parbat, ko je v plazu izgubil brata, in kjer se je soočil s strahom in mu je bila smrt za petami; vdal se je v usodo, a je preživel in smrt ima sedaj zanj nov pomen. Dodaja, da bi s to knjigo rad opozoril, da je nad običajnim gornškim življenjem še mnogo globljega... in da ima le malokdo srečo, da doživi udarec, ob katerem se zave svojega jaza.

»Kaj doživlja plezalec med smrtnim padcem? Kaj občuti ponosrečenec, ko se nenadoma znajde v zadnjih sekundah življenja?« O tem je govor pod naslovom »Padec — subjektivno lepa smrt«, ko dobi besedo »smrti zapisani«, ki so čudežno preživeli in sedaj pripovedujejo o svojih občutkih na meji smrti.

»Hrepenenje po smrti — neugasljiva želja po smrtni nevarnosti«. Tukaj dobijo besedo alpinisti druge polovice minulega stoletja. Messner pa v uvodu tudi pravi: »Kdor se ne boji smrti, še daleč ne hrepeni po njej in nikakor ni morebitni samomorilec.«

»Gornik, ki je pri plezanju v skali in v ledu z vsem svojim bitjem zvezan z goro, pozna nevarnosti in mora računati z nesrečo; pripravljenost na nesrečo je v določeni meri — večidel nezavedno — zmeraj navzoča. Zato gornik drugače obravnava svoj padec kot človek, katerega nesreča »doleti«. Padec lahko sega v čisto drugačne globine doživljanja, odpre lahko povsem druge plasti njegovega duševnega bitja kot navadna nesreča na cesti...« Tako Messner v poglavju »Padec kot doživetje — Klausu Mohrmanna drugi jaz«, ko se enači s tem plezalcem vse do sklepa, ko trdi, da je gornišтво lahko bolezen.

REINHOLD MESSNER

NA MEJI SMRTI

»Padec — je smrt moč odvrniti ali ne?« Zanimivo poglavje, znova zapolnjeno z izkušnjami drugih. Izpišimo nekaj stavkov: »Temeljni razložek pri doživljanju padca je v tem, ali padajoči verjame, da je smrt moč odvrniti ali ne.« Kadar plezalec omahne v prazno, pomeni to smrtno nevarnost, katere nikakor ne moremo odvrniti! Kadar pa odleti zavarovan plezalec: smrtno nevarnost, ki jo moramo vsekar odvrniti!« »Zaman sem pa iskal doživetje, v katerem padajoči vidi pred seboj vse svoje življenje. Vendar to drži, kakor vem iz pripovedi svojih dveh prijateljev. Še iz naslednjega poglavja »Preživeli — primeri ekstremnih padcev« nekaj misli: »Padec v nič — padel sem kratko malo v prazno — lahko zbudi olajšanje, vendar to ni nujno, in kdor se je naučil umirati, živi lažje, pogumneje.« »Nenadoma pa je v meni vriskalo od veselja, da sem rešen, od občutka ponosa, da sem se sam rešil. Ko se je zjutraj zvasitalo, sem pospravil kočo ter z radostnim srcem sestopal v svoj nanovo osvojeni svet, k ljudem v zatohlih dolinah.« »Med padcem sem bil v pravem pomenu besede »zunaj sebe.« »Dejal bi, da sem okrog 200 metrov padca doživel zavestno. Občutil bolečino. Nobena neposrednega strahu pred smrtjo nisem čutil, bal sem se le, da bom tresčil.« »Spremeniti nisem mogel ničesar več. Moral sem se vdati v usodo. Ko bi me le prijatelj zadržal, sem še pomislil.« »Vizionarnost — stopnjevana možnost občutenja in videnja v gorah.« Pod tem naslovom Messner pravi: »Ob pogledu na vrh Everesta preko Nuptsejevega grebena se me polasti občutek, da pripadam svetu... Pri tem je mejno območje zelo relativno. Nekateri ga doživljajo med pohajkovanjem po Dolomitih, drugi pa šele v smrtnem pasu Nanga Parbata.« »Ne preziram nevarnosti, vendar pa prostovoljna smrt v mejnem območju smrti po mojem nikakor ni mogoča,« piše Messner v uvodu naslednjega poglavja »Prostovoljna smrt — o hotenem samomoru v steni.« V nadaljevanju tokrat uporabi še misli E. G. Lammerja: »Kdor je naveličan življenja, naj se odpravi na resnejšo gorsko turo, skraja po prijetni, spravljivi samoti v dolini, nato pa se spričo brezčasne neznanskosti tega višavja zave, kako nepomembno je njegovo bitje in kako neznan je vse njegovo trpljenje in vse skrbi, in zdaj naj pravzaprav stopi na nevarno pot: ves osupel bo na svoji koži izkusil, kako se v njem z naraščajočim viharjem prebujajo veselje do življenja in kako se, medtem ko se bojuje in brani, množijo vedno nove zaloge njegovih telesnih

in duševnih moči, samo da ne bi umrl. Športni plezalec je duševno nasprotje samomorilca.«

»Pogrešana — mrtva Angleža pripovedujeta o vrhu Everesta.« Razmišljanja avtorja o pogrešanima Malloryjem in Irvinom, ki sta izginila med odpravo na Everest l. 1924 in pustila za seboj odprto vprašanje: Sta bila na vrhu?

Naslednji zapis govori o vtisih na visokih gorah. Za uvod po naslovu »Smrtni pas — tobakovi nasadi na Nanga Parbatu«, Messner uporabi misli T. Kinshoferja: »Ko preči snežišče v kotanji proti severu, se mu odpne dereza — moral bi jo bil zopet pritrditi — vendar se spotika naprej v prepričanju, da hodi po tobakovih nasadih: višina mu je popolnoma zmedla čute.« Dovolj razumljiv stavek: o kakšnih vtisih govori poglavje.

»Nirvana — kakor v kyotskem skalnjaku.« Razmišljanja o občutenjih na gori. Samo tale avtorjev stavek za ilustracijo poglavja: »Na vrhu sem precej pogosto doživel neko drugo praznoto, ki se je polastila vsega mojega bitja.«

Zapis o vrsti neizvirnih predstav o gorništvu, ki so bile skozi dobrih sto let splošno razširjene. Veliko rožnate jutranje zarje in prekipeljavice sreče, toda prav malo osebnih občutij, pravi Messner pod naslovom »Gorski kič — med grobom in vrhom«.

»Natural high — v nasprotju z omamo ob uživanju drog« Poglavja, kjer zasledimo razmišljanja našega Franceta Avčina. Navedimo nekaj njegovih misli: »gore in njihova nevarnost kot duševna potreba.« Avčin tukaj navaja še Kugyja: »Smrt v gorah ni junaštvo, amok neumnost.« In sam nadaljuje: »Vendar je pijanim in blaznim prizaneseno. In mar v alpinizmu ni opoja?«, ter na koncu svojega še pravi: »Ni je hujše gorske bolezni, kot je pomanjkanje gora.« Messner ga dopolnjuje: »Isto velja za narkomane. Torej je gorništvu bolezen. Kopnenje — hlepenje — strast, brez katerega ni obstanka.« In se sprašuje: Narkomani se tudi spričo očitne smrtne nevarnosti ne morejo odvdati fiksanja. Kaj velja isto tudi za gornike?«

Še zadnje poglavje »Samotna tura — v iskanju resničnega jaza.« Še tokrat misel iz teksta: »V gorništvu so, kakor je razvidno iz številnih primerov, ki sem jih zbral, možne temeljne eksistenčne izkušnje, in zato so gore pokrajina, ki je kakor ustvarjena za samotno turo. Da je v njih mogoče spoznati samega sebe, to vedo alpinisti že dobrih sto let...«

Milan Vošank

DARILO ZA PLANINSKI VESTNIK

14 planincev iz Amerike je pod vodstvom Edwarda B. Garveya zbralo 2680 dinarjev in 137,5 dolarjev in jih darovalo Planinskemu vestniku oziroma Planinski zvezi Slovenije. Prisrčna hvala!

Čeprav bi lahko s Platonom in še s kakšnim sodobnim filozofom rekli, da je resnica o resnici v tem, da ni resnice o resnici, pa človek mimo resnice ne more. Zato tudi sam ne morem mimo »Resnice o resnici«, ki jo je v 18. številki AR prispeval (pripisal) Bine Mlač. Mimo resnice o resnici, ki pravi, da je informiranje o prostem plezanju (Mlač ga pomlaja do novorojenčkovega statusa) ničevno, saj potuje mimo sredstev javnega obveščanja, še posebej Planinskega vestnika, in prav zaradi tega povzroča kopico nesporazumov, odklanjanj, nerazumevanj. O tem torej govori omenjeni uvodnik, sicer pa je Bine Mlač, v duetu z ženo Nado, tudi avtor naslednjega prispevka, osemnajstega dela serije o velikih pionirskih Alp, nadaljevanja lotil Igor Radovič in navrgel vrsto lastnih izkustvenih ugotovitev, nekajkrat pa je svoje, sicer nevtralistično pisanje polemično priostril, posebej tam, ko je vse tiste, ki alpinizmu odrekajo značilnost kulturnega pojava, spomnil na Prešernovega »Apela« in onega kopitnega moža, ki je veliko vedel o obuvalu, nič pa o lepoti zaobljene nožice. Seveda se s tem kopitarjem, ki naj sodi le čevlje, da marsikoga na lahek in pospešen način odpraviti, če je le-ta, ki se vtika v posvečenost lopega, res zgolj kopitar, težave pa se porode takrat, ko za kopitarji stoje tudi Kopitarji in ko se izkaže, da že Prešernova bodica, namenjena slovitemu jezikoslovcu, ni bila najbolj posrečeno uperjena.

Kakšen je Radovičev dokaz zoper vse, ki si drznejo pripisovati alpinizmu značilnost vrhunskega športa, odvzemajo pa mu bistvene značilnosti kulturnega pojava? Pravzaprav nenavaden, saj piše, da se ti oporečniki kulturnega v alpinizmu sklicujejo na uspehe, ki jih je alpinizem dosegel v svojem športnem delu(?). Potem pa pravi, da so v alpinizmu, tako kot tudi drugje, izjeme in da je pač soditi neki pojav na temelju posameznih primerov nedopustno, če seveda niso ti posamezniki resnično reprezentančni. Doslej sem bil prepričan, da je sleherni vrhunski uspeh (naj bo umetniški, znanstveni ali športni) resnično reprezentančen in da prav kot tak opredeljuje celotno tisto področje, iz katerega se je izoblikoval. Kajti težko bi se sprijaznil z mnenjem, da je alpinizem šport le, kadar govorimo o Everestu, Lotseju,

Daulagiriju, Fitz Royu, Yosemiteh itd., torej takrat, ko gre za vrhunske dosežke, gibanju nasploh pa hkrati pripisujemo povsem neko drugo vsebino in drugačno značajskost. Dalje: z veseljem bi pritrđil Radoviču, da so tudi športni uspehi v alpinizmu rezultati razvojnih zakonitosti, toda dodati moram, da te razvojne zakonitosti veljajo za sleherni šport, ki se z njim ukvarja človek, a še nisem slišal, denimo, smučarskega ali gimnastičnega ideologa, kako zavrača vse tiste nerazumevajoče tipe, ki tema gibanjema pripisujejo športni značaj.

Radovič takole zaključuje svojo argumentacijo: »Osnovna gibala in vsebina alpinizma kot pojava pa verjetno ostajajo nespremenjena (torej kulturna, op. M. K.). Pa morda tudi zato lahko sklenemo to razmišljanje z ugotovitvijo, da alpinizem še vedno, danes morda še bolj kot nekdanj, omogoča uresničevanje človeškemu rodu lastnih zmognosti in tudi zato še vedno ostaja kulturno stremljenje sodobnega človeka — če nam kulturno poleg slikanja, pisanja, itd., pomeni tudi in predvsem težnjo k razvoju, ustvarjalni dejavnosti — samoustvarjanju — in težnjo k novim, boljšim vrednotam.« Seveda je najlaže takrat, ko zajamemo na široko, strpamo v neko definicijo najbolj splošne predpostavke in ugotovimo, da je zemlja vesoljsko telo, ker je pač del vesolja. Ker alpinizem uresničuje človekove zmognosti, je kulturni pojav. Toda, mar le alpinizem? Kaj pa ostali športi? Kaj pa ostale človekove dejavnosti?

Morda je, glede na to Radovičovo pojmovanje res vse človekovo teženje k razvoju, k ustvarjalni dejavnosti, k novim, boljšim vrednotam — morda je res vse to kultura, toda s takšnim posploševanjem bi dosegli le tisto stopnjo, na kateri so zamegljena prav vsa razmerja znotraj človekove »praxis«, kateri nasprotje je »theoria«, v njej sami pa se cepita dve veličastni področji: »tehne« na eni strani in »poiesis« na drugi. Tako so razmišljali že stari Grki, sicer izrazito kulturno in športno ljudstvo in svoje bogove častili na Olimpu, umetnike na Parnasu, športnike pa v Olympiji. Zato bi nam tudi danes ne bilo odveč nekoliko več doslednosti in metodičnosti.

Seveda je slovenskemu alpinizmu kultura imanentna, saj se je rodil kot ideja v razsvetljenskem (znanstvenem in umetniškem) krogu poznega 18. stoletja, vendar se potem že kmalu po I. svetovni vojni začel razvijati v onega najbolj elegantnih in celostnih športov ter končno prav na tem športnem področju dosegel izjemno afirmacijo tudi v svetovnem merilu. Zakaj naj bi mu potem odrekli to njegovo, do vrhunskega dognano vsebino in bistvo? Tega Radovič ne razloži, tako kot tudi nič konkretnega ne pove o vsebini oporekanj alpinizmu kot kulturnemu pojavu.

ALPINIZEM DANES IN JUTRI?

Najbolj sloveči vrhunski plezalci Francije, Italije in Švice so se sestali med filmskim festivalom v Les Diableretsu, da bi se pogovorili o temi v naslovu. Kljub napovedani širini so se omejili predvsem na plezalska tekmovanja. To so utemeljevali s tem, ker da se je neznansko povečala poraba časa za trening. Takšno plezalstvo namreč zahteva vsega človeka, če že hočemo biti med izbranci — to pa pomeni poklic! Od tod seveda ni daleč do razmišljanja — če se že merimo z drugimi, če primerjamo svoje sposobnosti na tekmovanjih, bi vse to moralo vsaj nekaj primakniti k življenjskim stroškom!

Danes gre pri takšnih tekmovanjih predvsem za to, kdo jih bo prirejal in po kakšnih pravilih bodo tekmovanja potekala. Manj pomembno je, če taka tekmovanja načelno odklanjamo, ali jih celo izključujemo iz naše dejavnosti.

Čeprav sodoben razvoj pogosto zahteva določeno specializacijo, se kaže pri nekaterih vrhunskih plezalcih znova nekakšno vračanje v visoke gore. Pri tem seveda prenašajo nove plezalske oblike in tehnike tudi v sloveča alpska ostenja. Tako lahko ugotovimo, da je znova v ospredju iskanje neposrednega stika z naravo, kot je to bilo nekoč. Sicer pa radi pozabljamo, da tudi tisti, ki se omejujejo na skale v tako imenovanih plezalskih vrtovih, sončne predalpske smeri ali celo za plezanje po stolpnih (boulderji), utegnejo enako

pristno doživljati naravo kot pravi alpinist med visokogorsko plezarijo. Če torej navdušeni prosti plezalci opozarjajo, da je njihov način plezanja razumeti kot del planinstva ali alpinizma, bi morali to resno in pravzaprav z veseljem upoštevati. Naša naloga je gotovo v tem, da vse, kar je povezujočega, pospešujemo, in vse tisto, kar ločuje, skušamo premostiti z razumevanjem in toleranco.

Marsikomu se zdi tekmovalno plezalstvo še vedno nekam tuje, saj ga je res komaj mogoče spraviti v sklad s tradicionalno podobo planinstva. Celo med vrhunskimi ekstremisti jih je nekaj, ki se ne ogrevajo za tekmovanja. S tem pa seveda še ne bo mogoče zatreti tekmovalnih pobud ali preprečiti vse pogostejših tekmovanj. V tej zvezi se je celo pojavila misel, da bi konstruirali posebej za to prirejane stene, ker da bi bilo le tako mogoče objektivno ocenjevati težavnost, slog in plezalčeve sposobnosti.

Alli bi se torej res kazalo odreči plezalskim tekmovanjem? Bi ne bilo bolje, če bi vse različne inačice obstajale druga ob drugi in se še naprej razvijale? Na koncu le še vprašanje: se sploh splača, da toliko govorimo o plezalskih tekmovanjih — ko pa se jih udeležuje zanemarljivo majhna manjšina? Vsekakor da! Pač ne gre pozabiti, da so vedno le vrhunski dosežki tisti, s katerimi se določena športna zvrst prezentira v očeh javnosti.

(Povzetek iz švicarske revije »Die Alpen«, 11/1983).

M. A

razgled po svetu

ČE ŽE PLEZANJE PUŠČA SLEDOVE — ALI NAJ OSTAJO SLEDOVI TUDI ZA PLEZALCI?

Prepoved plezanja v južnofrancoskem Buouxu, ki so jo izrekli lani, je povzročila med plezalci mnogo hude krvi. Mar naj eno najlepših plezalskih področij v Evropi ostane za plezanje vedno zaprto?

Vsa čast temu razburjenju, toda ali ne bi kazalo razmisliti tudi o razlogih, ki so botrovali tej prepovedi? Že stoletja, žive domačini mirno v masivu Luberon, preživljajo pa se z rejo ovac in s skromnim kmetijstvom. V zadnjih dveh letih pa je tu pravi pekel. Na stotine skalnih »obsedencev« se zbira tu ob koncu tedna, ob praznikih pa celo na tisoče, ki menijo, da pripada Buoux povsem in samo njim.

Po velikonočnih praznikih lani je vsa ta plezalska nadloga, skupaj z avtomobili in

šotori, sicer spet izginila, toda to, kar je pustila za seboj, je res bodlo v oči — konzervne doze zataknjene v skalne razpoke, plastične vrečke v grmovju, ob vstopih v smeri pa neprijetni duhovi, ki so vzbujali asociacije na kolodvorska stranišča.

Je to res potrebno, se sprašuje komentator v januarski številki revije »Alpin«. Naša plezalska področja, nadaljuje avtor, bodisi da so v sredogorju, bodisi v Alpah, so dragocena in jih potrebujemo. Samo po sebi pa je umevno, da vsakdo po kosilu pospravi za seboj mizo in pomije posodo. Tudi pri plezanju bi se radi ugodno počutili, zato bi morali zaklade naših plezalskih področij obravnavati kot resnične dragocenosti, preden bi jih sami uničili in preden bi nam prepovedi z višjega mesta onemogočile, da se tam športno udejstvujemo. S protiatomskimi nalepkami na avtomobilih in šali, namotanimi okrog

vratu se še nismo uvrstili med aktivne zaščitnike okolja. Plezanje že samo po sebi pušča za seboj sledove — kline, zlizane prijeme, magnezijo, zagozde in drugo. Toda ali naj puščajo za seboj sledove tudi plezalci? Skupaj z vrvojo, klini in zagozdami pospravimo v prihodnje za seboj v nahrbtnik tudi odpadke pa naj jih bo še tako malo. Ne pozabimo: naše plezalne stene so resnično dragocene.

(Povzeto po Alpinu številka 1/84.)

Z. Z.

MEDNARODNA POT PRIJATELJSTVA EB

28. maja lani so na wartburškem gradu pri Eisenachu v NDR slovesno odprli novo, 2690 km dolgo mednarodno planinsko pot, ki gre po ozemlju NDR, Češkoslovaške, Poljske in Madžarske od Eisenacha do Budimpešte. Označena je s posebnimi markacijami, preglednimi kartami in kontrolnimi točkami. Za 300 km prehojene poti na ozemlju ene od držav podelijo po posebnih pravilih spominsko značko 1., 2. ali 3. reda, za celotno prehojeno pot pa značko 4. reda.

Pot se začne na gradu Wartburg pri Eisenachu in gre na Grosser Inselberg (916 m) v Tirinškem gozdu, od tam čez pogorje po slemenski poti, imenovani Rennsteig do smučarskega središča Oberhof, prečka pokrajino Vogtland do Kilngenthala in se vzpne preko Rudogorja do Saške Švice, znamenite pokrajine s peščenjakovimi

stolpi in do mejnega prehoda Hřenský. Na Češkem prečka Lužiško (najvišji vrh Ještěde, 1012 m) in Jizersko hribovje ter na mejnem prehodu Harrachov preide na poljsko ozemlje. Gre skozi poljski del Krkonošev, se spusti do mesta Kamienna Góra, se spet vzpne na Sněžnik Kłodzky in se pri mejnem prehodu Lichkov vrne na Češko. Preko Velikega (najvišji vrh Praděd, 1491 m) in Nizkega Jesenika, Oderskih vrhov in Moravsko-šlezijjskih Beskidov se dvigne na slome Velikega Javornika (1071 m). Sledi sestop v dolino Vaha, gre skozi mestece Rajec, se vzpne na slome Lúčanske Male Fatre (Vel'ky Krivan, 1709 m, najvišja točka poti). Z Male Fatre preide pot na Oravsko Maguro in preko mejnega prehoda Suche hory spet na poljsko stran, obide Visoke Tatry, pri Zakopanah zavije v Nizke Beskide ter se preko Krynice in Barwinka vrne na Slovaško. Tu prečka Laborecko in Ondavsko gričevje in se čez pogorje Čergov spusti v Prešov. Od tam se vzpne v Slansko hribovje (najvišji vrh Šimonka, 1092 m), zavije proti jugu do jezera Izra, prečka Zemplinsko hribovje in pri Slovaškem Novem mestu preide na madžarsko ozemlje. Prečka madžarski del Zemplinskega hribovja, kraški svet okrog Aggteleka, pogorja Bükk, Matra, Cserhát in Börzsony, se spusti k Donavi in preko Budimskih hribov doseže Budimpešto.

(Pripredba po reviji Krásy Slovenska, 9/83.)

Karel Natek

na kratko ...

PRIVLAČNA RAZSTAVA

Ob otvoritvi nove jeklolivarne v Litostroju v Ljubljani, so za planince in druge ljubitelje narave odprli zanimivo razstavo na temo »Planinstvo, narava in kulturna dediščina«. Razstavili so nagrajene fotografije, ki so jih dobili na razpis junija meseca. Vsega skupaj je bilo 63 fotografij. Razstavo so še popestrili s kratkimi mislimi udeležencev, predvsem mladih z natečaja »Človekov odnos do okolja«, ki ga je leta 1982 razpisala kulturna komisija pri konferenci sindikata Litostroja.

SKUPINA »HOJEVCEV« NA TRIGLAVU

Štirinajst planincev delovnega kolektiva »Hoja« Ljubljana je avgusta (1983) bila na vrhu Triglavu. Mnogim se je tako skrta želja končno uresničila. Prespali so v koči Planika skupaj s planinci iz Podpeči — Preserja in Jesenic. Vsi, ki so bili prvič na Triglavu, so doživeli krst.

VEČ KOT 3000 ZNAKOV »CICIBAN PLANINEC«

Mladinska komisija Planinske zveze Slovenije je ob pomoči mladinskega odseka PD PTT Ljubljana pripravila novembra seminar za vodje akcije »ciciban planinec«. Med 50 udeleženci so bili v glavnem mladinski vodniki in vzgojiteljice iz vse Slovenije.

Od leta 1976, ko je mladinska komisija začela akcijo, je bilo podeljenih kar 18 818 našitkov in 3466 znakov »ciciban planinec«. Po osmih izletih dobijo cicibani našitek, po enajstih pa znak oziroma značko.

MISEL

Marsikomu so gore mrtve in vsestransko ljubi večno gibajoče se morje; spet drugi se ne more spriznati s takšnim stalnim nemirom in se vrača v veličastno območje gora.

(Bocklin)

INŠTITUT ZA GEODEZIJO IN FOTOGRAMETRIJO

FAKULTETE AGG, LJUBLJANA, P. O., 61 0000 LJUBLJANA, JAMOVA 2
institute for geodesy and photogrammetry at the faculty for civil engineering

Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo FAGG Ljubljana si je v svojem več kot 30-letnem delovanju pridobil bogate izkušnje pri raziskovalnem, strokovnem in konzultantskem delu na področjih geodezije, fotogrametrije in kartografije in je izvajal zlasti naslednja dela:

— izdelava in tisk kart

- planinske, turistične in avtokarte,
- občinske upravne in planerske karte,
- mestni načrti, karte turističnih centrov in območij,
- karte regij in republike za upravne in druge namene;

— fotogrametrična snemanja in izdelava načrtov v specialnih pogojih

- snemanje strmih gorskih pobočij in sotesk pri gradnji in kontroli žižnic, mostov, hidrocentral in drugih objektov,
- snemanje umetnih strmin pri zemeljskih delih, kamnolomih, peskokopih,
- snemanje arhitekturnih posebnosti kulturnih spomenikov in drugih objektov,
- hitro zagotavljanje fotogrametričnih načrtov z ortofotopostopkom;

— geodetska dela

- za potrebe inženirske geodezije pri gradnji zahtevnih objektov, žičnic, mostov, tunelov in podobno,
- v zvezi z izdelavo vseh vrst načrtov;

— druga dela, kot so

- reproduksijska fotografija,
- kopiranje in razmnoževanje,
- reprodukcija in tisk publikacij.

Planinski javnosti so posebno znane naše karte:

- JULIJSKE ALPE — VZHOD
- JULIJSKE ALPE — ZAHOD
- TRIGLAVSKI NARODNI PARK
- POHORJE — VZHODNI DEL
- KOZJAK

Vsem planincem želimo uspešno planinsko sezono 1984 in varno hojo in plezanje v gorah.

PLANINSKA ZVEZA SLOVENIJE: 61000 LJUBLJANA, DVORŽAKOVA 9

Vam rudi:

Zemljevid:		
1. Julijske Alpe – Bohinj – 1:20 000 (1981)		v tisku
2. Julijske Alpe – Triglav 1:20 000		v tisku
3. Julijske Alpe – vzhodni del 1:50 000 (1981)		120,00
4. Julijske Alpe – zahodni del 1:50 000 (1981)		120,00
5. Karavanke 1:50 000 (1960)		120,00
6. Kamniške in Savinjske Alpe 1:50 000 (1979)		60,00
7. Pohorjsko hribovje 1:50 000 (1977)		80,00
8. Pohorje – vzhodni del 1:50 000		v tisku
9. Kozjak 1:50 000 (1976)		25,00
10. Skrajfaluška hribovje 1:40 000 (1981)		100,00
11. Kamniške in Savinjske Alpe 1:50 000, z Obirjem in Peco		130,00
12. Zemljevid – pregledna karta občine Sevnica (planinska izdaja)		100,00
13. Zemljevid – pregledna karta občine Litiya (planinska izdaja)		100,00
14. Triglavski narodni park 1:50 000 (1983)		250,00
15. Okolica Ljubljana 1:50 000 (1983)		150,00
16. E6 – zemljevid		250,00
17. Volebit – severni in osrednji del		200,00
18. Volebit – južni del		150,00

Planinske vodnike:

1. Julijske Alpe		v tisku
2. Karavanke (1983)		420,00
3. Vodnik po Zasavskem hribovju		120,00
4. Po gorah severovzhodne Slovenije (1980)		240,00
5. Blegoš (1980)		70,00
6. Lubnik (1977)		70,00
7. Ratovec (1978)		70,00
8. Po planinski poti SPD Trst		75,00
9. Smarna gora (1981)		50,00
10. Bil sem na Triglavu (1983)		150,00
11. Solčava (1982)		
12. Planine Hrvatske		400,00
13. Kamniške in Savinjske Alpe (1982)		350,00

Vodnike in dnevnike po veznih potah:

1. Slovenska planinska pot (1979) – Dnevnik po slovenski planinski poti		v tisku
2. Od Drave do Jadrana – E6 YU		100,00
3. Vodnik po transverzali kurirjev in vezistov NOB Slovenije (1980)		150,00
Dnevnik		25,00
4. Notranjska planinska pot (1977)		50,00
5. Loška planinska pot (1973)		40,00
6. Ljubljanska mladinska pot		v tisku
7. Gorenjska partizanska pot		40,00
8. Bohinjska planinska pot (1976)		40,00
9. Jezerska planinska pot (1930)		60,00
10. Vodnik po poti NOB – Domžale (1980)		80,00
11. Vodnik po Radurjavi krožni poti (1974)		40,00
Dnevnik		20,00
12. Šnleška planinska pot (1974)		60,00
Dnevnik		40,00
13. Savinjska planinska pot (1980) – Dnevnik		20,00
14. Bratska planinska pot 1 Ljubljana–Zagreb		60,00
15. Dnevnik Pomurske poti		30,00
16. Transverzala PDŽ Jugoslavije (1980)		70,00
17. Kranjski vrhovi		60,00
18. Dnevnik Koroške mladinske poti		65,00
19. Idrijsko-cerkljanska planinska pot		50,00
20. Planinski put po Ravno gori – Z. Smerke		150,00
21. Bratska planinska pot Ljubljana–Rijeka		150,00
22. Haloška planinska pot		80,00
23. Dnevnik po poti NOB Hrastnik		30,00
24. Čez Kozjak		40,00
25. Štajerska Zagorska planinska pot		40,00
26. Vrhniška kurirska planinska pot		30,00
27. Snežnik – Snježnik		50,00

Alpinistične in druge vodnike:

1. Bohinjske stene – plozalni vodnik		40,00
2. Ravenska Kočna (1977)		125,00
3. Paklenica		80,00
4. Logarska dolina, Matkov kot, Peči		200,00
5. Kogel 2004 m, plozalni vzponi		100,00
6. Turnosmučarski vodnik treh dežel (1979) – trijezičen		90,00
7. Naš alpinizem		590,00
8. Alpinistični vodnik Vršič		200,00

Vodnike v tujih jezikih:

1. Die Slowenische Berg – Transverzale, (1979)		70,00
2. Triglav – ein kurzer Führer		120,00
3. How to Climb Triglav (1979)		70,00
4. Triglav v angleščini (1975)		5,00
5. Triglav v italijanshini (1975)		5,00
6. Priloga za vodnik po E6 YU v nemščini		30,00
7. Paklenica (1982), v nem., angl., ital., franc.		v tisku
8. Ravenska Kočna – Kletterführer (1978)		190,00
9. Escursioni nelle Alpi Giulie Orientali (1973)		105,00
10. Turnosmučarski vodnik treh dežel (1978), slovensko-nemško-italijanski		90,00
11. Zaščitena območja – Naturschutzgebiete-Zone Protetta		300,00

Vzgojno literaturo:	1. Alpinistična šola I	v tisku
	2. Planinska šola (1980)	200,00
	3. Igre – taborniški priročnik	80,00
	4. Pravidnik o planinskem vodniku (1980)	25,00
	5. Ons zgodovine planinstva (1978)	35,00
	6. Jakob Aljaz (1980)	50,00
	7. Dr. Henrik Tuma (1978)	50,00
	8. Posmi z gora	v tisku
	9. Nevarnosti v gorah (1976)	60,00
	10. Pozor, plaz	30,00
	11. Prehrana v gorah (1978)	40,00
	12. Vremenslovsje za planince (1978)	30,00
	13. Dnevnik ciciban-planinec	
	14. Dnevnik pionir-planinec	24,00
	15. Alpska flora (1980)	460,00
	16. Planinski dnevnik (s častnim kodakom)	65,00
	17. Zaščitena območja	300,00
	18. Navodila za oskrbo in označevanje planinskih poti	70,00
	19. Hoja in plezanje	v tisku
	20. Narava v gorskem svetu (1982)	200,00
	21. Orientacija – taborniški priročnik	250,00
	22. Planinski vodnik (1983)	300,00
	23. Topografski priročnik	335,00
in druga cdeljeje:	1. Plakati Triglav	17,00
	2. Grafika Everest 79	15,00
	3. Razgled s Triglava (1978)	40,00
	4. Razglednice s Triglava (1978)	40,00
	5. Everest (Iona Škarja)	800,00
	6. Življenje v naravi	800,00
	7. Trije Tomiški planinci	100,00
	8. Gorska reševalna služba pri PZS (1912–1982)	200,00
	9. Triglavski prijatelji	40,00
	10. Lepa si zemlja slovenska – J. Ravnik	950,00
	11. Slovenske gore (1982)	1900,00
	12. Pot – Nejo Zaplotnik (1983)	850,00
	13. Brošura Triglavski narodni park	180,00
Znake, nasitke:	1. Planinska zveza Slovenije, nasitek	60,00
	2. Planinska zveza Slovenije, samolepilni	5,00
	3. Gorska straža, GS, nasitek	15,00
	4. Pionir-planinec, nasitek	7,00
	5. Everest 79, samolepilni	10,00
	6. »stopalo«, nasitek za odeje	5,00
Znacke:	1. Triglav, ena iz serije trih	30,00
	2. PZS 90 let SPD	50,00
	3. Planinska zveza Slovenije	20,00
	4. Planinska zveza Jugoslavije	40,00
	5. Everest 79	50,00
	6. Gorska straža (za člane GS)	25,00
	7. GRS – 70 let	50,00
	8. Dan planincev 1982	20,00
	9. IHOTSE	20,00
	10. Obesek za ključce, Lholse	50,00
ter drugo blago:	1. Zastava Planinske zveze Slovenije – velika	950,00
	2. Zastava Planinske zveze Slovenije – srednja	v izd.
	3. Zastavica Planinske zveze Slovenije – male	70,00
	4. Vpisna knjiga za planinske postojanke	740,00
	5. Članske izkaznice	18,00
	6. Izkaznice GS	15,00
	7. Članska kartoteka	2,00
	8. Obrazec »Priznanje«	50,00
	9. Obrazec »Členik za planinsku postojanko«	25,00
	10. Pravilnik Gospodarske komisije o upravljanju planinskih postojank	15,00
	11. Blok »Nakaznice za prenočišča«	40,00

Rabat ob nakupu najmanj petih izvodov ene edicije oziroma kosov značk je 15%. Naročila sprejemamo pisno z naročilnico za pošiljke po povzetju. Naročila sprejemamo tudi po telefonu (061) 312553.

Vse navadno lahko kupite ob ponedeljkih med 14. in 18. uro, ob torkih, sredah, četrkih in petkih pa med 8. in 12. uro.